

Hallituksen esitys Eduskunnalle Euroopan unionin ympäristörikospuitepäätöksen täytäntöönpanemiseksi, ympäristön suojelua rikosoikeudellisin keinoin koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi, laiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muuttamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Strasbourgissa 4 päivänä marraskuuta 1998 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin sekä antaisi suostumuksensa eräiden varaumien tekemiseen.

Yleissopimus tulee kansainvälisesti voimaan, kun kolme valtiota on ilmaissut suostumuksensa tulla sopimuksen sitomaksi. Yleissopimuksen allekirjoittaneista 13 valtiosta toistaiseksi vain Viro on ilmoittanut suostumuksensa tallettamalla ratifioimiskirjansa 26 päivänä huhtikuuta 2002 Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

Yleissopimus sisältää määräyksiä sellaisesta ympäristöstä tai ihmisiin kohdistuvasta vaarallisesta toiminnasta, jonka sopimuspuolet sitoutuvat kriminalisoimaan kansallisessa lainsäädännössään. Sopimus sisältää määräyksiä ympäristörikoksista säädetävistä rangaistuksista, sopimuspuolten lainkäyttövalasta, omaisuuden ja hyödyn menetetyksi tuomitsemisesta, oikeushenkilön rangaistusvastuusta, kansallisten viranomaisten välisestä yhteistyöstä sekä kansainvälisestä yhteistoiminnasta.

Suomen lainsäädäntö täyttää pääosin yleissopimuksen asettamat vaatimukset.

Euroopan unionin neuvosto on 27 päivänä tammikuuta 2003 tehnyt puitepäätöksen ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin. Puitepäätös vastaa sisällöltään pääosin yleissopimusta.

Yleissopimuksen voimaansaattaminen ja

puitepäätöksen täytäntöönpano edellyttävät oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentamista eräisiin henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin, yleisvaarallisiin rikoksiin ja terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin. Ympäristön turmelemista koskevan rikostunnusmerkistöön ehdotetaan lisättäväksi maininta huomattavan haitan tai vahingon aiheuttamista omaisuudelle. Luonnonsuojelurikoksina rangaistaviksi ehdotetaan säädettyä eräät luonnonvaraisten eläinten ja kasvien suojelusta niiden kauppaa sääntelemällä annetun neuvoston asetuksen, noin sanotun CITES-asetuksen, vastaiset teot. Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi eräitä voimassa olevaa lainsäädäntöä täsmentäviä muutoksia metsälakiin, maa-aineslakiin, maankäyttö- ja rakennuslakiin, vesilakiin, ympäristönsuojelulakiin ja luonnonsuojelulakiin. Ehdotetut lainmuutokset ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian niiden vahvistamisen jälkeen.

Esitykseen sisältyy ehdotus laiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan tasavallan presidentin asetuksella säädettyään ajankohtana samanaikaisesti kuin yleissopimus tulee kansainvälisesti voimaan. Jos sopimus olisi eduskuntakäsittelyn aikana tullut kansainvälisesti voimaan, laki tulisi voimaan asetuksella säädettyään ajankohtana samanaikaisesti kuin sopimus tulisi Suomen osalta voimaan.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT.....	5
1. Johdanto	5
2. Nykytila	6
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	6
2.2. Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja Euroopan unionin lainsäädäntö	7
2.3. Nykytilan arviointi.....	9
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	9
3.1. Tavoitteet	9
3.2. Keskeiset ehdotukset	10
4. Esityksen vaikutukset	12
4.1. Tavoitellut vaikutukset.....	12
4.2. Taloudelliset, organisatoriset ja henkilöstövaikutukset.....	12
4.3. Ympäristö- ja yritysvaikutukset.....	12
5. Asian valmistelu.....	13
6. Riippuvuus muista esityksistä.....	13
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	15
1. Yleissopimus ja puitepäättös.....	15
1.1. Määritelmät	15
Yleissopimuksen 1 artikla	15
Puitepäättöksen 1 artikla	15
1.2. Tahalliset rikokset.....	16
Yleissopimuksen 2 artikla	16
Puitepäättöksen 2 artikla	16
Jäterikokset.....	20
Vaarallisen laitoksen laiton käyttäminen	21
1.3. Tuottamukselliset rikokset.....	25
Yleissopimuksen 3 artikla	25
Puitepäättöksen 3 artikla	25
1.4. Muut rikokset ja hallinnolliset rikkomukset.....	26
Yleissopimuksen 4 artikla	26
1.5. Lainkäyttövalta	30
Yleissopimuksen 5 artikla	30
Puitepäättöksen 8 artikla	30
1.6. Rangaistukset	31
Yleissopimuksen 6 artikla	31
Puitepäättöksen 5 artikla	31
1.7. Osallisuus ja yllytys	33
Yleissopimuksen 2 artiklan 2 kappale.....	33

<i>Puitepäätöksen 4 artikla</i>	33
1.8. Toimenpiteet menetetyksi tuomitsemisessa	33
<i>Yleissopimuksen 7 artikla</i>	33
1.9. Ympäristön palauttaminen entiseen tilaansa.....	34
<i>Yleissopimuksen 8 artikla</i>	34
1.10. Oikeushenkilön rangaistusvastuu	35
<i>Yleissopimuksen 9 artikla</i>	35
<i>Puitepäätöksen 6 artikla</i>	35
<i>Puitepäätöksen 7 artikla</i>	35
1.11. Viranomaisten välinen yhteistyö	37
1.12. Ryhmien oikeus osallistua rikosoikeudenkäyntiin.....	38
<i>Yleissopimuksen 11 artikla</i>	38
1.13. Kansainvälinen yhteistyö	39
<i>Yleissopimuksen 12 artikla</i>	39
1.14. Yleissopimuksen voimaantulo.....	39
<i>Yleissopimuksen 13 artikla</i>	39
1.15. Yleissopimukseen liittyminen	40
<i>Yleissopimuksen 14 artikla</i>	40
1.16. Yleissopimuksen alueellinen soveltaminen	40
<i>Yleissopimuksen 15 artikla</i>	40
1.17. Yleissopimuksen suhde muihin yleissopimuksiin ja sopimuksiin.....	40
<i>Yleissopimuksen 16 artikla</i>	40
1.18. Yleissopimuksen varaukset	40
<i>Yleissopimuksen 17 artikla</i>	40
1.19. Yleissopimuksen muuttaminen.....	40
<i>Yleissopimuksen 18 artikla</i>	40
1.20. Yleissopimusta koskevien riitojen ratkaiseminen.....	40
<i>Yleissopimuksen 19 artikla</i>	40
1.21. Yleissopimuksen irtisanominen	41
<i>Yleissopimuksen 20 artikla</i>	41
1.22. Yleissopimuksesta johtuvat ilmoitukset.....	41
<i>Yleissopimuksen 21 artikla</i>	41
1.23. Rikoksen johdosta luovuttaminen ja syytteeseen paneminen	41
<i>Puitepäätöksen 9 artikla</i>	41
1.24. Puitepäätöksen täytäntöönpano	41
<i>Puitepäätöksen 10 artikla</i>	41
1.25. Puitepäätöksen alueellinen soveltaminen	42
<i>Puitepäätöksen 11 artikla</i>	42
2. Lakiehdotusten perustelut.....	42
2.1. Laki ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.....	42
2.2. Rikoslaki.....	42
<i>Rikoslaki 21 luvun 19 §</i>	42
<i>Rikoslaki 34 luku 13 §</i>	44

<i>Rikoslaki 44 luku 17 §</i>	44
<i>Rikoslaki 48 luku 1 §</i>	46
<i>Rikoslaki 48 luku 5 §</i>	47
2.3. Lait ympäristönsuojelulain 94 §:n, vesilain 21 luvun 2 §:n, metsälain 22 §:n, maa-aineslain 18 §:n ja maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:n muuttamisesta 47	
2.4. Laki luonnonsuojelulain 58 §:n muuttamisesta	49
3. Voimaantulo.....	49
4. Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus	50
5. Käsittelyjärjestys	51
LAKIEHDOTUKSET	53
ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta	53
rikoslain muuttamisesta.....	54
ympäristönsuojelulain 94 §:n muuttamisesta.....	56
vesilain 21 luvun 2 §:n muuttamisesta.....	57
metsälain 22 §:n muuttamisesta.....	58
maa-aineslain 18 §:n muuttamisesta.....	59
maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:n muuttamisesta.....	60
luonnonsuojelulain 58 §:n muuttamisesta	61
RINNAKKAISTEKSTIT	62
ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta	62
rikoslain muuttamisesta.....	63
ympäristönsuojelulain 94 §:n muuttamisesta.....	67
vesilain 21 luvun 2 §:n muuttamisesta.....	68
metsälain 22 §:n muuttamisesta.....	69
maa-aineslain 18 §:n muuttamisesta.....	70
maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:n muuttamisesta.....	71
luonnonsuojelulain 58 §:n muuttamisesta	72
LIITE 1	73
NEUVOSTON PUITEPÄÄTÖS	73
LIITE 2	78
YLEISSOPIMUS YMPÄRISTÖN SUOJELUSTA RIKOSOIKEUDELLISIN KEINAIN	78
CONVENTION ON THE PROTECTION OF THE ENVIRONMENT THROUGH CRIMINAL LAW.....	78

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Esityksen tarkoituksena on saattaa voimaan 4 päivänä marraskuuta 1998 hyväksytty Euroopan neuvoston yleissopimus ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin (ETS 172), jäljempänä yleissopimus, sekä panna täytäntöön Euroopan unionin neuvoston 27 päivänä tammikuuta 2003 tekemä puitepäättös ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin 2003/80/YOS (EUVL L 29, 5.2.2003, s. 55), jäljempänä puitepäättös.

Yleissopimuksella on pyritty törkeimpiä ympäristörikoksia koskevan rikosoikeudellisen sääntelyn yhdenmukaistamiseen. Pyrkimyksenä on, etteivät ympäristöstä piittaamattomat henkilöt ja yritykset voisi löytää toimintaympäristöä, jossa ympäristön turmeleminen ei olisi rangaistavaa tai sitä koskisivat lievemmat rangaistussäännökset kuin muualla. Ympäristörikokset ovat tyypillisesti vaikutuksiltaan kansainvälisiä. Laittomat päästöt siirtyvät helposti valtioiden rajojen yli. Yleissopimuksella on pyritty helpottamaan valtioiden välistä yhteistyötä tilanteissa, joissa rikosten vaikutukset ulottuvat useiden valtioiden alueelle.

Yleissopimuksen ovat allekirjoittaneet Suomen lisäksi Itävalta, Belgia, Tanska, Viro, Ranska, Saksa, Kreikka, Islanti, Italia, Luxemburg, Romania ja Ruotsi, jotka ovat kaikki Euroopan neuvoston jäsenmaita. Allekirjoittajamaista vain Viro on ratifioinut sopimuksen. Myös Euroopan neuvoston ulkopuoliset maat voivat liittyä sopimukseen.

Euroopan unionin jäsenmaat ovat pitäneet tärkeänä, että myös Euroopan unionin puitteissa kehitetään säännöksiä ja yhteistyötä ympäristörikosten estämiseksi, niiden selvittämiseksi ja rikosvastuun toteuttamiseksi. Euroopan neuvoston yleissopimusta ei ole pidetty riittävän tehokkaana ja nopeana välineenä yhteisten tavoitteiden saavuttamisessa. Koska yleissopimuksen yleinen hyväksyminen Euroopan unionin jäsenmaiden piirissä ei näyttänyt todennäköiseltä, Tanska teki hel-

mikuussa 1999 ehdotuksen yhteisiksi toimiksi vakavan ympäristörikollisuuden torjumiseksi (U 16/1999 vp — LaVL 4/1999 vp). Ehdotuksessa pääosin toistettiin yleissopimukseen sisältyvät määräykset. Euroopan unionista tehdyn Amsterdamin sopimuksen tullessa voimaan ehdotus muutettiin sisällöltään jonkin verran muokattuna puitepäättösehdotukseksi (LaVL 4/2001 vp ja 14/2001 vp).

Euroopan yhteisöjen komissio teki maaliskuussa 2001 Euroopan yhteisön perustamisopimuksen ja erityisesti sen 175 artiklan 1 kohdan perusteella ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin (U 52/2001 vp — LaVL 13/2001 vp). Komission mukaan rikosoikeudellisten seuraamusten säätämismääräykset ympäristön suojelun alalla kuuluu Euroopan yhteisön toimivaltaan, koska yhteisön perustamisopimuksen 175 artiklan 1 kohdan nojalla ympäristön suojelu kuuluu yhteisön toimivaltaan.

Euroopan unionin neuvosto katsoi, ettei yhteisöllä ollut toimivaltaa antaa rikosoikeudellisia normeja I pilarin instrumentilla. Direktiiviehdotusta ei siksi hyväksytty. Neuvosto kuitenkin täydensi puitepäättösluonnosta sisällyttämällä siihen eräät direktiiviehdotuksessa rangaistaviksi ehdotetut teot. Neuvosto teki 27 tammikuuta 2003 puitepäättöksen ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin. Puitepäättös perustuu Euroopan unionista tehdyn sopimuksen määräyksiin. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklan mukaan neuvosto voi tehdä puitepäättöksiä jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä.

Puitepäättökset velvoittavat saavutettavaan tulokseen nähden, mutta jättävät kansallisten viranomaisten harkittavaksi muodon ja keinot. Puitepäättöksellä ei ole välitöntä oikeusvaikutusta, vaan se saatetaan voimaan kansallisin lainsäädäntötoimin. Nyt kysymyksessä olevassa puitepäättöksessä on asetettu ympäristörikossäännöksiä koskevat vähimmäisvaatimukset. Tarkoituksena on tehostaa ym-

päristönsuojelua velvoittamalla jäsenvaltiot harmonisoimaan rikostunnusmerkistöjä, rikosoikeudellisia seuraamuksia ja oikeushenkilöiden rangaistusvastuuta koskevia säännöksiä. Kukin jäsenvaltio voi kansallisessa lainsäädännössään antaa rikosoikeudellisia säännöksiä, jotka menevät pidemmälle kuin puitepäättöksessä asetetut vähimmäisvaatimukset.

Komissio nosti 15 huhtikuuta 2003 Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa neuvostoa vastaan kanteen (C-176/03), jossa vaaditaan puitepäättökseen kumoamista. Kanteen mukaan puitepäättökseen sisältämät toimenpiteet kuuluvat Euroopan yhteisön toimivaltaan eivätkä jäsenvaltioiden Euroopan unionin III-pilarissa harjoittaman yhteistyön alaan. Komissio katsoo, että oikea oikeusperusta puitepäättökseen sisältyvien säännösten antamiseksi on Euroopan yhteisön perustamisopimuksen 175 artikla, joka on yhteisön ympäristöpolitiikan oikeusperusta.

Suomi, Espanja, Saksa, Kreikka, Ranska, Irlanti, Ruotsi, Alankomaat, Tanska, Portugali ja Yhdistynyt kuningaskunta esiintyvät asiassa väliintulijoina tukeakseen neuvostoa. Euroopan parlamentti puolestaan tukee väliintulijana komissiota.

Suomi yhtyy neuvoston näkemykseen siitä, ettei yhteisön säädösinstrumenttiin voida sijoittaa rikosoikeudellisia säännöksiä. Näin ollen neuvosto toimi Suomen näkemyksen mukaan oikein antaessaan ympäristön suojelua rikosoikeudellisin keinoin koskevat säännökset Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osaston määräyksiin perustuvalla puitepäättöksellä. Neuvoston toimivalta lähentää rikosasioita koskevia jäsenvaltioiden säännöksiä perustuu Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 29 artiklaan sekä 31 artiklan e alakohdan määräykseen eikä myöskään yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä voida tehdä sellaista johtopäätöstä, että Euroopan yhteisöllä olisi rikosoikeudellisia seuraamuksia koskevaa toimivaltaa.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa viireillä oleva komission ja neuvoston välinen riita ei koske ympäristörikoksia koskevan sääntelyn sisältöä vaan toimivaltakysymyksiä. Prosessin lopputuloksella ei ole suoranaista vaikutusta tähän esitykseen. Mikäli ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin kei-

noin annetaan myöhemmin direktiivi, sen sisältö vastanee pääosin puitepäättökseen sisältöä.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Ympäristö nauttii Suomessa perustuslain suojaa. Hallitusmuodon muuttamisesta annetulla lailla (969/1995) lisättiin perusoikeuksien joukkoon ympäristöä koskeva 14 a §. Uuden perustuslain (731/1999) 20 §:ssä on vastaavan sisältöinen säännös. Säännös korostaa yhtäältä jokaisen vastuuta ympäristöstä ja velvoittaa toisaalta julkista valtaa turvaamaan jokaiselle oikeuden terveelliseen ympäristöön ja mahdollisuuden vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa vuonna 1995 rikoslakiin otettiin ympäristörikoksia koskeva 48 luku (578/1995). Tällä haluttiin korostaa ympäristöä vahingoittavien tekojen erityistä moitittavuutta ja korostaa ympäristön asemaa suojattuna oikeushyvinä. Uusilla säännöksillä korvattiin osa erityislainsäädäntöön kuuluneista rikossäännöksistä. Vankeusuhkaiset rangaistussäännökset keskitettiin rikoslain kokonaisuudistuksen tavoitteiden mukaisesti rikoslakiin. Erityislakeihin jäi kuitenkin joukko sakonuhkaisia kriminalisointeja.

Rikoslain 48 luvun 1 §:ssä säädetty ympäristön turmeleminen on tunnusmerkistöltään luvun perusrikos. Ympäristön turmelemisesta on tuomittava muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta saattaa, päästää tai jättää ympäristöön esineen, ainetta, säteilyä tai muuta sellaista lain tai sen nojalla annetun säännöksen taikka yleisen tai yksityistapausta koskevan määräyksen vastaisesti taikka ilman laissa edellytettyä lupaa tai lupaehtojen vastaisesti siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista, tai roskaantumista taikka vaaraa terveydelle.

Rikoslain 48 luku sisältää myös ympäristön turmelemisen törkeää tekemuotoa koskevan säännöksen (2 §). Luvussa on lisäksi omat säännöksensä ympäristörikkomuksesta (3 §) ja tuottamuksellisesta ympäristön turmelemi-

sesta (4 §). Luvussa on myös kaksi erityiskriminalisointia: luonnonsuojelurikos (5 §) ja rakennussuojelurikos (6 §). Luvun muut säännökset koskevat vastuun kohdentumista (7 §), vanhentumista (8 §) ja oikeushenkilön rangaistusvastuuta (9 §). Rangaistussäännökset on kytketty aineelliseen ympäristölainsäädäntöön edellyttämällä tekojen tapahtuvan vastoin nimettyjä säännöksiä, ilman lupaa tai muuten oikeudettomasti.

Rikoslain 48 luvussa tai muuallakaan lainsäädännössä ei ole määritelty ympäristön käsitettä. On katsottu, että käsite on monilta osiltaan selvä ilman tarkempaa määrittelemistäkin. Ilmakehän, veden, maaperän, kasvillisuuden ja eläinten on katsottu kiistatta kuuluvan käsitteen piiriin. Ympäristöön kuuluviksi on laskettu myös maisemakokonaisuudet, olivat ne sitten luonnon tai ihmisen muovaamia, sekä rakennettu ympäristö. Yksittäisiä rakennuksia on voitu pitää ympäristön osina. Muut omaisuusarvot eivät sen sijaan kuulu 48 luvussa tarkoitettun ympäristön käsitteen piiriin, ellei niitä samalla voida pitää ympäristön osina.

Syyskuussa 2002 rikoslakiin lisättiin uusi 48 a luku (515/2002) luonnonvararikoksista. Luvussa säädetään metsästys-, kalastus- ja metsärikoksista, laittoman saaliin kätkemisestä, syyteoikeudesta sekä metsästyksiellosta. Metsästys-, kalastus- ja metsärikoksista säädettiin aikaisemmin asianomaisia oikeusaloja koskevilla laeissa. Rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutun periaatteen mukaisesti rikoslain 48 a lukuun siirrettiin näitä rikoksia koskevat vankeusuhkaiset rangaistussäännökset. Samassa yhteydessä vanha rikoslain 44 luku korvattiin uudella, terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia koskevalla luvulla (400/2002).

Oikeushenkilö on nykyisin mahdollista tuomita rangaistukseen rikoslain 48 luvussa rangaistaviksi säädetyistä ympäristörikoksista. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ei sen sijaan kattavasti ulotu rikoslaisissa rangaistaviksi säädettyihin henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin, vahingontekoihin, yleisvaarallisiin rikoksiin eikä terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin.

Voimassa olevien säännösten mukaan ympäristönsuojeluviranomaisen tulee pääsääntöisesti tehdä ilmoitus havaitsemastaan rikol-

lisesta menettelystään toimialallaan. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä silloin, jos rikos on vähäinen ja jos sillä ei ole loukattu yleistä etua. Tyypillisesti kyse on silloin jonkin ympäristöllisen luvan ehtojen vähäiseksi arvioidusta rikkomisesta.

Ympäristörikoksissa on Suomessa useimmiten kyse romun, ympäristölle vaarallisten nesteiden tai lietteiden, pilaantuneiden maa-massojen, purkujätteiden tai muun jätteen epäasianmukaisesta käsittelystä, useimmissa tapauksissa jättämisestä toisen omistuksessa olevalle alueelle, varsin usein metsään. Suuressa osassa tapauksissa jätteistä on yksinkertaisesti haluttu päästä eroon ilman asianmukaisen käsittelyn edellyttämiä kustannuksia ja vaivannäköä.

Vain osa ympäristörikoksista tulee poliisin tietoon. Käytännössä on niin, että mitä haitallisemman ja näkyvämmän ympäristöllisen seurauksen aiheutumisesta on kysymys sitä suuremmalla todennäköisyydellä se saatetaan tavalla tai toisella myös poliisin tietoon ja tutkintaan. Tieto poliisille voi tulla kolmea eri kautta: 1) poliisin omana havaintona, 2) muun valvontaviranomaisen ilmoituksena tai 3) joltakin yksityiseltä henkilöltä tai yhteisöltä. Käytännössä viimeksi mainittu ilmitulomekanismi on yleisin.

2.2. Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja Euroopan unionin lainsäädäntö

Ympäristösektorilla on lukuisia kahdenvälistä ja monenkeskisiä valtiosopimuksia. Ympäristöoikeuden normipohjan kansainvälistyminen on otettava huomioon myös ympäristörikossäännöksiä laadittaessa ja sovellettaessa. Sopimusten määräykset ovat voimaansaattamisen jälkeen osa kansallista oikeusjärjestystä.

Ympäristöasioiden asema on korostunut Euroopan unionissa jatkuvasti ja tällä hetkellä ympäristöoikeus on olennainen osa yhteisöoikeutta. Yhteisön asetukset ovat jäsenvaltioissa suoraan sovellettavaa oikeutta. Asetusten säännösten toistaminen kansallisessa lainsäädännössä ei ole sallittua. Toisaalta laillisuusperiaate kuitenkin edellyttää, että rangaistava käyttäytyminen määritellään eduskuntalaissa. Ristiriita on pyritty ratkai-

semaan siten, että rangaistussäännösten tunnusmerkistöissä viitataan suoraan yhteisön asetuksen artikloihin. Lisäksi kriminalisoinnin sisältävässä säännöksessä on jonkinlainen asiallinen luonnehdinta rangaistavasta teosta. Kun yhteisön direktiivejä saatetaan kansallisesti voimaan, kansallisiin säädöksiin sitä vastoin tehdään direktiivin edellyttämät muutokset. Vallitsevan käsityksen mukaan direktiivi ei saa sisältää kriminalisointivelvoitteita.

Euroopan unionin jäsenvaltioita sitoo niin sanottu assimilaatioperiaate. Sen mukaan yhteisöoikeuden rikkomisista säädettyjen seuraamusten tulisi olla aineellisilta ja menettelyllisiltä edellytyksiltään samankaltaisia kuin vastaavan kansallisen normin rikkomisesta aiheutuvat seuraamukset. Assimilaatioperiaatteesta ei kuitenkaan seuraa yhteisölle toimivaltaa antaa rikosoikeudellisia normeja.

Ympäristörikosoikeus on kaikkialla enemmän tai vähemmän sidoksissa aineelliseen ympäristöoikeuteen. Tätä ilmiötä kutsutaan hallintoakessorisuudeksi. Itsenäisiä, täysin aineellisesta ympäristöoikeudesta riippumattomia, autonomisia rangaistussäännöksiä käytetään ympäristörikosoikeudessa kansainvälisesti yleensä yleisvaarallisten tai konkreettista hengen tai terveyden vaaraa aiheuttavien tekojen kriminalisoinneissa. Tällainen kriminalisointi on esimerkiksi Saksan rikoslain § 330 a, joka koskee vakavaa terveyden vaarantamista myrkyllisillä päästöillä. Samoin Itävallan ympäristörikoksia koskevien säännösten mukaan konkreettista vaaraa aiheuttava ympäristörikos on rangaistava riippumatta siitä, onko toimintaan saatu viranomaisen lupa vai ei.

Suhtautuminen oikeushenkilön rangaistusvastuuseen vaihtelee eri maiden välillä suuresti. Irlannissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa yhteisövastuu on pitkälle kehittyntä ja Alankomaissa ja Tanskassakin järjestelmä on ollut käytössä pitkään. Sen sijaan Luxemburgissa, Portugalissa, Espanjassa, Itävallassa ja Saksassa oikeushenkilön rangaistusvastuuta ei ympäristörikosten osalta vielä ole toteutettu. Kuitenkin esimerkiksi Saksassa oikeushenkilö on mahdollista tuomita sakon tyyppiseen seuraamukseen järjestysrikkomuksia koskevan erityislain nojalla, samoin Italiassa on käytössä hallinnollisten

taloudellisten seuraamusten järjestelmä oikeushenkilöä vastaan. Euroopan unionin neuvoston rikosoikeuden alalla antamat puitepäätökset edellyttävät säännönmukaisesti oikeushenkilön saattamista vastuuseen siten, että määrättävä seuraamus voi olla rikosoikeudellinen tai esimerkiksi hallinnollinen maksu.

Ruotsissa ympäristönsuojeluviranomaisen tulee ilman sille annettua harkintavaltaa tehdä ilmoitus havaitsemastaan rikollisesta menettelystä toimialallaan. Ilmoitus on nykyisin tehtävä kaikista tietoon tulleista tapauksista. Harkintavallan poistaminen muutama vuosi sitten aiheutti valvontaviranomaisilta tulneiden ilmoitusten moninkertaistumisen.

Euroopan yhteisöjen komissio antoi 5.3.2003 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi alusten aiheuttamasta ympäristön pilaantumisesta ja pilaamisrikoksista määrättävistä seuraamuksista, myös rikosoikeudellisista seuraamuksista (alusjäterikodirektiivi, KOM(2003) 92 lopullinen). Ehdotuksella on tarkoitus sisällyttää yhteisön lainsäädäntöön alusten aiheuttaman meren pilaantumisen ehkäisemiseen liittyvät kansainväliset päästösäännöt ja antaa yksityiskohtaiset säännökset näiden päästökieltojen täytäntöönpanon valvonnasta.

Komissio antoi 2.5.2003 edellä mainittuun direktiiviehdotukseen liittyvän ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston puitepäätökseksi alusten aiheuttaman ympäristön pilaantumisen ehkäisemistä koskevan rikosoikeudellisen kehyksen vahvistamisesta (KOM(2003) 227 lopullinen). Puitepäätösehdotuksen on tarkoitus täydentää mainittua direktiiviehdotusta säätämällä muun ohella luonnollisille henkilöille ja oikeushenkilöille määrättävien enimmäisrangaistusten vähimmäistasosta, lainkäyttövallasta, yhteisistä tutkintaryhmistä ja tiedonvaihdesta. Puitepäätösehdotuksen mukaan oikeushenkilölle voitaisiin tuomita muukin kuin rikosoikeudellinen sakko kuten hallinnollinen sakko (seuraamusmaksu). Sekä direktiivi että puitepäätös odottavat parhaillaan lopullista hyväksyntää. Myös tämän asian valmistelussa oli esillä muun ohella se, säädetäänkö rikosoikeudellisista seuraamuksista I pilarin instrumentilla (direktiivi) vai kuuluvatko ne jäsenvaltioiden Euroopan unionin III-pilarissa harjoittaman

yhteistyön alaan (puitepäätos).

2.3. Nykytilan arviointi

Ympäristöarvojen loukkaamista koskevat vankeusuhkaiset rangaistussäännökset sisältyvät pääasiassa rikoslain 48 lukuun. Rikoslain 48 luku on kokonaisuutena arvioiden uudenaikainen ja kattava. Voimassa oleva kotimainen lainsäädäntö perustuu kehittyneempään sääntelymalliin kuin se, jota yleissopimus ja puitepäätos edustavat. Suomi on rikoslaissaan säätänyt ympäristörikokset rangaistaviksi kattavasti käyttäen modernia vaarantamiskriminalisointien laatimisen tekniikkaa. Yleissopimus ja varsinkin puitepäätos sen sijaan perustuvat osaksi vanhahtavaan lainsäädäntötekniikkaan, jossa rikoksia arvioidaan seurausten perusteella.

Vaarallisia aineita sisältävillä päästöillä tai muilla ympäristöä vaarantavilla tai vahingoittavilla rikoksilla voidaan loukata myös ihmisyksilöiden perinteisiä suojattuja oikeuksia kuten omaisuutta tai fyysistä koskemattomuutta. Näiden oikeushyvien loukkauksia koskevia rangaistussäännöksiä on rikoslain 21 luvussa (henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset), 34 luvussa (yleisvaaralliset rikokset), 35 luvussa (vahingonteot) ja 44 luvussa (terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset).

Oikeushenkilön rangaistusvastuu koskee nykyisin rikoslain 48 luvussa tarkoitettuja rikoksia ja eräitä 34 luvussa rangaistaviksi säädettyjä tekoja, muttei 21, 35 ja 44 luvussa tarkoitettuja rikoksia. Esimerkiksi vaarallisten aineiden päästö saattaa kuitenkin täyttää 48 luvussa tarkoitettun rikoksen tunnusmerkistön lisäksi myös muun rikoksen tunnusmerkistön. On sinänsä epäjohdonmukaista, ettei oikeushenkilön rangaistusvastuu tällöin koske kumpaakin rikosta. Tämä epäjohdonmukaisuus ei kuitenkaan välttämättä yksinään antaisi aihetta lainsäädännön muuttamiseen, koska oikeushenkilö voitaisiin joka tapauksessa saattaa vastuuseen rikoslain 48 luvun säännösten rikkomisesta. Oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentamista ehdotetaankin jäljempänä selostettavalla tavalla pääasiassa yleissopimuksen ja puitepäätoksen asettamien muodollisten vaatimusten täyttämiseksi.

Rikoslain 48 luvussa tarkoitettu ympäristön turmelemisesta ei ole kysymys, kun pelkästään ympäristön käsitteeseen kuulumatonta omaisuutta vahingoitetaan esimerkiksi päästöillä. Jos tällainen teko ei ole tahallinen tai jos konkreettista vahinkoa ei ole aiheutunut, kysymys ei myöskään voi olla rikoslain 35 luvussa tarkoitettu vahingonteosta. Muutkaan rikoslain säännökset eivät välttämättä sovellu tällaiseen tapaukseen. Rangaistavan menettelyn kenttä ei siten tältä osin nykyisellään ole täysin kattava.

Ympäristöön joko yksinomaan tai muiden suojeltavien oikeushyvien ohella kohdistuvat teot on pääsääntöisesti kriminalisoitu ainoastaan tahallisina tai törkeän tuottamuksellisina. Tuottamukselliseenkin ympäristösäännösten rikkomiseen liittyy kuitenkin mahdollisuus erilaisten hallinnollisten seuraamusten määräämiseen. Suomessa noudatettu linja on käytännössä toimiva ja riittää täyttämään yleissopimuksen ja puitepäätoksen asettamat vaatimukset.

Ympäristörikokset tulevat usein ilmi ympäristöviranomaisten tekemien ilmoitusten perusteella. Ilmoitusten tekemisessä tulee pyrkiä aikaisempaa yhdenmukaisempaan käytäntöön. Ilmoituksen tekemisen tulee yleissopimuksen 10 artiklan edellyttämällä tavalla olla pääsääntö, josta poiketaan vain rajoitusti. Yleisen edun asettamien vaatimusten arviointi voi käytännössä olla hankalaa valvontaviranomaisten käyttäessä heille nykyisin kuuluvaa harkintavaltaa ympäristörikosta koskevasta rikosilmoituksesta päätettäessä. Valvontaviranomaisten ilmoitusvelvollisuutta koskevat säännökset ovat eri-ikäisiä ja niiden sanamuoto ja niissä säädetty ilmoitusmekanismi poikkeavat jonkin verran toisistaan. Säännöksiä olisi syytä yhtenäistää ja selkeyttää aikaisempaa yhdenmukaisemman käytännön saavuttamiseksi, mikä pyrkimys on sopusoinnussa myös yleissopimuksen asettamien vaatimusten kanssa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on yleissopimuksen voimaansaattaminen ja puitepäätoksen kan-

sallinen täytäntöönpano sekä tästä johtuvien muutosten tekeminen lainsäädäntöön. Samalla esityksessä ehdotetaan tehtäväksi myös eräitä muita täsmentäviä lainmuutoksia, jotka eivät suoraan johdu yleissopimuksesta tai puitepäätyöstä.

Vaikka ympäristön suojelua koskeva lainsäädäntö on Euroopan unionin jäsenmaissa hyvin pitkälle harmonisoitu, säännösten rikkomisista aiheutuvat rikosoikeudelliset seuraamukset vaihtelevat maittain. Ympäristön suojelemiseksi annettujen normien rikkomista ei ole kaikkialla kattavasti säädetty rangaistavaksi. Oikeushenkilön vastuuta ympäristörikoksissa ei myöskään ole kaikkialla toteutettu.

Nyt kysymyksessä oleva esitys on osa Euroopan neuvoston jäsenmaiden piirissä ja Euroopan unionissa toteutettavaa järjestelyä, jolla pyritään saattamaan Euroopan unionin uusien ja vanhojen jäsenmaiden sekä myös mahdollisimman monien muiden maiden ympäristörikoslainsäädäntö eurooppalaiselle vähimmäistasolle. Ottaen huomioon Suomen maantieteellinen sijainti ja se, että ympäristörikoksista aiheutuvat haitat helposti siirtyvät rajojen yli, Suomen kannalta on erityisen tärkeää, että ympäristörikoslainsäädännön vähimmäistaso mahdollisimman pian saavutetaan uusissa Euroopan unionin jäsenmaissa ja mahdollisimman suuressa määrin myös muualla.

Monet ympäristörikoksista tehdään taloudellisista vaikutuksista ja useimmiten kustannusten säästämiseksi. Kun yritysten sijoittautuminen Euroopan unionissa on vapaata, on tärkeää, että jäsenmaiden ympäristörikossäännöstö on riittävän yhdenmukainen. Muussa tapauksessa ympäristöä saastuttava toiminta saattaa hakeutua oikeudellisesti leikkisimpiin maihin. Haitalliset seuraukset näkyvät kuitenkin kaikkialla.

Kansainvälisen ympäristörikosoikeudellisen sääntelyn vähimmäistason saavuttamiseen liittyvät tavoitteet eivät suoranaisesti liity jo ennestään varsin kattavan ja modernin kotimaisen ympäristörikoslainsäädännön muuttamiseen. Kansainvälisen yhteistyön osana kotimaiseen lainsäädäntöön on kuitenkin tehtävä eräitä muutoksia. Tärkein muutos on oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentaminen.

Yhteiskunnallinen ja taloudellinen toiminta sekä julkinen hallinto perustuvat nykyisin monimutkaisiin organisaatorakenteisiin. Ympäristöä vaarantava toiminta ei ole ainoastaan suurimmissa yhteisöissä samastettavissa tiettyjen johtavassa asemassa olevien henkilöiden päätöksentekoon ja päätösten toteuttamiseen, vaan se on usein tulosta monien yhteisössä toimivien henkilöiden vuorovaikutuksesta. Suurimmissa liikeyrityksissä strateginen ja jokapäiväinen operatiivinen johtaminen ovat eriytyneet toisistaan. Sellaisen yrityksen toiminnassa tapahtuneista rikoksista joutuvat rangaistusvastuuseen lähinnä operatiiviseen johtoon kuuluvat henkilöt ja heidän alaisensa.

Yleissopimuksen voimaansaattaminen ja puitepäätyöstä täytäntöönpano edellyttävät oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentamista ympäristöön liittyviin henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin, yleisvaarallisiin rikoksiin ja terveyttä tai turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin. Erityisesti viimeksi mainitut teot voidaan vaikutuksiltaan usein rinnastaa ympäristörikoksiin ja niitä tehdään tyypillisesti oikeushenkilön muodossa tapahtuvassa toiminnassa. Oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottaminen näihin rikoksiin on siksi perusteltua.

Määriteltäessä rangaistavan menettelyn rajoja yleissopimuksessa ja puitepäätyöstä on lähdetty siitä, että päästöjä koskevia rangaistussäännöksiä sovellettaisiin vain merkittäviin päästöihin, jotka voidaan todeta yksityis- tai oikeushenkilön aiheuttamiksi. Määräyksiä ei sovellettaisi hajakuormituslähteistä kuten liikenteestä ja pientalojen lämmityksestä aiheutuvaan saastumiseen, vaikka niiden tosiasiallinen merkitys ympäristön kannalta onkin suuri.

3.2. Keskeiset ehdotukset

Yleissopimus ja puitepäätyös edellyttävät, että kaikkein törkeimpien, hengelle tai terveydelle vaarallisten, tahallisten tai törkeän tuottamuksellisten päästöjen kohdalla irtautetaan hallintoakessorisuudesta eli sidonnaisuudesta aineellisen ympäristölainsäädäntöön. Käytännössä tällaisissa päästöissä on kysymys teoista, jotka täyttävät sekä rikos-

lain 21 luvussa tarkoitetun henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tunnusmerkistön että rikoslain 48 luvussa tarkoitetun ympäristörikoksen tunnusmerkistön. Teoriassa kysymys voi kuitenkin olla myös teoista, jotka ovat aineellisen ympäristöoikeuden näkökulmasta ”laillisia” ja täyttävät siksi vain rikoslain 21 luvussa tarkoitetun rikoksen tunnusmerkistön. Nämä tunnusmerkistöt eivät luonnollisestikaan edellytä hallintoaksessoriisuutta, joten voimassa oleva lainsäädäntö täyttää tältä osin yleissopimuksen ja puitepäättöksen asettamat vaatimukset lukuun ottamatta sitä, että oikeushenkilön rangaistusvastuun tulisi ulottua myös rikoslain 21 luvussa tarkoitettuihin tahallisiin tai törkeään tuottamuksellisiin rikoksiin silloin, kun rikos tehdään päästöllä.

Koska yleissopimus ja puitepäättös edellyttävät oikeushenkilön rangaistusvastuun toteuttamista kaikkien puitepäättöksen 2 ja 3 artiklassa ja yleissopimuksen 2 ja 3 artiklassa tarkoitettujen rikosten osalta, ehdotetaan oikeushenkilön vastuun ulottamista koskemaan rikoslain 21 luvussa rangaistaviksi säädettyjä tappoa, murhaa, surmaa, pahoinpitelyä, törkeää pahoinpitelyä, kuolemantuottamusta, törkeää kuolemantuottamusta, vammantuottamusta, törkeää vammantuottamusta ja vaaran aiheuttamista, 34 luvussa rangaistaviksi säädettyjä terveyden vaarantamista, törkeää terveyden vaarantamista ja ydinräjähderikosta sekä 44 luvussa rangaistaviksi säädettyjä terveysrikosta, ydinenergian käytörikosta, räjähdერიkosta, varomatonta käsittelyä ja vaarallisten aineiden kuljetusrikosta. Rikoslain 21 luvun osalta oikeushenkilön rangaistusvastuu ehdotetaan toteutettavaksi kuitenkin ainoastaan sillä edellytyksellä, että rikoksen tekotapana on päästö.

Siltä osin kuin kysymys on tuottamuksellisista rikoksista kuten vammantuottamus ja kuolemantuottamus, joissa rangaistavuuden edellyttämä tuottamustaso on huolimattomuus, ehdotus menee pidemmälle kuin yleissopimus ja puitepäättös edellyttävät. Oikeushenkilön rangaistusvastuun rajoittaminen törkeään kuolemantuottamukseen ja törkeään vammantuottamukseen ei kuitenkaan voi tulla kysymykseen, koska teon törkeyden kokonaisarviointi riippuu myös muista seikoista kuin tuottamuksen tasosta. Kaikki törkeällä

tuottamuksella aiheutetut päästöt, joista seuraa esimerkiksi vakava vamma, eivät siis välttämättä täytä törkeän vammantuottamuksen tunnusmerkistöä. Sen vuoksi oikeushenkilön rangaistusvastuu tulee ulottaa myös kyseisten rikosten tuottamukselliseen perustekomuotoon.

Rikoslain 48 luvussa tarkoitetun ympäristön käsitettä ei ole rikoslaissa määritelty. Selvää kuitenkin on, etteivät kaikki omaisuusesineet kuten esimerkiksi koneet, laitteet ja ajoneuvot välttämättä nykyisin kuulu ympäristön käsitteen piiriin. Yleissopimus ja puitepäättös edellyttävät laittoman päästön säättämistä rangaistavaksi, jos päästö aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa huomattavaa vahinkoa mille tahansa omaisuudelle. Sen vuoksi ehdotetaan, että rikoslain 48 luvun 1 §:ään lisättäisiin maininta huomattavan vahingon tai haitan aiheuttamisesta omaisuudelle. Vastava maininta on ympäristönsuojelulain (86/2000) 3 §:n 1 momentin 1 kohdan f alakohdassa, jossa ympäristönsuojelulaissa tarkoitettu ympäristön pilaantuminen on määritelty.

Säännöksiä, jotka koskevat valvontaviranomaisen velvollisuutta tehdä havaitsemastaan ympäristörikoksesta ilmoitus poliisille, ehdotetaan täsmennettäväksi käytännön soveltamistilanteisiin liittyvän tulkinnanvaraisuuden vähentämiseksi. Ympäristönsuojelulain 94 §:ää, vesilain (264/1961) 21 luvun 2 §:ää, metsälain (1093/1996) 22 §:ää, maa-aineslain (555/1981) 18 §:ää ja maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 186 §:ää ehdotetaan muutettaviksi niin, että säännöksistä poistetaan käytännössä hankalaksi osoittautunut maininta yleisestä edusta, kun harkittaessa ilmoituksen tekemättä jättämistä rikoksen vähäisyyden vuoksi ilmoitus olisi nykyisin tehtävä, jos yleinen etu sitä vaatii. Säännöksiä ehdotetaan myös yhdenmukaistettaviksi siten, että valvontaviranomaisen ilmoitus kaikissa tapauksissa tehtäisiin esitutkintaviranomaisille, yleensä poliisille, esitutkinnan suorittamista varten eikä viralliselle syyttäjälle kuten metsälain 22 §:ssä ja maa-aineslain 18 §:ssä nykyisin on säädetty. Metsälain 22 § ei sinänsä suoranaisesti kuulu yleissopimuksen tai puitepäättöksen soveltamisalaan, mutta asiayhteyden vuoksi sekin on otettu mukaan ehdotukseen.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Tavoitellut vaikutukset

Ympäristön suojeluun liittyvien velvoitteiden noudattamisessa asenteilla ja arvomaailmalla on keskeinen merkitys. Suuri merkitys on myös valvonnan riittävyydellä, kiinnijäämisriskin suuruudella ja sillä, että velvoitteiden noudattaminen tehdään yhteiskunnalliseen infrastruktuuriin kuuluvien keinoin käytännössä helpoksi. Viimeksi mainittu seikka liittyy ennen muuta jätteiden ja ongelmajätteiden asianmukaiseen käsittelyyn. Asenteiden ja arvomaailman kehittämisessä myös rikosoikeudella on oma osansa. Kriminalisointi osoittaa tiettyyn menettelyyn liittyvän yhteiskunnallisen paheksuttavuuden. Rangaistusasteikko kuvaa, miten paheksuttavasta menettelystä kunkin rikostyyppin kohdalla on kysymys.

Ympäristönkäytön ohjausjärjestelmämme perustuu pääasiassa hallinnollis-oikeudelliseen ohjaukseen. Keskeisiä ohjauskeinoja ovat ennakkovalvonnalliset luvat ja ilmoitukset sekä yleiset normit, kuten määräykset ja ohjeet. Hallinnollisella valvonnalla ja hallinnollisilla toimenpiteillä on ympäristönsuojelun edistämässä ainakin ammattimaisessa toiminnassa käytännössä suurempi merkitys kuin rikosoikeudellisilla sanktiolla. Erilaisilla ilmoitus- ja lupajärjestelmillä, viranomaisten tarkastuksilla, omavalvontavelvoitteilla ja näihin liittyvillä viranomaisten määräyksillä, kielloilla ja uhkasakoilla ohjataan toimintaa, jolla on ympäristövaikutuksia. Rangaistussäännöksiin joudutaan turvautumaan harvoin. Ne ovat kuitenkin tarpeen viimesijaisena puuttumismahdollisuutena silloin, kun muita keinoja ei enää ole jäljellä.

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta laajentamalla pyritään osaltaan edistämään ympäristölainsäädännön noudattamista sellaisessa taloudellisessa ja tuotannollisessa toiminnassa, johon liittyy ympäristöriskejä.

Rikoslain 48 luvun 1 §:n täsmentämisellä pyritään ennen muuta täyttämään yleissopimuksen ja puitepäätöksen vaatimukset, koska mainittu säännös ei nykyisin kata niissä edellytettyä omaisuudelle aiheutettua vahinkoa tai haittaa.

Valvontaviranomaisten ilmoitusvelvollisuutta koskevien säännösten täsmentämisellä pyritään valvontaviranomaisten päätöksenteon helpottamiseen, nykyistä yhdenmukaisempaan ilmoituskäytäntöön ja siihen, että ilmoituksen tekemisestä tulisi entistä selkeämpi pääsääntö.

4.2. Taloudelliset, organisatoriset ja henkilöstövaikutukset

Valvontaviranomaisten ilmoitusvelvollisuutta koskevien säännösten täsmentämisen vaikutusten arviointia vaikeuttaa se, että ei ole olemassa selvitystä siitä, onko ilmoitusten tekemättä jättämiseen vaikuttanut yleisen edun arvioimisen hankaluus vai onko ilmoituksia jätetty tekemättä pääasiallisesti vähäisyysperusteella. Ehdotettujen lainmuutosten tarkoitus on kuitenkin helpottaa ilmoitusvelvollisuutta koskevien säännösten soveltamista ja korostaa, että ilmoituksen tekeminen epäilystä rikoksesta olisi pääsääntö ja ilmoituksen tekemättä jättäminen poikkeus. Tästä mahdollisesti aiheutunut lisätö poliisille ja syyttäjille on hoidettavissa olemassa olevilla henkilöstöresursseilla. Esityksellä ei ole siten organisatorisia, taloudellisia taikka henkilöstöön ulottuvia vaikutuksia.

4.3. Ympäristö- ja yritysvaikutukset

Esityksen merkittävimmät myönteiset ympäristövaikutukset liittyvät ympäristörikossäännösten yhdenmukaistamiseen Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Kuten yleisperusteluissa on todettu, Suomen voimassa oleva ympäristörikoslainsäädäntö on kansainvälisesti katsoen kattavaa ja nykyaikaista. Puitepäätöksen täytäntöönpano jäsenvaltioissa, joissa rikossäännökset eivät ole yhtä kattavia, edistää ympäristönsuojelua EU:n jäsenvaltioissa ja erityisesti uusissa jäsenvaltioissa.

Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaan tuleminen kansainvälisesti edellyttää kolmen jäsenvaltion suostumusta. Tähän mennessä vain Viro on ratifioinut sopimuksen. Suomen suorittama ratifiointi olisi siten merkittävää sopimuksen kansainvälisen voimaan tuleminen kannalta. Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaan tuleminen kan-

sainvälisesti on Suomelle tärkeää, jotta ympäristörikossäännösten vähimmäistaso saavutettaisiin mahdollisimman laajalti myös Euroopan unioniin kuulumattomissa valtioissa.

Kansallisesti ehdotetut muutokset voimassa oleviin rikoslain ympäristörikossäännöksiin ovat vähäisiä. Merkittävin muutos on oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentaminen uusiin rikoslajeihin. Monet ympäristölle ja terveydelle haitalliset rikokset tehdään taloudellisista vaikutuksista ja kustannusten sääntämiseksi oikeushenkilön toiminnassa. Oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentaminen osaltaan ennalta ehkäisisi näitä rikoksia.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentaminen ei edellytä yrityksiltä suoranaisesti uusia investointeja eikä se siten vaikuttaisi esimerkiksi työllistämisedellytyksiin. Koska tavoitteena on rikossäännösten harmonisointi sekä EU:n jäsenvaltioissa että tulevaisuudessa myös Euroopan neuvoston yleissopimuksen ratifioineissa jäsenvaltioissa, esityksellä ei olisi merkittävää vaikutusta kilpailutilanteeseen tällä alueella toimivien yritysten kanssa.

5. Asian valmistelu

Yleissopimuksen valmistelu aloitettiin lokakuussa 1991 asiantuntijakomiteassa (PC-SEN) Istanbulissa 5.-7. päivänä kesäkuuta 1990 järjestetyn 17. Euroopan neuvoston jäsenmaiden oikeusministeriöiden kokouksen päätöslauselmien pohjalta. Komitea sai työnsä päätökseen joulukuussa 1995 pidettyään yhteensä 17 kokousta joko täydessä tai työryhmäkokoontumisessa. Asiantuntijakomitean ehdotus siirrettiin tämän jälkeen Euroopan neuvostossa toimivan Euroopan rikollisuusongelmien komitean (CDPC) käsittelyyn. Sen hyväksyttyä ehdotuksen kesäkuussa 1996 asian käsittely jatkui Euroopan neuvoston ministerikomiteassa, joka hyväksyi sopimusluonnoksen 4. päivänä marraskuuta 1998.

Valtioneuvosto lähetti 10 päivänä kesäkuuta 1999 eduskunnalle valtiopäiväjärjestyksen 54 b §:n mukaisesti kirjelmän (U 40/1999 vp) Tanskan Euroopan unionissa tekemästä ehdotuksesta yhteiseksi toiminnaksi vakavan ympäristörikollisuuden torjunnassa. Eduskunnan lakivaliokunta antoi ehdotuksesta

lausunnon (LaVL 4/1999 vp). Oikeusministeriö lähetti 31 päivänä tammikuuta ja 10 päivänä syyskuuta 2001 eduskunnalle asiaa koskevat lisäselvitykset, joista lakivaliokunta antoi lausuntonsa (LaVL 4/2001 vp ja 14/2001 vp).

Valtioneuvosto lähetti 6 päivänä syyskuuta 2001 eduskunnalle perustuslain 96 §:n 2 momentin mukaisesti kirjelmän ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin (U 52/2001). Eduskunnan lakivaliokunta antoi ehdotuksesta lausunnon (LaVL 13/2001 vp).

Oikeusministeriö asetti 3 päivänä joulukuuta 2003 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin laatia ehdotus yleissopimuksen hyväksymiseksi ja puitepäättöksen täytäntöönpanemiseksi. Työryhmä valmisti ehdotuksen hallituksen esitykseksi (Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2004:12; Ympäristön suojele rikosoikeudellisin keinoin). Työryhmän mietinnöstä pyydettiin lausunnot 49 viranomaiselta, järjestöltä ja virkamieheltä. Lausunnonantajat edustivat valtionhallintoa, oikeuslaitosta, poliisia ja syyttäjiä, yrittäjiä, teollisuuden ja työnantajain sekä maataloustuottajien keskusliittoja, ammattiliittoja, luonnonsuojelujärjestöjä ja tutkijoita. Lausuntoja saatiin 36. Työryhmän mietinnöstä valmisteltiin lausuntojen pohjalta virkatyönä hallituksen esitys siten, että oikeushenkilön rangaistusvastuu rikoslain 21 luvun rikoksista rajoitettiin koskemaan vain päästöllä aiheutettuja rikoksia.

Luonnos hallituksen esitykseksi annettiin tiedoksi Ahvenanmaan maakunnan hallitukselle 21 päivänä huhtikuuta 2005, koska Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 59 §:n 1 momentin mukaan lainsäädäntövalta ja toimivalta hallintoasioissa jakautuvat maakunnan ja valtakunnan välillä itsehallintolain mukaan myös yhteisön oikeuden täytäntöönpanossa.

6. Riippuvuus muista esityksistä

Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä hallituksen esitys Eduskunnalle 279/2004 vp laeiksi vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta, kemikaalilain muuttamisesta sekä rikoslain 44 luvun 11 ja

12 §:n muuttamisesta. Eduskunnan käsiteltävänä on myös hallituksen esitys 6/2005 vp rajavartiolaitosta ja rajavartiolaitosta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Edellä maini-

tuissa esityksissä ehdotetut muutokset ovat yhteensopivia nyt käsillä olevan esityksen kanssa eikä niillä ole vaikutusta tässä esityksessä ehdotettuihin lainmuutoksiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Yleissopimus ja puitepäättös

1.1. Määritelmät

Yleissopimuksen 1 artikla

Puitepäättöksen 1 artikla

Yleissopimuksen 1 artikla sisältää eritä sopimuksessa käytettyjä keskeisiä ilmaisuja koskevat määritelmät. Puitepäättöksen 1 artikla sisältää lähes vastaavat määritelmät. Yleissopimus ja puitepäättös eivät suoranaisesti edellytä niissä käytettyjen määritelmien sisällyttämistä kansalliseen lainsäädäntöön. Kun tarkoituksena kuitenkin on ympäristörikossäännösten harmonisointi, tulee kriminalisointeihin liittyvien keskeisten käsitteiden eri säännöksissä riittävässä määrin vastata toisiaan. Määritelmien identtisyys ei kuitenkaan edellytetä.

Yleissopimuksen 1 artiklan a kohdan mukaan ”laiton” tarkoittaa ympäristön suojelua varten annetun lain, hallinnollisen määräyksen tai toimivaltaisen viranomaisen tekemän päätöksen rikkomista. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan kysymys voi olla lakien ja sitä alempien säädösten sekä viranomaisten päätösten rikkomisesta. Säännösten ja päätösten tulee liittyä ympäristön suojeluun. Hallinnon sisäiset säännöt ja määräykset eivät kuulu käsitteen piiriin.

Puitepäättöksen 1 artiklan a kohdan mukaan laittomalla menettelyllä tarkoitetaan ympäristönsuojelua koskevan lain, hallinnollisen määräyksen tai toimivaltaisen viranomaisen tekemän päätöksen, myös niiden, joilla saatetaan voimaan Euroopan yhteisön oikeuden sitovia säännöksiä, rikkomista. Yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä käytetyt laittoiman menettelyn määritelmät vastaavat siten sisällöltään toisiaan. Yleissopimuksessa käytetty määritelmä kattaa luonnollisesti myös sellaisten säännösten rikkomiset, joilla on saatettu voimaan yhteisön oikeuden sitovia säännöksiä, vaikka sitä ei nimenomaisesti olekaan todettu.

Suomessa ympäristörikosten tunnusmerkis-

töt on kytketty yhteen aineellisen ympäristölainsäädännön kanssa. Oikeusjärjestyksen johdonmukaisuuden kannalta olisikin kestävämpiä, jos rikosoikeus kieltäisi sen, minkä aineelliset ympäristönormit sallivat. Rangaistava menettely on siten lähtökohtaisesti aina aineellisen ympäristölainsäädännön vastaista toimintaa. Aineelliset normit on yleensä nimenomaisesti mainittu ympäristörikosten tunnusmerkistöissä. Ympäristön pilaantumista aiheuttavia laittomia päästöjä koskevassa rikoslain 48 luvun 1 §:n 1 momentissa ei kuitenkaan ole mainittu mitään nimenomaista säännöstä. Pykälän mukaan rangaistavaa on lain tai sen nojalla annetun säännöksen taikka yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti taikka ilman laissa edellytettyä lupaa tai lupaehtojen vastaisesti aiheutettu säännöksessä tarkoitettu päästö.

Yleissopimuksen 1 artiklan b kohdan mukaan ”vedellä” tarkoitetaan kaikenlaista pohja- ja pintavettä, mukaan lukien järvien, jokien, valtamerien ja merien vedet. Puitepäättöksen 1 artiklan b kohta sisältää yleissopimuksen 1 artiklan b kohtaa vastaavan määritelmän.

Ympäristönsuojelulain 3 §:n mukaan vesistöllä tarkoitetaan vesilain 1 luvun 1 §:n 2 momentin mukaista vesialuetta ja 3 §:n mukaisia aluevesiä sekä pohjavedellä puolestaan maa- tai kallioperässä olevaa vettä. Vesilain mukaan vesistöjä ovat avopintaiset sisävesialueet luonnollisine ja keinotekoisine osineen. Muina kuin vesistöinä eli vesilain mukaisessa terminologiassa niin sanottuina pieninä vesinä pidetään ojaa, noroa ja sellaista vesiuomaa, jossa ei jatkuvasti virtaa vettä eikä runsasvetisimpänäkään aikana ole riittävästi vettä veneellä kulkua tai uiton toimittamista varten ja jota kalakaan ei voi sanottavassa määrässä kulkea, lähdettä sekä kaivoa ja muuta vedenottamoa, vesisäiliötä ja tekoammikkoa.

Rikoslakiin ei sisälly veden tai vesistön määritelmää. Ympäristön turmelemisen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta on olennaista, voidaanko veden katsoa kuuluvan ympäristön käsitteen piiriin. Selvää on, että

vesi siten kuin se on määritelty yleissopimuksessa ja puitepääöksessä on osa ympäristöä. Vesisäiliö tai uima-allas eivät sen sijaan välttämättä kuulu ympäristön käsitteen piiriin. Ympäristön turmelemisen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää lisäksi, että veden pilaaminen on aineellisessa normissa kielletty tai säädetty luvanvaraiseksi. Vesien pilaantumisen ehkäisemisestä on säädetty ympäristönsuojelulaissa.

Puitepääöksen 1 artiklan c kohta sisältää oikeushenkilöä koskevan määritelmän. Sen mukaan oikeushenkilöllä tarkoitetaan oikeudellista kokonaisuutta, jolla on oikeushenkilön asema sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaan, lukuun ottamatta valtioita tai muita julkisyhteisöjä niiden käyttäessä julkiseen valtaan liittyviä oikeuksiaan sekä julkisoikeudellisia kansainvälisiä järjestöjä. Yleissopimus ei sisällä oikeushenkilön määritelmää.

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan rikoslain 9 luvun 1 §:n mukaan kyseisen luvun säännöksiä sovelletaan yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön, jonka toiminnassa on tehty rikos. Yhteisöjä ovat yhtiöt ja yhdistykset. Yhtiöistä keskeisiä ovat osakeyhtiöt sekä avoimet ja kommandiittiyhtiöt. Yhdistykset voivat olla luonteeltaan joko aatteellisia tai taloudellisia. Aatteellisia yhdistyksiä ovat esimerkiksi urheiluseurat, taloudellisia hypoteekki- ja vakuutusyhdistykset. Säätiöllä tarkoitetaan sellaista omaisuusmassaa, joka on merkitty säätiörekisteriin.

Yleissopimuksessa ja puitepääöksessä käytetyt määritelmät eivät anna aiheutta voimassa olevan lainsäädännön muuttamiseen.

1.2. Tahalliset rikokset

Yleissopimuksen 2 artikla

Puitepääöksen 2 artikla

Kuoleman tai vakavan vamman tai niiden vaaran aiheuttaminen päästöllä

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan i alakohdan mukaan sellainen aineen tai ionisoivan säteilyn saattaminen, päästäminen tai johtaminen ilmaan, maaperään tai

veteen, joka aiheuttaa henkilölle kuoleman tai vakavan vamman, tulee säätää rangaistavaksi.

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan ii alakohdan mukaan myös sellainen aineen tai ionisoivan säteilyn saattaminen, päästäminen tai johtaminen ilmaan, maaperään tai veteen, joka aiheuttaa merkittävän kuoleman tai vakavan vamman vaaran, tulee säätää rangaistavaksi.

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan ii alakohdan soveltamisen suhteen on mahdollista tehdä varauma, jossa selitetään, ettei alakohtaa sovelleta lainkaan tai sitä sovelletaan vain osittain.

Yleissopimuksen selitysmuistiosta ilmenee, että ympäristörikosten tärkeimpien tekemuotojen osalta on haluttu irtaantua sidonnaisuudesta aineelliseen ympäristöoikeuteen. Perusteluissa on lähdetty siitä, ettei rikosvastuuta tulisi sulkea pois pelkästään sillä perusteella, että menettely on muodollisesti sopuoinnussa aineellisten ympäristösäännösten kanssa. Nimenomainen ympäristölupakaan ei välttämättä luo saastuttajalle rajattomia oikeuksia. Kun tahallisesta päästöstä aiheutuu kuolema, vakava vamma tai merkittävä kuoleman tai vakavan vamman vaara, on tekoa voitava arvioida itsenäisenä rikoksena.

Hallintoakessorisuudesta irtaantumisessa on lähtökohtana ajattelumalli, joka voi koskea myös muita aineellisten käyttäytymissääntöjen rikkomisen kanssa sidoksissa olevia rikoksia. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa autoilija ajaa vihreän valon palaessa tahallaan jalankulkijan päälle. Autoilijalla on liikennesääntöjen mukaan lupa ajaa eteenpäin vihreän valon palaessa. Menettely on siis tässä suhteessa laillista. Jos jalankulkija kuolee, kysymys voi silti olla esimerkiksi taposta. Vastaavasti luvallisella päästöllä tehdyn vakavan teon tulee yleissopimuksen ja puitepääöksen mukaan olla kriminalisoitu. Päästöjä koskeva lupa ei milloinkaan voi olla "licence to kill".

Edellä todettu hallintoakessorisuudesta irtaantuminen kaikkein vakavimpien tekemuotojen osalta ilmenee yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan sanamuodosta siten, että a kohdasta puuttuu 1 kappaleen b—e kohdissa oleva sana "laiton".

Yleissopimuksen selitysmuistiassa on vii-

tattu vuonna 1982 tehtyyn Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen (SopS 49/1996) eli UNCLOS-sopimuksen 1 artiklan 4 kohdan mukaiseen määritelmään, jonka mukaan meriympäristön pilaantumisen la tarkoitetaan ihmisen toimesta suoraan tai välillisesti tapahtuvaa aineiden tai energian johtamista meriympäristöön, johon kuuluvat myös jokisuistot, niin että sen seurauksena joko tosiasiallisesti tai todennäköisesti elolliset luonnonvarat ja merellinen elämä vahingoittuisivat, ihmisten terveys vaarantuisi, merellä tapahtuva toiminta, kuten kalastus ja muu oikeutettu meren käyttö vaikeutuisi, meriveden käyttöominaisuudet huonontuisivat, viihtyisyys vähenisi tai aiheutuisi muita vastaavia haittoja.

Suomessa päästökielloista säädetään muun muassa aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen ehkäisemisestä annetun lain (300/1979) 2 luvussa sekä aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen ehkäisemisestä annetun asetuksen (635/1993) 2 luvussa. Alusjätelain ja asetuksen säännökset perustuvat pääosin alusten aiheuttaman meren pilaantumisen ehkäisemisestä vuonna 1973 tehtyyn kansainväliseen yleissopimukseen liittyvään vuoden 1978 pöytäkirjaan (SopS 51/1983) eli MARPOL 73/78 yleissopimukseen sekä Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelua koskevaan Helsingin yleissopimukseen (SopS 12/1980).

Alusjätelain 10 §:n mukaan aluksesta ei saa päästää veteen öljyä tai öljypitoista seosta. Lain 14 §:ssä kielletään vaarallisten neste-mäisten aineiden veteen päästäminen ja 18 §:ssä säädetään käymäläjäteveden veteen päästämisen kiellosta. Päästökiellot koskevat lähtökohtaisesti Suomen vesialuetta. Suomen talousvyöhykkeen perustamisen yhteydessä kiellot on ulotettu koskemaan myös talousvyöhykettä (1064/2004). Alusjätelain 28 §:n 1 momentin mukaan rangaistus vastoin alusjätelakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ympäristön turmelemisesta, jollei siihen ole syyllistytty huolimattomuudesta ulkomaiselta alukselta, säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä. Muulla kuin 1 momentissa tarkoitettulla tavalla tai huolimattomuudesta tehty teko voi tulla pykälän 2 momentin mukaan rangaistavaksi alusjäterikkomuksena. Myös ulkomaiselta

alukselta tehtyyn tekoon sovelletaan 3 momentin mukaan Suomen lakia, jos teko on tehty Suomen talousvyöhykkeellä.

Yleissopimuksen selitysmuistiosta ilmenee, että ilma, maaperä ja vesi ovat päästökohteina samanarvoisia. Ilmalla tarkoitetaan nimenomaan ulkoilmaa eikä siis rakennusten sisäilmaa. Sisäilman puhtauteen liittyvät ly-symykset kuuluvat terveydensuojelun ja työturvallisuuden piiriin. Maaperällä tarkoitetaan maankuoren pintaa jatkuen niin syvälle kuin se palvelee ekologisia tarkoituksia.

Puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohta vastaa yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan i alakohtaa. Puitepäättöseen ei sisälly yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan ii alakohtaa vastaavaa määräystä. Vastaavalla tavalla kuin yleissopimuksestakin puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdastakin puuttuu sana ”lä-ton”, mikä osoittaa tarkoituksen irtaantua sidonnaisuudesta aineelliseen ympäristöoikeuteen.

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdassa ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdassa kuvatuissa teoissa on ly-symys henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista. Ympäristön asema suojeltavana oikeushyvinä on merkitykseltään toissijainen. Rikoksen vaikutusmekanismi rakentuu niin, että terveyttä vaarannetaan nimenomaan ympäristön saastuttamisen kautta. Määräyksissä ei edellytetä menettelyn säätämistä rangaistavaksi vain yhden rikoksen tunnusmerkistön täyttävänä tekona. Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdassa kuvattu tahallinen teko täyttääkin yleensä rikoslain 21 luvussa tarkoitettun tahallisen henkirikoksen, törkeän pahoinpitelyn tai pahoinpitelyn tunnusmerkistön ja sen lisäksi törkeän ympäristön turmelemisen tunnusmerkistön.

Rikoslain 21 luvun 1 §:ssä on säädetty rangaistavaksi toisen tahallinen tappaminen, 2 §:ssä murha ja 3 §:ssä surma. Tappaminen tarkoittaa asiallisesti samaa kuin kuoleman aiheuttaminen. Rikoksen tekotapana tappaminen ei välttämättä edellytä erityistä väkivaltaisuutta. Menettely, jolla tappaminen voi tapahtua, voi periaatteessa olla mikä tahansa, esimerkiksi vaarallisia aineita sisältävä päästö. Henkirikoksen tunnusmerkistön tähtyminen ei myöskään edellytä, että kuolema seu-

raisi teosta heti tai edes suhteellisen nopeasti. Oikeustieteessä on päinvastoin katsottu, ettei teon ja seurauksen välinen pitkä aika sinänsä estä syyksilukemista tappona.

Pahoinpitelyä koskevan rikoslain 21 luvun 5 §:n tunnusmerkistön täyttyminen ei myöskään välttämättä edellytä ruumiillisen väkivallan tekemistä. Myös se, että ruumiillista väkivaltaa käyttämättä vahingoitetaan toisen terveyttä, aiheutetaan toiselle kipua tai saateen toinen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Rangaistussäännös koskee tiettyjen seurausten tahallista aiheuttamista. Seurausten aiheuttamisen tavalla ei tunnusmerkistön täyttyminen kannalta ole merkitystä. Pahoinpitelyyn ei siis välttämättä tarvitse sisältyä ruumiillista väkivaltaa eli pahoinpitelyä sanan yleiskielisessä merkityksessä. Tahallinen toisen terveyden vaarantaminen esimerkiksi päästöllä voi täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkistön.

Vamman tai sairauden aiheuttaminen on yleisemmin ilmaistuna terveyden vahingoittamista. Vamma ja sairaus käsitetään yleensä pelkästään ruumiillisiksi vammoiksi tai sairauksiksi. Käyttämällä rikoslain 21 luvun 5 §:ssä niiden sijasta sanontaa ”vahingoittaa toisen terveyttä” on rangaistavuuden piiriin saatu myös sellaiset teot, joiden seuraukset ilmenevät hermostollisina tai toiminnallisina häiriöinä. Terveydelle aiheutetut vahingot voidaan jaotella fyysisiin, psyykkisiin ja toiminnallisiin vahinkoihin. Toiminnallinen vahinko voi olla esimerkiksi aistin tai suorituskyvyn heikkeneminen. Se mitä edellä tapon kohdalla on todettu teon ja seurauksen ilmenemisen ajankohdasta koskee myös pahoinpitelyä tai törkeää pahoinpitelyä.

Mikäli päästöllä aiheutetaan yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan ii alakohdassa tarkoitettu tavoin vakavaa hengen tai terveyden vaaraa, teko voi täyttää rikoslain 21 luvun 13 §:ssä rangaistavaksi säädetyn vaaran aiheuttamisen tunnusmerkistön. Kysymys voi rikoslain 21 luvussa tarkoitettun rikoksen lisäksi kaikissa yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdassa ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa olla törkeästä ympäristön turmelemisesta tai muusta ympäristöririkoksesta.

Rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaan tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. Kun kysymys on tahallisella päästöllä tehdystä rikoslain 21 luvussa tarkoitettusta henkeen ja terveyteen kohdistuvasta rikoksesta, tahallisuusedellytyksen täyttymisen kannalta on riittävää, että tekijä pitää seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Yleissopimus ja puitepäättös eivät sisällä tahallisuusmääritelmää, joka olisi ristiriidassa edellä todetun kanssa.

Yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä käytetyt päästön aiheuttamisen muodot ovat rajoitetummat kuin ympäristön turmelemista koskevassa rikoslain 48 luvun 1 §:ssä määritetty saattaminen, päästäminen tai jättäminen. Viimeksi mainittu tekemuoto ”jättäminen” tekee rangaistavan menettelyn piiristä laajemman kuin yleissopimus ja puitepäättös, jotka edellyttävät vastaavaksi tekoavaksi ”johtamisen”. Voimassa olevan lain säännökset siten täyttävät ja joltain osin ylittävät yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä asetetun vähimmäistason.

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohta ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohta eivät sinänsä anna aiheita lainsäädännön muuttamiseen. Jäljempänä todettava velvollisuus ulottaa oikeushenkilön rangaistusvastuu myös puheena olevissa kohdissa tarkoitettuihin hallintoakessorisuudesta irrotettuihin rikoksiin johtaa kuitenkin siihen, että oikeushenkilön rangaistusvastuu tulee säätää tietyin rajoituksin koskemaan myös eräitä rikoslain 21 luvussa tarkoitettuja rikoksia.

Muu vahingollisten päästöjen aiheuttaminen

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen b kohdan mukaan tulee kriminalisoida sellä aineen tai ionisoivan säteilyn laitton saattaminen, päästäminen tai johtaminen ilmaan, maaperään tai veteen, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa ilman, maaperän tai veden laadun pysyvän heikentymisen tai kuoleman tai

vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa suojelluille muistomerkeille, muille suojelluille esineille, omaisuudelle, eläimille tai kasveille.

Puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen b kohta vastaa muuten edellä selostettua yleissopimuksen määräystä, mutta puitepäättöksessä mainitaan ilman, maaperän tai veden laadun pysyvän heikentymisen lisäksi myös niiden laadun huomattava heikentyminen.

Rikosoikeudellisena kriteerinä puitepäättöksessä käytetty laadun huomattava heikentyminen on selkeämpi ja yksiselitteisempi kuin yleissopimuksessa käytetty laadun pysyvä heikentyminen. Laadun pysyvällä heikentymisellä (lasting deterioration) tarkoitetaan sen lopullisuutta tai ainakin erittäin pitkää kestoa. Sen arvioiminen, onko jokin ympäristössä ilmenevä vaikutus tai luonnonilmiö lopullinen tai erittäin pitkäkestoinen, on vaikeaa. Rikoslain 48 luvun 1 §:ssä käytetty ilmaisu ”ympäristön pilaantuminen” kattaa joka tapauksessa jo nykyisellään niin pysyvän kuin huomattavankin ympäristön laadun heikentymisen.

Sekä yleissopimuksessa että puitepäättöksessä on kuvattu syyn ja seurauksen välistä suhdetta ilmaisulla ”aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa” eli englanniksi ”cause or is likely to cause”. Rikoslain 48 luvun 1 §:ssä samaa suhdetta kuvaamaan on käytetty lakikielessä vakiintunutta ilmaisu ”on omiaan aiheuttamaan”. Viimeksi mainittua ilmaisu käytetään, kun pyritään kuvaamaan tiettyyn menettelyyn tyypillisesti liittyvää seikkaa. Yleensä ilmaisulla on tarkoitus viitata menettelyn abstraktiin vaarallisuuteen. Konkreettista vaaratilannetta, jossa vahinko on jo ollut lähellä, ei edellytetä.

Yleissopimuksen selitysmuistiossa on viitattu ydinaineiden turvajärjestelyjä koskevista toimista vuonna 1979 tehdyn yleissopimuksen (SopS 72/1989) 7 artiklan 1 kappaleen a kohtaan, jonka mukaan sopimusvaltioiden on kriminalisoitava ydinaineen vastaanotto, hallussapito, käyttö, siirto, muuntaminen, siitä luopuminen tai sen levittäminen ilman laillista lupaa, milloin tämä aiheuttaa tai on omiaan aiheuttamaan kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa omaisuudelle. Kyseisessä sopimuk-

sessä on käytetty kausaaliketjun kuvauksena ilmaisu ”cause or is likely to cause”. Se on käännetty suomeksi edellä todetuin tavoin ilmaisulla ”on omiaan aiheuttamaan”.

Ympäristön turmelemisen tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaessa ”on omiaan aiheuttamaan” -edellytys asettaa lainsoveltajalle velvollisuuden harkita, onko teko ollut luonteeltaan sellainen, josta yleensä aiheutuu ympäristön pilaantumista. Tämä lähtökohta olisi sama vaikka laissa olisi käytetty yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä käytettyä ilmaisu ”aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa”. Terminologiset eroavaisuudet eivät näin ollen anna aihetta lainsäädännön muuttamiseen.

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen b kohta ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen b kohta edellyttävät laittoman päästön kriminalisointia, jos päästö aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa huomattavaa vahinkoa suojelluille muistomerkeille, muille suojelluille esineille, omaisuudelle, eläimille tai kasveille. Yleissopimuksen selitysmuistiosta ilmenee, että myös saastuttajan oman omaisuuden vahingoittaminen on haluttu saattaa rangaitavan menettelyn piiriin. Omaisuudella tarkoitetaan selitysmuistion mukaan kaikkea aineellista tai esineellistä omaisuutta.

Ympäristön käsitettä ei ole määritelty rikoslain 48 luvussa, koska on katsottu, että käsite on monilta osiltaan selvä ilman tarkempaa määrittelemistäkin. Ilmakehän, vesien, maaperän, kasvillisuuden ja eläinten on katsottu kuuluvan käsitteen piiriin. Ympäristöön kuuluviksi on laskettu myös maisemakokonaisuudet, olivatpa ne sitten luonnon tai ihmisen muovaamia, sekä rakennettu ympäristö. Yksittäisiä rakennuksiakin on pidetty ympäristön osina. Muut omaisuusarvot eivät sen sijaan kuulu 48 luvussa tarkoitetun ympäristön käsitteen piiriin, ellei niitä samalla voida pitää ympäristön osina (HE 94/1993 vp).

Suojeltujen tai toimenpidekiellon kohteena olevien rakennusten turmeleminen saattaa nykyisin täyttää rikoslain 48 luvun 6 §:n mukaisen rakennussuojelurikoksen tunnusmerkistön. Myös rikoslain 35 luvussa tarkoitettu vahingonteko saattaa tulla kysymykseen. Vahingonteko kuitenkin edellyttää teolta tahallisuutta. Lisäksi vahingonteon tunnusmer-

kistön täyttyminen edellyttää konkreettisen vahingon aiheutumista.

Koska rikoslain 48 luvun 1 §:ssä käytetty ympäristön käsite ei kata kaikenlaista omaisuutta, jota päästöillä voidaan vahingoittaa, on voimassa olevaa lakia tältä osin muutettava, jotta se vastaisi yleissopimuksen ja puitepäättöksen asettamia vaatimuksia. Esityksen mukaan tämä tapahtuisi lisäämällä pykälään maininta, jonka mukaan tunnusmerkistö voi täyttyä myös silloin, kun teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa omaisuudelle. Ehdotettu muutos laajentaisi ja täydentäisi hyödyllisellä tavalla ympäristön turmelemisen tunnusmerkistöä säilyttäen säännöksen kuitenkin riittävän abstraktina toisin kuin kasuistinen, pelkästään omaisuuteen rajoittuva säännös.

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen b kohdan suhteen on mahdollista tehdä varaus siltä osin kuin rikos liittyy suojeltuihin muistomerkkeihin, muihin suojeltuihin esineisiin ja omaisuuteen. Koska puitepäättöksen vastaavia suojelukohteita koskeva säännös on ehdoton, ei varauksen tekemiseen yleissopimuksen osaltakaan ole aihetta.

Jäterikokset

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen c kohdan mukaan sellainen ongelmajätteen lähtöön hävittäminen, käsittely, varastointi, kuljettaminen, vienti tai tuonti, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa ilman, maaperän tai veden laadulle, eläimille tai kasveille, tulee säätää rangaistavaksi.

Yleissopimuksen selitysmuistiosta ilmenee, että määräyksen taustalla ovat Yhdistyneiden Kansakuntien ympäristöohjelman (UNEP) hallintoneuvoston päätöksen perusteella valmisteltu vaarallisten jätteiden maan rajan ylittävien siirtojen ja käsittelyn valvontaa koskeva Baselin yleissopimus (SopS 44/1992) sekä neuvoston direktiivit 75/442/ETY ja 91/689/ETY. Baselin sopimus ja viimeksi mainittu direktiivi sisältävät myös ongelmajätteen määritelmän.

Puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen c kohta vastaa muuten yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen c kohtaa, mutta puitepäättöksen määräys koskee ongelmajätteen ohella

myös muuta jätettä. Puitepäättöksen soveltamisala on siten tältä osin huomattavasti laajempi kuin yleissopimuksen määräys.

Jätelaissa (1072/1993) jätteellä tarkoitetaan ainetta tai esinettä, jonka sen haltija on poistanut tai aikoo poistaa käytöstä taikka on velvollinen poistamaan käytöstä. Ongelmajätteellä tarkoitetaan jätettä, joka kemiallisen tai muun ominaisuutensa takia voi aiheuttaa erityistä vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle. Ympäristöministeriö on asetuksella (1129/2001) vahvistanut luettelon yleisimmistä jätteistä ja ongelmajätteistä. Voimassa olevat säännökset täyttävät Baselin sopimuksen ja edellä mainittujen direktiivien asettamat vaatimukset.

Jätelaki koskee lähtökohtaisesti myös ongelmajätettä. Eräistä ongelmajätteistä on kuitenkin säädetty erikseen. Räjähdystarvikkeen jätteen osalta säännökset ovat räjähdysvaarallisista aineista annetussa laissa (263/1953). Eduskunnassa parhaillaan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä 279/2004 vp ehdotetaan mainittu laki kumottavaksi ja sen tilalle säädettäväksi laki vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta (ks. yleisperustelujen jakso 6. Riippuvuus muista esityksistä). Ydinjätteen osalta säännökset ovat ydinenergiailaissa (990/1987), radioaktiiviseen jätteen osalta säteilylaissa (592/1991) ja merensuojelulaissa tarkoitetun luvan nojalla mereen sijoitettavan jätteen osalta merensuojelulaissa (1415/1994).

Rikoslain 48 luvun 1 §:n nojalla rangaistetaan ympäristön turmelemisesta sitä, joka valmistaa, luovuttaa, kuljettaa, käyttää, käsittelee tai säilyttää ainetta, valmistetta tai tuotetta taikka käyttää laitetta jätelain 60 §:n 1 momentissa mainitun säännöksen tai jätelain nojalla annetun säännöksen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen tai kiellon vastaisesti taikka laiminlyö jätelain mukaisen jätehuollon järjestämisvelvollisuutensa taikka tuo maahan, vie maasta tai siirtää Suomen alueen kautta jätettä jätelain tai sen nojalla annetun säännöksen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti tai jätelain 45 §:n 1 momentissa mainitun jätteensiirtoasetuksen 26 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vas-

taavaa ympäristön haitallista muuttumista, tai roskaantumista taikka vaaraa terveydelle.

Rikoslain 48 luvun 1 §:n soveltaminen on jätteiden käsittelyn osalta kytketty jätelain aineellisiin säännöksiin. Rikoslain 48 luvun 1 § kattaa yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä kuvatun menettelyn, kun kysymys on jätelaissa tarkoitettusta jätteestä. Jätteen laitomaan käsittelyyn soveltuvat lisäksi useat rikoslain 34 ja 44 luvun säännökset.

Räjähdysvaarallisista aineista annetun lain vastaisesta räjähdystarvikkeen jätteen käsittelystä säädetään räjähdeterikosta koskevassa rikoslain 44 luvun 11 §:ssä tai varomatonta käsittelyä koskevassa saman luvun 12 §:ssä. Rangaistus radioaktiivisen jätteen varomatonta käsittelystä säädetään niin ikään rikoslain 44 luvun 12 §:ssä.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei käytetä yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä käytettyä ilmaisua jätteen ”hävittäminen”. Tästä ei kuitenkaan aiheudu lainmuutoksen tarvetta, koska jätteen hävittäminenkin on sen käsittelyä. Hallituksen esityksessä 279/2004 vp ehdotetut muutokset rikoslain 44 luvun 11 j a 12 §:ään eivät muuttaisi tilannetta tältä osin.

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen c kohta ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen c kohta eivät anna aiheutta voimassa olevan lainsäädännön muuttamiseen. Myöskin hallituksen esityksessä 279/2004 vp ehdotetut muutokset lainsäädäntöön tähtäisivät yleissopimuksen ja puitepäättöksen vaatimukset.

Vaarallisen laitoksen laiton käyttäminen

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen d kohdan mukaan sellainen vaarallista toimintaa harjoittavan laitoksen laiton käyttäminen, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa ilman, maaperän tai veden laadulle, eläimille tai kasveille, on säädetty rangaistavaksi.

Yleissopimuksen selitysmuistiosta ilmenee, että määräys ei koske vahinkoa, jota aiheutuu tai saattaa aiheutua yksinomaan laitoksen sisällä.

Puitepäättöksen 2 artiklan d kohta vastaa muuten yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen d kohtaa, mutta puitepäättöksessä on lisäksi nimenomaisesti todettu, että vahingon on ilmentävä laitoksen ulkopuolella.

Selitysmuistiosta on mainittu esimerkkeinä vaarallista toimintaa harjoittavista laitoksista ydinlaitos ja laitos, jossa käsitellään vaarallisia kemikaaleja. Se, onko kysymyksessä vaarallista toimintaa harjoittava laitos, ratkaistaan selitysmuistion mukaan kansallisen lainsäädännön perusteella.

Yleissopimus ja puitepäättös eivät edellytä vaarallista toimintaa harjoittavan laitoksen yleisen määritelmän sisällyttämistä lainsäädäntöön. Ei myöskään edellytetä, että laitosta vaarallisen laitoksen käyttämisestä säädetäisiin erillinen kaikkiin tällaisiin laitoksiin soveltuva rangaistussäännös. Riittävä on, että esimerkiksi ydinvoimalan, kemiallisen tehtaan tai räjähdysaineita käsittelevän laitoksen laitton toiminta on joko erillisellä tai niihin kaikkiin soveltuvilla säännöksillä riittävästi kriminalisoitu.

Ydinvoimailaissa (484/1972) ydinlaitoksella tarkoitetaan ydinreaktoria, lukuun ottamatta aluksessa tai muussa kuljetusvälineessä olevaa ja siinä voimanlähteenä käytettyä tai käytettäväksi tarkoitettua ydinreaktoria, ydinainetta valmistavaa tai käsittelevää tehdasta, ydinpolttoaineen isotooppeja erottavaa tehdasta, säteilytetyn ydinpolttoaineen muokkausta suorittavaa tehdasta, ydinaineen säilytyslaitosta, jos laitosta ei ole tarkoitettu vain tilapäiseen varastointiin aineen kuljetuksen aikana, sekä sen mukaan kuin valtioneuvosto määrää, muuta laitosta, jossa on ydinpolttoainetta tai radioaktiivista tuotetta.

Ydinlaitoksiin liittyvä toiminta on säännelty ydinennergia- ja säteilylaissa ja niiden nojalla annetuissa säännöksissä. Rangaistus vastoin ydinennergialakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ympäristön turmelemisesta säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä. Rangaistus vastoin ydinennergialakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ydinennergian käyttörikoksesta säädetään rikoslain 44 luvun 10 §:ssä. Rangaistus säteilyn käyttämisestä siten, että teko on omiaan aiheuttamaan yleistä hengen tai terveyden vaaraa, säädetään rikoslain 34 luvun 4, 5, 7 ja 8 §:ssä. Rangaistus vastoin säteilylakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyk-

sia tehdystä ympäristön turmelemisesta säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä. Rangaistus radioaktiivisen aineen tai säteilylaitteen varomattomasta käsittelystä säädetään rikoslain 44 luvun 12 §:ssä.

Ydinlaitosten toimintaan liittyvät vaaralliset menettelyt on Suomessa yleissopimuksen ja puitepäättöksen edellyttämällä tavalla kattavasti kriminalisoitu.

Vaarallisten kemikaalien käsittelyä harjoittavia laitoksia koskevat säännökset ovat kemikaalilaissa (744/1989) ja torjunta-ainelaissa (327/1969) ja niiden nojalla annetuissa säännöksissä. Rangaistus vastoin kemikaalilakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä terveysrikoksesta säädetään rikoslain 44 luvun 1 §:ssä. Rangaistus terveydelle tai ympäristölle vaarallisen taikka palo- ja räjähdysvaarallisen kemikaalin varomattomasta käsittelystä säädetään rikoslain 44 luvun 12 §:ssä. Hallituksen esityksessä 279/2004 vp terveydelle ja ympäristölle vaarallisten kemikaalien teollista käsittelyä ja varastointia koskevat säännökset ehdotetaan muuttamattomina tai vähän muutettuina siirrettäviksi kemikaalilaista ehdotettuun lakiin vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta. Samassa yhteydessä rikoslain 44 luvun 12 §:ään ehdotetaan tehtäväksi eräitä vähäisiä tarkistuksia.

Rangaistus vastoin kemikaalilakia tehdystä ympäristön turmelemisesta säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä. Torjuntalain 10 §:n mukaan rangaistus vastoin torjunta-ainelakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ympäristön turmelemisesta säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä. Tällöin kyseeseen tulee lähinnä 48 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltaminen. Rangaistus vastoin torjunta-ainelakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä terveysrikoksesta säädetään rikoslain 44 luvun 1 §:ssä. Rangaistus torjunta-aineen varomattomasta käsittelystä säädetään rikoslain 44 luvun 12 §:ssä.

Vaarallisten kemikaalien käsittelyä harjoittavien laitosten laitton toiminta on Suomessa yleissopimuksen ja puitepäättöksen edellyttämällä tavalla kattavasti kriminalisoitu.

Palo- ja räjähdysvaarallisia aineita käsittelevien laitosten toimintaa koskee räjähdys-

vaarallisista aineista annettu laki (263/1953) ja sen nojalla annetut säännökset. Rangaistus vastoin tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä räjähdysrikoksesta säädetään rikoslain 44 luvun 11 §:ssä. Rangaistus räjähdysvaarallisen aineen tai tuotteen varomattomasta käsittelystä säädetään rikoslain 44 luvun 12 §:ssä. Myös rikoslain 48 luvun säännökset saattavat soveltua tällaisen laitoksen harjoittamaan laitomaan toimintaan.

Edellä viitatussa eduskunnassa parhaillaan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä 279/2004 vp ehdotetaan räjähdysvaarallisista aineista annettu laki korvattavaksi lailla vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvaamisesta. Ehdotettu laki sisältäisi räjähteitä ja niiden valmistusta, maahantuontia, käyttöä, siirtoa, kauppaa, luovuttamista, hallussapitoa, varastointia, säilytystä ja hävittämistä koskeva säännökset. Rikoslain 44 luvun 11 §:n räjähdysrikoksen tunnusmerkistössä oleva viittaus räjähdysvaarallisista aineista annettuun lakiin ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi ehdotettuun uuteen lakiin. Myös rikoslain 44 luvun 12 §:ään ehdotetaan tehtäväksi eräitä täsmennyksiä.

Palo- ja räjähdysvaarallisia aineita käsittelevien laitosten laitton toiminta on Suomessa yleissopimuksen ja puitepäättöksen edellyttämällä tavalla kriminalisoitu.

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen d kohta ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen d kohta eivät anna aiheutta voimassa olevan lainsäädännön muuttamiseen.

Radioaktiivisen aineen laitton käsittely

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen e kohdan mukaan sellainen ydinmateriaalin tai muun vaarallisen radioaktiivisen aineen laitton valmistaminen, käsittely, varastointi, käyttö, kuljettaminen, vienti tai tuonti, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa ilman, maaperän tai veden laadulle, eläimille tai kasveille, on säädetty rangaistavaksi.

Yleissopimuksen selitysmuistiossa on viitattu ydinaineiden turvajärjestelyjä koskevista toimista vuonna 1979 tehdyn yleissopimuksen (SopS 72/1989) 7 artiklan 1 kappaleen

leen a kohtaan. Selitysmuistiossa on todettu, että kyseinen kohta koskee radioaktiivisista aineista vain ydinmateriaalia eikä se edellytä eläimiin tai kasveihin kohdistuvien tekojen kriminalisointia toisin kuin nyt kysymyksessä oleva yleissopimus. Selitysmuistion mukaan muulla vaarallisella radioaktiivisella aineella tarkoitetaan esimerkiksi cesiumia ja strontiumia.

Puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen e kohta sisältää yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen e kohtaa vastaavan määräyksen.

Ydinmateriaalin käsittelyyn liittyvä toiminta on säännelty ydinenergia- ja säteilylaissa ja niiden nojalla annetuissa säännöksissä. Lisäksi ydinvastuulaissa on eräitä asiaan liittyviä säännöksiä. Rangaistus vastoin ydinenergialakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ympäristön turmelemisesta säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä. Rangaistus vastoin ydinenergialakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ydinenergian käyttörikoksesta säädetään rikoslain 44 luvun 10 §:ssä.

Rangaistus säteilylähteen tai ydinaineen käyttämisestä siten, että teko on omiaan aiheuttamaan yleistä hengen tai terveyden vaaraa, säädetään rikoslain 34 luvun 4, 5, 7 ja 8 §:ssä. Rangaistus vastoin säteilylakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ympäristön turmelemisesta säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä. Rangaistus radioaktiivisen aineen tai säteilylaitteen varomattomasta käsittelystä säädetään rikoslain 44 luvun 12 §:ssä.

Vaarallisten aineiden kuljetuksesta on säännökset vaarallisten aineiden kuljetuksesta annetussa laissa (719/1994). Rangaistus vastoin sanottua lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta säädetään rikoslain 44 luvun 13 §:ssä. Rangaistus vastoin vaarallisten aineiden kuljetuksesta annettua lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ympäristön turmelemisesta säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä.

Ydinmateriaalin käsittelyyn liittyvät vaaralliset menettelyt on Suomessa yleissopimuksen ja puitepäättöksen edellyttämällä tavalla kattavasti kriminalisoitu.

Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen

e kohta ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen e kohta eivät anna aiheutta voimassa olevan lainsäädännön muuttamiseen.

Suojeltuihin eläin- ja kasvilajeihin kohdistuva laiton toiminta

Yleissopimuksen 4 artiklan g kohdan mukaan sopimuspuolten tulee säätää rangaistavaksi tai ainakin hallinnollisten toimenpiteiden kohteeksi tuottamuksellisenkin suojeltujen luonnonvaraisten eläin- ja kasvilajien hallussapito, kiinniottaminen, vahingoittaminen, tappaminen tai kauppaaminen.

Puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen f kohta edellyttää suojeltujen luonnonvaraisten eläin- ja kasvilajien tai niiden osien laitoman hallussapidon, ottamisen, vahingoittamisen, tappamisen tai kauppaamisen säätämistä rangaistavaksi ainakin siinä tapauksessa, että eläin- ja kasvilajeja uhkaa sukupuuttoon kuoleminen kansallisen lainsäädännön mukaisesti määriteltynä.

Yleissopimuksen ja puitepäättöksen määräysten taustalla ovat CITES-sopimukseksi kutsutun Washingtonissa vuonna 1973 tehdyn villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen (SopS 45/1976) ja luonnonvaraisten eläinten ja kasvien suojelusta niiden kauppaa sääntelemällä 9 päivänä joulukuuta 1996 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 338/97, jäljempänä CITES-asetus, määräykset. CITES-asetus tuli voimaan kesäkuun alussa 1997.

Rikoslain 48 luvun 5 §:n mukaan luonnon-suojelurikoksesta rangaistetaan sitä, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta oikeudettomasti hävittää tai turmelee rauhoitettuihin säädetyn tai määrätyn eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen taikka erottaa ympäristöstään taikka tuo maahan, vie maasta tai kuljettaa Suomen alueen kautta kohteen taikka myy, luovuttaa, ostaa tai ottaa vastaan kohteen, joka on mainitulla tavalla erotettu ympäristöstään, tuotu maahan tai viety maasta.

Rikoslain 48 luvun 5 §:n tunnusmerkistö poikkeaa sanonnaltaan jonkin verran yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä käytetystä tunnusmerkistöstä. Rikoslain 48 luvun 5 § kattaa kuitenkin nykyiselläänkin kaikki ne

tekotavat, jotka yleissopimuksessa ja puitepäättöksessäkin on mainittu. Kotimainen ilmaisu "ottaa vastaan" käsittää yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä mainitun hallussapidon, "hävittäminen" tappamisen ja "erotaminen" kiinniottamisen. Rikoslain 48 luvun 5 § ja luonnonsuojelulaki 58 § täyttävät sinänsä yleissopimuksen ja puitepäättöksen asettamat vaatimukset siihenkin nähden, että luonnonsuojelurikkomus on kriminalisoitu myös huolimattomuudesta tehtynä. Lainsäädäntö menee myös puitepäättöksen määräyksiä pitemmälle sikäli, että se koskee myös muita kuin sukupuuton uhkaamia eläin- ja kasvilajeja. Lisäksi tullilaissa (1466/1994) ja eläinsuojelulaissa (247/1996) on täydentäviä kriminalisointeja.

Luonnonsuojelurikoksen tunnusmerkistössä ei ole kuitenkaan erikseen mainittu CITES-asetuksen määräysten rikkomista. Kyseisen asetuksen 16 artiklan mukaan jäsenmaiden on toteutettava tarpeelliset toimenpiteet seuraamusten varmistamiseksi artiklassa luetelluista rikkomuksista. Siltä osin kuin CITES-asetuksessa luetellut teot eivät olleet Suomessa asetuksen voimaan tullessa rangaistavia, säädettiin ne luonnonsuojelulain 58 §:n muutoksella (492/1997) rangaistaviksi luonnonsuojelurikkomuksina.

Luonnonsuojelurikkomuksena rangaistavia tekoja ovat muun muassa CITES-asetuksen nojalla myönnettyssä luvassa tai todistuksessa määrättyjen ehtojen noudattamatta jättäminen, asetuksessa edellytetyn tuonti-ilmoituksen tekemättä jättäminen, neuvoston CITES-asetuksessa tarkoitettujen lajien yksilöiden ostaminen, ostettavaksi tarjoaminen ja hankkiminen kaupallisiin tarkoituksiin, käyttö taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, julkinen näytteillepano kaupallisessa tarkoituksessa, myynti ja hallussapito myyntitarkoituksessa, sekä myytäväksi tarjoaminen ja myytäväksi kuljettaminen. Kyseiset teot koskevat siten CITES-asetuksen ja sen liitteiden tarkoittamien eläinlajien kaupalliseen hyödyntämiseen liittyviä tekoja.

On epäjohdonmukaista, ettei CITES-asetusta ja siihen perustuvaa tunnusmerkistöä ole mainittu luonnonsuojelurikosta koskevassa rikoslain 48 luvun 5 §:ssä vastaavalla tavalla kuin luonnonsuojelurikkomusta koskevassa luonnonsuojelulain 58 §:ssä. Koska

yleissopimus ja puitepäättös perustuvat tältä osin sekä CITES-sopimukseen että CITES-asetukseen, asia ehdotetaan tässä yhteydessä korjattavaksi. Rikoslain 48 luvun 5 §:n uudessa 3 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että eräät vastaavat CITES-asetuksen vastaiset menettelyt kuin luonnonsuojelurikkomuksen kohdalla voisivat olla rangaistavia myös luonnonsuojelurikokseksi.

Samalla ehdotetaan luonnonsuojelurikkomuksena rangaistavia CITES-asetuksen vastaisia tekoja koskevaan luonnonsuojelulain 58 §:n 2 momentin 5 kohtaan tehtäväksi asetustekstin virheellisestä suomennoksesta johtuva korjaus.

Otsonikerrosta heikentävien aineiden kauppa

Puitepäättöksen 2 artiklan g kohta edellyttää laittoman otsonikerrosta heikentävien aineiden kaupan kriminalisointia. Yleissopimus ei sisällä vastaavaa määräystä.

Määräys on otettu puitepäättökseen komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin (EYVL C 180, 26.2.2001, s. 238). Direktiiviä oli tarkoitus soveltaa toimintaan, jossa oli kysymys yhteisön ympäristölainsäädännön vastaisesta menettelystä. Tunnusmerkistöt ja määritelmät oli sidottu tiukasti yhteisön aineelliseen ympäristölainsäädäntöön.

Voimassa oleva otsonikerrosta heikentäviä aineita koskeva sääntely perustuu otsonikerrosta heikentävistä aineista annettuun neuvoston asetukseen (EY) N:o 2037/2000, jäljempänä vuoden 2000 otsoniasetus. Kansainväliset otsonikerrosta heikentävien aineiden rajoitukset perustuvat YK:n jäsenvaltioiden 22 päivänä maaliskuuta 1985 tekemään otsonikerroksen suojelua koskevaan yleissopimukseen eli Wienin sopimukseen (SopS 51/1988), jota on täydennetty useilla pöytäkirjoilla.

Vuonna 2001 rikoslain 48 luvun 1 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohtiin lisättiin viittaus vuoden 2000 otsoniasetukseen. Lainkohdissa on säädetty rangaistavaksi otsoniasetuksen vastainen otsonikerrosta heikentävien aineiden valmistaminen, luovuttaminen, kuljettaminen, käyttäminen, käsitteleminen, säilyttäminen, tuonti tai vienti. Rangaistavuuden

edellytyksenä nykyisen 1 §:n mukaan on, että teko on ollut omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista taikka vaaraa terveydelle. Otsonikerrosta heikentävien aineiden kauppaa ei ole rikoslain 48 luvun 1 §:ssä erikseen mainittu.

Myös ympäristönsuojelulain 116 §:ään I-sättiin vuonna 2001 viittaus vuoden 2000 otsoniasetukseen. Se, joka laiminlyö otsoniasetuksen mukaisen velvollisuutensa, tuomitaan kyseisen lainkohdan nojalla ympäristönsuojelulain rikkomisesta sakkoon. Otsoniasetuksen vastainen menettely on siten säädetty rangaistavaksi myös ympäristönsuojelulain 116 §:n nojalla ympäristönsuojelun rikkomisena.

Vuoden 2000 otsoniasetuksen III luvun otsikkona on ”kauppa”. Mainituissa luvussa olevat 6—10 artiklat koskevat tuontia ja 11 ja 12 artiklat vientiä. Artiklat 13 ja 14 koskevat sekä tuontia että vientiä. Otsoniasetuksessa kaupalla tarkoitetaan tuontia ja vientiä eli ulkomaankauppaa. Puitepäätöksessä laittomalla otsonikerrosta heikentävien aineiden kaupalla tarkoitetaan nimenomaan vuoden 2000 otsoniasetuksen vastaista kauppaa eli asetuksessa tarkoitettujen tuotteiden kiellettyä tuontia ja vientiä. Vaikka otsonikerrosta heikentävien aineiden laitonta kauppaa ei ole Suomessa vankeusuhkaisena nimenomaisesti säädetty rangaistavaksi, kattaa nykyinen vientiä ja tuontia koskeva rangaistussäännös myös puitepäätöksessä tarkoitettua kaupan.

Otsonikerrosta heikentävien aineiden laitoman kaupan rangaistavuus ei puitepäätöksen määräykset huomioon ottaen saisi riippua siitä, onko teko ollut omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista taikka vaaraa terveydelle. Tämä seikka ei kuitenkaan aiheuta tarvetta voimassa olevien säännösten muuttamiseen, koska mainittu pilaantumisedellytys liittyy vain rikoslain 48 luvun 1 §:ään eikä ympäristönsuojelulain 116 §:ään, jossa rangaistavan menettelyn alin taso on määriteltä.

Otsonikerrosta heikentävien aineiden laittoa maahantuontiin tai maastavientiin liittyy aina pidemmälle meneviä kielletyn aineen käyttöön tai käsittelyyn liittyviä suunnitelmia ja aikomuksia, jotka voidaan jo olettua suoraan ottaa huomioon arvioitaessa,

onko menettely rikoslain 48 luvun tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla ollut omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista taikka vaaraa terveydelle. Sen vuoksi on selvää, että törkeimmissä otsonikerrosta heikentäviä aineita koskeissa tapauksissa tekijälle voidaan rikoslain 48 luvun 1 §:ää soveltaen tuomita vankeusrangaistus.

Puitepäätöksen 2 artiklan 1 kappaleen g kohta ei anna aiheutta voimassa olevan lain-säädännön muuttamiseen.

1.3. Tuottamukselliset rikokset

Yleissopimuksen 3 artikla

Puitepäätöksen 3 artikla

Yleissopimuksen 3 artiklan mukaan kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen rikoksiksi 2 artiklan 1 kappaleen a—e kohdassa tarkoitettut teot, kun ne tehdään tuottamuksellisesti. Sopimus mahdollistaa kuitenkin varauksen tekemisen niin, että kriminalisointi rajoitetaan koskemaan vain tekoja, jotka tehdään törkeän tuottamuksellisesti.

Puitepäätöksen 3 artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet säätääkseen rikoksiksi kansallisen lainsäädäntönsä nojalla 2 artiklassa luetellut rikokset, jos ne tehdään tuottamuksellisesti tai ainakin törkeän tuottamuksellisesti.

Rikoslain 48 luvussa säädetty rikokset ovat 4 §:ssä tarkoitettua tuottamuksellista ympäristön turmelemista lukuun ottamatta rangaistavia tahallisia tai törkeän tuottamuksellisia. Tuottamuksellisen ympäristön turmelemisen kohdalla rangaistavuus on ulotettu eräisiin sellaisiin tilanteisiin, joissa tekijän alhaisen tuottamuksen asteen vuoksi menettely ei muuten olisi rangaistavaa ympäristön turmelemista. Säännöksen soveltaminen edellyttää kuitenkin ympäristölle tai terveydelle aiheutetulta vahingolta tai vahingon vaaralta samaa tasoa kuin törkeässä ympäristön turmelemisessa. Tuottamuksellisen ympäristön turmelemisen soveltamisedellytykset ovat siten tiukemmat ja soveltamisala suppeampi kuin yleissopimuksessa asetettu vähimmäistaso.

Edellä todetun johdosta Suomen tulisi tehdä yleissopimuksen sallima varauma ja selittää, että yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaletta sovelletaan kokonaisuudessaan ainoastaan rikoksiin, jotka tehdään törkeästä huolimattomuudesta. Myös puitepäättös mahdollistaa tätä kantaa vastaavan valinnan tekemisen.

1.4. Muut rikokset ja hallinnolliset rikkomukset

Yleissopimuksen 4 artikla

Yleissopimuksen 4 artikla edellyttää, että kukin sopimuspuoli ryhtyy, mikäli 2 ja 3 artiklan määräykset eivät kata seuraavia tekoja, tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen ne rikoksiksi tai hallinnollisten määräysten rikkomiseksi, joista voidaan määrätä rangaistus tai muu toimenpide, kun ne tehdään tahallaan tai huolimattomuudesta:

- a) laitton aineen tai ionisoivan säteilyn saattaminen, päästäminen tai johtaminen ilmaan, maaperään tai veteen;
- b) laitton melun aiheuttaminen;
- c) laitton jätteen hävittäminen, käsittely, varastointi, kuljettaminen, tuonti tai vienti;
- d) laitton laitoksen käyttäminen;
- e) laitton ydinmateriaalin, muun radioaktiivisen aineen tai vaarallisten kemikaalien valmistaminen, käsittely, käyttö, kuljettaminen, tuonti tai vienti,
- f) laitton vahingollisten muutosten aiheuttaminen kansallispuiston, luonnonsuojelualueen, vesien suojelualueen tai muun suojelun kohteena olevan luonnon ainesosille,
- g) laitton suojelun kohteena olevien luonnonvaraisten kasvi- ja eläinlajien hallussapito, ottaminen, vahingoittaminen, tappaminen tai kauppa.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan artiklassa tarkoitettuja rikkomuksesta seuraavia muita toimenpiteitä voivat olla hallinnolliset sakot, menettämisseuraamukset, ennallistamisvelvoitteet, luvan peruutukset, erilliset kiellot ja rajoitukset, ammattiin liittyvien oikeuksien menetykset, varoitus ja uhkasakkoa vastaavat järjestelyt. Seuraamuksen valinnassa tulee kiinnittää huomiota rikkomuksen vakavuuteen ja tuottamuksen asteeseen.

Selitysmuistion mukaan artiklassa luetelluissa teoissa on kysymys abstraktia vaaraa

edellyttävistä menettelyistä. Suojeltavia oikeushyviä ovat ympäristön laatu ja siihen liittyvät ekologiset toiminnot sekä viranomaisen valvontaintressi. Itse sopimustekstistä edellä todettu ei kuitenkaan ilmene. Sopimustekstissä tunnusmerkistöistä puuttuu selkeä kytkentä ympäristöön. Esimerkiksi laitonta laitoksen käyttämistä koskeva määräys ei näyttäisi edellyttävän edes ympäristövaikutusten ilmenemisen mahdollisuutta.

Selitysmuistiosta ilmenee, että vaatimus siitä, että teon tulisi olla sanktioitu tai ainakin muiden hallinnollisten toimenpiteiden kohteena myös huolimattomuudesta tehtynä, liittyisi lähinnä vain c ja d kohtiin, joiden kohdalla asia on erikseen mainittu. Itse sopimustekstissä tällaista erottelua eri kohtien välillä ei kuitenkaan ole tehty.

Kysymys siitä, ovatko artiklassa mainitut teot yleissopimuksen edellyttämien tavoin sanktioitu myös huolimattomuudesta tehtyinä, on ollut rikoslain ulkopuolisten rikkomussäännösten osalta epäselvää. Vanhastaan on katsottu, että niin sanotut poliitarikokset ja rikoslain ulkopuolella kriminalisoidut lievät teot voivat olla rangaistavia myös tuottamuksellisina, vaikka tästä ei olisi säännöksessä mainintaa. Vallitsevan käsityksen mukaan tuottamusvastuu on mahdollinen edellyttäen, että tätä voidaan lakia säädättäessä ajatella tarkoitettuna. Kysymys on ratkaistava erikseen kussakin soveltamistilanteessa. Tammikuun 1 päivänä 2004 tuli voimaan rikoslain 3 luvun 5 §, jonka mukaan teko on rangaistava tahallisenä, jollei laissa toisin säädetä. Tämä koskee pykälän 3 momentin mukaan myös muualla kuin rikoslaissa rangaistavaksi säädettyä tekoa, josta ankarimmaksi rangaistukseksi on säädetty enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta tai jota koskeva rangaistussäännös on annettu 1 päivänä tammikuuta 2004 jälkeen. Tämä merkitsee sitä, että oikeustila vanhojen rikoslain ulkopuolisten säännösten osalta, joissa enimmäisrangaistus on kuusi kuukautta vankeutta, säilyi ennallaan. Vaadittava syyksiluettavuuden aste ratkaistaan näiden säännösten osalta edelleen tapauskohtaisesti ottaen huomioon säännösten yhteys, tarkoitus ja tehtävät (HE 44/2002 vp).

Yleissopimuksen 4 artiklassa kuvattuihin teoihin voidaan Suomessakin liittää monen-

laisia hallinnollisia toimenpiteitä ja seuraamuksia. Kysymys on tästä huolimatta yleensä myös rangaistaviksi säädettyistä teoista. Rangaistussäännöksissä edellytetään kuitenkin yleensä tahallisuutta tai törkeää tuottamusta. Kun varauman tekeminen 4 artiklan osalta ei ole mahdollista, olisi rangaistussäännöksissä edellytettyä tuottamuksen tasoa yleissopimuksen johdosta laskettava, ellei kysymyksessä olevaan menettelyyn kaikissa tapauksissa voitaisi liittää riittäviä hallinnollisia seuraamuksia tai toimenpiteitä.

Yleissopimuksen 4 artiklan a kohdassa kuvattua laitonta päästöä koskeva menettely voi tuottamuksellisenä tekona täyttää esimerkiksi tuottamuksellisen ympäristön turmelemisen (rikoslaki 48 luku 4 §) tai ympäristönsuojelulain rikkomisen (ympäristönsuojelulaki 116 §) tunnusmerkistön. Myös vesilain 13 luvussa mainitut rikokset saattavat tulla kysymykseen.

Kielletyistä päästöistä aluksilta säädetään laissa aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen ehkäisemisestä (300/1979). Joka muulla kuin rikoslain 48 luvussa tarkoitetulla tavalla tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo kyseistä alusjätelakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä, tuomitaan lain 28 §:n mukaan alusjäterikkomuksesta sakkoon. Suunnitteilla on lisäksi erityisen laittomia öljypäästöjä koskevan maksuseuraamuksen säätäminen. Oikeusministeriön asettaman työryhmän toukokuussa 2004 luovuttaman ehdotuksen (Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2004:4; Öljypäästömaksu) mukaan alusjätelakiin lisättäisiin uusi 2 a luku, jossa säädettäisiin öljypäästömaksusta. Öljypäästömaksu määrättäisiin hallinnollisena seuraamuksena öljyn tai öljypitoisen seoksen päästökiellon rikkomisesta sisäisillä aluevesillä, alue-merellä tai Suomen talousvyöhykkeellä. Päästöstä olisi oltava objektiivista näyttöä, mutta muuten maksu määrättäisiin tahallisuudesta tai tuottamuksesta riippumatta.

Vaikka rikoslain 48 luvun 4 §:ssä tarkoitettua tuottamuksellisen ympäristön turmelemisen tunnusmerkistö ei täytyisi ympäristölle tai terveydelle aiheutuvan vahingon tai vaaran mahdollisuutta koskevan tunnusmerkistötekijän puuttumisen johdosta, voi teosta silti seurata esimerkiksi ympäristönsuojelulain,

vesilain, ydinenergiain tai säteilylain mukaisia hallinnollisia seuraamuksia kuten luvan peruuttaminen, puhdistamisvelvollisuuden asettaminen, rikkomuksen ja laiminlyönnin oikaiseminen, määräys pilaantumisen ehkäisemiseksi, toiminnan keskeyttäminen, uhkasakko, teettämishukka ja keskeyttämishukka. Tarpeettomasta auton joutokäynnistä voidaan määrätä rikesakko.

Mahdollisuus hallinnollisten seuraamusten määräämiseen riittää täyttämään yleissopimuksen 4 artiklan vaatimukset. Kyseisen artiklan a kohdassa kuvattuun menettelyyn voidaan Suomessa liittää siinä määrin riksoikeudellisia ja hallinnollisia toimenpiteitä, ettei lainmuutoksiin ole tarvetta.

Yleissopimuksen 4 artiklan b kohta koskee laittoman melun aiheuttamisen sanktioimista ja melun aiheuttamiseen liitettäviä hallinnollisia toimenpiteitä.

Ympäristönsuojelulaki on keskeinen laki myös ympäristömelun torjunnassa. Meluntorjunnasta säädetään myös useissa muissa laeissa kuten esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslaissa, terveydensuojelulaissa (763/1994) ja yleisistä teistä annetussa laissa (243/1954). Ympäristönsuojelulaissa melua pidetään yhtenä ympäristön pilaantumista aiheuttavana tekijänä.

Ympäristönsuojelulain 85 §:n mukaan kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi toimittamansa tarkastuksen nojalla antaa muuta kuin luvanvaraista toimintaa koskevan yksittäisen määräyksen, joka on tarpeen pilaantumisen ehkäisemiseksi. Määräys voi koskea myös melun aiheuttamista. Määräyksen tulee olla kohtuullinen ottaen huomioon toiminnan luonne ja pilaantumisen merkittävyys. Myös kunnan terveydensuojeluviranomaisella on terveydensuojelulain (763/1994) 51 §:n nojalla oikeus antaa yksittäisiä kieltoja ja määräyksiä, jotka ovat välttämättömiä terveyshaitan poistamiseksi tai sen ehkäisemiseksi. Myös nämä määräykset ja kiellot voivat koskea melun aiheuttamista.

Rangaistussäännökset sekä voimassa olevan lainsäädännön mahdollistamat erilaiset hallinnolliset toimenpiteet ja seuraamukset kattavat hyvin yleissopimuksen 4 artiklan b kohdassa tarkoitetun laittoman melun aiheuttamisen. Tuottamuksellinen melun aiheuttamisen erillinen kriminalisointi ei ole tar-

peen. Melun aiheuttamiseen voidaan liittää ympäristönsuojelulain, työturvallisuuslain ja maankäyttö- ja rakennuslain mukaisia hallinnollisia seuraamuksia. Lainmuutoksiin ei sen vuoksi ole tarvetta.

Yleissopimuksen 4 artiklan c kohta koskee jätteen laittoman hävittämisen, käsittelyn, varastoinnin, kuljettamisen sekä tuonnin ja viennin sanktioimista ja menettelyyn liitettäviä hallinnollisia toimenpiteitä.

Kysymykseen tulevat menettelyt on Suomessa säännelty jätelaissa. Säännösten rikkomisen täyttää lievimmissä tapauksissa jäterikkomuksen tunnusmerkistön edellyttäen, että tekijä on toiminut tahallisesti tai törkeän tuottamuksellisesti. Rangaistavuus edellyttää siten vähintään törkeän tuottamuksellista tekoa. Jätelain vastaiseen menettelyyn voidaan kuitenkin kattavasti liittää sellaisia hallinnollisia seuraamuksia, jotka täyttävät yleissopimuksen 4 artiklan asettamat vaatimukset. Tällaisia seuraamuksia ovat esimerkiksi uhkasakon asettaminen ja tuomitseminen sekä teettämis- ja keskeyttämisuhka. Tämän johdosta yleissopimus ei anna aihetta jätelakia koskeviin lainmuutoksiin.

Yleissopimuksen 4 artiklan d kohta koskee laittoman laitoksen käyttämisen sanktioimista ja siihen liitettäviä hallinnollisia toimenpiteitä.

Yleissopimuksen selitysmuistiosta ilmenee, ettei sillä, harjoitetaanko laitoksessa vaarallista toimintaa, ole yleissopimuksen soveltamisen kannalta merkitystä. Laitoksen käsitettävä ei ole määritelty yleissopimuksessa tai sen selitysmuistiosta, joten asiaa on arvioitava kansallisen lainsäädännön valossa.

Sanaa ”laitos” käytetään lainsäädännössä monissa yhteyksissä. Eräistä naapuruussuhteista annetussa laissa (26/1920) laitos rinnastetaan talliin, navettaan, lantasaaliin ja käymälään. Rakennuslainsäädännössä laitos rinnastetaan rakennukseen tai rakennelmaan. Mannermaajalustalain (149/1965) mukaan päteväksi katsottava laitos voi suorittaa tie-teellisessä tarkoituksessa mannermaajalustaan kohdistuvia tutkimuksia. Ympäristönsuojelulain mukaan ympäristölupaa edellytetään muun muassa puun kyllästämöltä tai muulta puunsuojakemikaaleja käyttävältä laitokselta, metallien tai muovien elektrolyyttistä tai kemiallista pintakäsittelyä suorittava

laitokselta, piirilevyvalmistamolta, peittamolta, fosfointilaitokselta ja alumiinin anodointilaitokselta.

Ilmeistä on, että yleissopimuksen 4 artiklassa on tarkoitettu lähinnä sellaisia laitoksia, jotka on määritelty ympäristönsuojelulain 28 §:ssä ja tarkemmin lueteltu ympäristönsuojeluasetuksen (169/2000) 1 §:ssä toimintoina, joilla on oltava ympäristölupa. Tällaisten laitosten laittomaan käyttöön voidaan puuttua ympäristönsuojelulaissa tarkoitettuihin hallinnollisiin keinoin. Kysymys voi myös olla ympäristönsuojelulain rikkomisesta, joka on säädetty rangaistavaksi myös huolimattomuudesta tehtynä.

Yleissopimuksen 4 artiklan d kohta ei anna aihetta voimassa olevan lainsäädännön muuttamiseen.

Yleissopimuksen 4 artiklan e kohta koskee ydinmateriaalin, muun radioaktiivisen aineen tai vaarallisten kemikaalien laittoman valmistamisen, käsittelyn, käytön, kuljettamisen sekä tuonnin ja viennin sanktioimista ja menettelyyn liitettäviä hallinnollisia seuraamuksia ja toimenpiteitä. Yleissopimuksen selitysmuistiosta ilmenee, että vaarallisilla kemikaaleilla tarkoitetaan niitä kemikaaleja, jotka on määritelty vaarallisiksi Euroopan yhteisön lainsäädännössä ja kansallisissa normeissa.

Ydinmateriaalin käsittelyyn liittyvä toiminta on säännelty ydinenergia- ja säteilylaeissa ja niiden nojalla annetuissa säännöksissä. Lisäksi ydinvastuulaissa on eräitä asiaan liittyviä säännöksiä. Rangaistus vastoin ydinenergalakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ympäristön turmelemisesta säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä. Rangaistus vastoin ydinenergalakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ydinenergian käyttörikoksesta säädetään rikoslain 44 luvun 10 §:ssä.

Rangaistus säteilylähteen tai ydinaineen käyttämisestä siten, että teko on omiaan aiheuttamaan yleistä hengen tai terveyden vaaraa, säädetään rikoslain 34 luvun 4, 5, 7 ja 8 §:ssä. Rangaistus vastoin säteilylakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ympäristön turmelemisesta säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä. Rangaistus radioaktiivisen aineen tai säteilylaitteen varomattomasta käsittelystä säädetään rikoslain 44 luvun 12 §:ssä.

Vaarallisten aineiden kuljetuksesta on säännökset vaarallisten aineiden kuljetuksesta annetussa laissa (719/1994). Rangaistus vastoin sanottua lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta säädetään rikoslain 44 luvun 13 §:ssä. Rangaistus vastoin vaarallisten aineiden kuljetuksesta annettua lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ympäristön turmelemisesta säädetään rikoslain 48 luvun 1—4 §:ssä.

Kemikaalilaissa on säännökset kemikaalien valmistuksesta, maahantuonnista, markkinoille luovuttamisesta, jakelusta, pakkaamisesta, myynnistä ja muusta luovuttamisesta, varastoinnista, hallussapidosta ja säilyttämisestä, teknisestä ja muusta käytöstä, maastaviennistä, testaamisesta, mainostamisesta sekä muusta näihin rinnastettavasta kemikaalien käsittelystä. Eduskunnassa parhaillaan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä 279/2004 vp ehdotetaan terveydelle ja ympäristölle vaarallisten kemikaalien teollista käsittelyä ja varastointia koskevien säännösten siirtämistä ehdotettuun lakiin vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta.

Laittomat menettelyt on nykyisin säädetty rangaistaviksi lähinnä rikoslain 44 luvun 1 §:n terveysrikosta tai 12 §:n varomatonta käsittelyä koskevien säännösten mukaan. Kysymys voi myös olla rikoslain 48 luvun 1—4 §:n mukaisesta ympäristörikoksesta, kemikaalilain 52 §:ssä tarkoitettua kemikaalirikkomuksesta tai rikoslain 44 luvun 13 §:n mukaisesta vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta. Hallituksen esityksessä 279/2004 vp ehdotetaan, että ehdotetun vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain 125 §:ssä säädettäisiin räjähdesäännösten rikkomisesta, jolla korvataisiin terveydelle ja ympäristölle vaarallisten kemikaalien teollisen käsittelyn ja varastoinnin osalta kemikaalilain 52 §:n rangaistussäännökset. Räjähdesäännösten rikkominen olisi lakiehdotuksen mukaan rangaistavaa myös huolimattomuudesta tehtynä.

Varomatonta käsittelyä, kemikaalirikkomusta ja ehdotettua räjähdesäännösten rikkomista lukuun ottamatta edellä mainitut teot ovat rangaistavia tahallisina tai törkeän tuot-

tamuksellisina. Tuottamusvaatimusta on tietoisesti monin paikoin nostettu vuonna 2002 toteutetun rikoslain 44 luvun uudistamisen yhteydessä. Ennen uudistusta kysymykseen tulevat teot oli pääsääntöisesti kriminalisoitu myös huolimattomuudesta tehtyinä.

Yleissopimuksen 4 artiklan e kohdassa kuvattuun menettelyyn voidaan liittää erilaisia hallinnollisia seuraamuksia, joista on säännökset ydinenergialain 64-68 a §:ssä ja kemikaalilain 8 ja 9 luvuissa. Tätä voidaan yleissopimuksen asettamien vaatimusten kannalta pitää riittävänä. Rangaistussäännösten muuttaminen siten, että voimassa olevassa laissa edellytettyä tuottamustasoa laskettaisiin, ei ole välttämätöntä.

Yleissopimuksen 4 artiklan f kohta koskee laitonta vahingollisten muutosten aiheuttamista kansallispuiston, luonnonsuojelualueen (nature reserve), vesien suojelualueen tai muun suojelun kohteena olevan alueen luonnon ainesosille.

Rikoslain 48 luvun 5 §:n mukaan luonnonsuojelurikoksesta rangaistaan sitä, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta oikeudettomasti hävittää tai turmelee rauhoitukseksi säädetyn tai määrätyn taikka toimenpiderajoituksen alaisen tai toimenpidekieltoon määrätyn luonnonalueen, eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen taikka erottaa ympäristöstään taikka tuo maahan, vie maasta tai kuljettaa Suomen alueen kautta kohteen taikka myy, luovuttaa, ostaa tai ottaa vastaan kohteen, joka on mainitulla tavalla erotettu ympäristöstään, tuotu maahan tai viety maasta.

Mikäli rikoslain 48 luvun 5 §:ssä tarkoitettun teon merkitys on luonnonsuojelun kannalta vähäinen, kysymys ei ole luonnonsuojelurikoksesta. Näihin tekoihin soveltuu luonnonsuojelurikkomusta koskeva luonnonsuojelulain 58 §. Viimeksi mainittu säännös kattaa muun muassa luonnonsuojelulaissa olevien ja sen nojalla luonnon suojelemiseksi annettujen säännösten rikkomisen. Osa yleissopimuksessa ja puitepäätöksessä mainituista kasveihin ja eläimiin kohdistuneista tekotoista on lisäksi lainkohdassa mainittu erikseen. Luonnonsuojelulain 3 luvussa on säännökset luonnonsuojelualueista ja luonnonmuistomerkeistä, 4 luvussa luontotyyppien suojelusta ja 5 luvussa maiseman suojelusta.

Luonnonsuojelurikkomus on säädetty rangaistavaksi myös huolimattomuudesta tehtynä.

Tapauksesta riippuen yleissopimuksen 4 artiklan f kohdassa tarkoitettuihin tekoihin saattavat luonnonsuojelurikoksen ja luonnonsuojelurikkomuksen sijasta soveltua myös muut rikoslain 48 luvun ympäristörikossäännökset.

Voimassa oleva laki täyttää yleissopimuksen 4 artiklan f kohdan vaatimukset.

1.5. Lainkäyttövalta

Yleissopimuksen 5 artikla

Puitepäättöksen 8 artikla

Yleissopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaaviin toimenpiteisiin lainkäyttövallan ulottamiseksi yleissopimuksen mukaisesti rikoksiksi säädettyihin tekoihin, kun rikos tehdään:

- a) sen alueella; tai
- b) sen alueella rekisteröidyssä tai sen lippua käyttävässä aluksessa tai ilma-aluksessa;
- c) rikoksen tekee sen kansalainen, jos rikos on tekopaikan rikoslain nojalla rangaistava teko tai jos tekopaikka ei ole minkään alueellisen lainkäyttövallan alainen.

Yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleen mukaan kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaaviin toimenpiteisiin lainkäyttövallan ulottamiseksi yleissopimuksen mukaisesti rikoksiksi säädettyihin tekoihin, kun väitetty rikoksenteijä on sen alueella eikä se luovuta rikoksenteijää toiselle sopimuspuolelle rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan pyynnön seurauksena.

Varauman tekeminen on mahdollista yleissopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen c kohdan ja 2 kappaleen osalta.

Puitepäättöksen 8 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet ulottaakseen lainkäyttövaltansa puitepäättöksessä tarkoitettuihin rikoksiin, mikäli

- a) rikos on tehty kokonaan tai osittain sen alueella, vaikka rikoksen vaikutukset ilmevät kokonaisuudessaan muualla;

b) rikos on tehty aluksella tai ilma-aluksessa, joka on rekisteröity sen alueella tai käyttää sen lippua;

c) rikos on tehty sellaisen oikeushenkilön hyväksi, jonka sääntömääräinen kotipaikka on sen alueella;

d) rikoksen on tehnyt sen kansalainen, jos rikos on rangaistava tekopaikan rikoslainsäädännön nojalla tai jos tekopaikka ei ole minkään alueellisen lainkäyttövallan alainen.

Puitepäättöksen 8 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltio voi päättää, ettei se sovelle saman artiklan 1 kohdan c tai d alakohdassa vahvistettuja sääntöjä tai että se soveltaa niitä vain erityisissä tapauksissa tai tilanteissa.

Yleissopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen a kohdassa ja puitepäättöksen 8 artiklan 1 kohdan a alakohdassa on valtion lainkäyttövallan perusteena ilmaistu rikoslain 1 luvun 1 §:ssä säädetty alueperiaate. Suomen lain mukaan tuomitaan se, joka on tehnyt rikoksen Suomessa. Rikoslaisissa on myös määritelty rikoksen tekopaikka. Lain 1 luvun 10 §:n mukaan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä teko suoritettiin, että siellä, missä sen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni.

Suomalaiseen alukseen liittyvästä rikoksesta on säädetty rikoslain 1 luvun 2 §:ssä.

Suomen talousvyöhykkeestä annetun lain (1058/2004) 10 §:n mukaan talousvyöhykkeellä olevalla tekosaarella, laitteella tai muulla rakennelmalla tehty tai niihin kohdistuva rikos ja sen rangaistava yritys katsotaan Suomessa tehdyksi. Myös muualla talousvyöhykkeellä tehdyt erikseen mainitut ympäristörikokset katsotaan Suomessa tehdyiksi. Rangaistus talousvyöhykkeellä tehdystä ympäristön turmelemisesta, törkeästä ympäristön turmelemisesta, ympäristörikkomuksesta, tuottamuksellisesta ympäristön turmelemisesta ja luonnonsuojelurikoksesta tuomitaan rikoslain 48 luvun 1—5 §:n mukaan. Rangaistus talousvyöhykkeellä tehdystä ympäristönsuojelulain rikkomisesta tuomitaan ympäristönsuojelulain 116 §:n 2 momentin mukaan, rangaistus talousvyöhykkeellä tehdystä jäterikkomuksesta jätelain 60 §:n mukaan ja rangaistus talousvyöhykkeellä tehdystä luonnonsuojelurikkomuksesta luonnonsuojelulain 58 §:n 2 momentin mukaan.

Yleissopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen

c kohdassa ja puitepäättöksen 8 artiklan 1 kappaleen d kohdassa on harkinnanvarainen määräys lainsäädäntövallan käyttämisestä niin sanotun aktiivisen kansalaisuusperiaatteen perusteella. Tästä on säädetty rikoslain 1 luvun 6 §:ssä, jossa todetaan, että Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Rikoslaisissa on omaksuttu näissä tapauksissa kaksoisrangaistavuuden vaatimus, johon myös yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä viitataan. Rikoslain 1 luvun 11 §:ssä edellytetään, että rikoksen on näissä tapauksissa oltava myös tekopaikan lain mukaan rangaistava ja siitä olisi voitava tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimissa. Rikoksesta ei saa Suomessa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin siitä tekopaikan laissa säädetään. Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuus edellyttää rikoslain 1 luvun 6 §:n mukaan, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Puitepäättöksen 8 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan jäsenvaltion on ulotettava lainkäyttövaltansa tilanteisiin, joissa rikos on tehty sellaisen oikeushenkilön hyväksi, jonka kotipaikka on kyseisen jäsenvaltion alueella. Koska tällainen rikos Suomessa tehtynä aina kuuluu alueperiaatteen soveltamisen kautta Suomen lainkäyttövaltaan, c alakohta tulisi siten sovellettavaksi vain niissä tapauksissa, joissa rikos on tehty ulkomailla sellaisen oikeushenkilön hyväksi, jonka kotipaikka on Suomessa. Rikoslain 1 luvun mukaan Suomen lakia ei voida soveltaa yksinomaan sillä perusteella, että teko on tehty ulkomailla suomalaisen oikeushenkilön hyväksi. Rikoslain 1 luvun 5 §:n mukaan Suomen lakia sovelletaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, jos rikos on kohdistunut suomalaiseen yhteisöön, säätiöön tai yhtiöön. Suomen lakia voidaan puitepäättöksen c alakohdassa tarkoitetuissa tapauksissa soveltaa myös, jos ulkomailla tehdyllä teolla on lisäksi jokin muu rikoslain 1 luvussa mainittu liittymäkohta Suomeen. Oikeushenkilön hyväksi tehdyn rikoksen tulee siten olla suomalaisen tekemä ja kaksoisrangaistavuusedellytyksen täyttyä taikka rikoksen tulee täyttää 3 §:ssä mainitut Suomeen kohdistuneen rikoksen

edellytykset. Jos rikokseen sovelletaan näiden periaatteiden nojalla Suomen lakia, myös oikeushenkilö voi rikoslain 1 luvun 9 §:n mukaan joutua vastuuseen.

Suomen lainsäädäntö ei täysin vastaa yleissopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen c kohdan eikä puitepäättöksen 8 artiklan 1 kohdan c ja d alakohtien asettamia vaatimuksia. Suomen tulisikin puitepäättöksen sallimalla tavalla päättää, ettei puitepäättöksen mainittuja kohtia sovelleta. Lisäksi Suomen tulee tehdä yleissopimukseen varauma, jossa todetaan, että Suomi ei sovelta yleissopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen c kohtaa kokonaisuudessaan, koska niissä tapauksissa, joissa rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuus edellyttää rikoslain 1 luvun 6 §:n mukaan, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

1.6. Rangaistukset

Yleissopimuksen 6 artikla

Puitepäättöksen 5 artikla

Yleissopimuksen 6 artiklan mukaan kukin sopimuspuoli ryhtyy asiaan liittyvien kansainvälisten instrumenttien mukaisesti tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen 2 ja 3 artiklan mukaisista rikoksista sellaiset rangaistukset, joissa otetaan huomioon rikosten vakava luonne. Käytettävissä oleviin rangaistuksiin tulee kuulua vankeusrangaistus ja taloudelliset rangaistukset, ja niihin voi kuulua ympäristön ennallistaminen.

Puitepäättöksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 2 ja 3 artiklassa tarkoitettu menettelystä voidaan rangaista tehokkain, oikeasuhteisin ja vakuuttavin rangaistuksin, mukaan lukien ainakin törkeissä tapauksissa vankeusrangaistukset, jotka voivat johtaa rikoksen johdosta luovuttamiseen. Viimeksi mainittu vaatimus koskee luonnollisesti vain puitepäättöksen alueellista soveltamispiiriä eli luovuttamista EU:n jäsenmaiden välillä.

Puitepäättöksen 5 artiklan 2 kohdan mukaan artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin rangaistuksiin voidaan liittää muita rangaistuksia tai

toimenpiteitä, erityisesti luonnolliselle henkilölle annettava kielto harjoittaa toimintaa, johon vaaditaan virallinen lupa tai hyväksyntä, tai kielto perustaa tai johtaa yhtiöitä tai säätiöitä taikka olla sellaisen hallituksen jäsen, jos niiden seikkojen perusteella, jotka ovat johdaneet henkilön tuomitsemiseen, on ilmeisen selvästi olemassa vaara, että hän saattaa jatkaa samanlaista rikollista toimintaa.

Puitepäättöksen törkeimmistä teoista edellyttämän ankarimman mahdollisen rangaistuksen vähimmäistaso on kytketty rikoksen johdosta tapahtuvan luovuttamisen edellytyksiin. Puitepäättöstä tehtäessä tämä on käytännössä tarkoittanut tietyn suuruista enimmäisrangaistusta luovuttavassa valtiossa. Euroopan unionin neuvoston hyväksyttyä 13 päivänä kesäkuuta 2002 puitepäättöksen eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (EYVL L 190, 18.7.2002, s. 1) rangaistuksen enimmäismäärät koskevat luovuttamispyynnön esittäneessä valtiossa säädettyjä enimmäisrangaistuksia, eivät enää rikoksenteikijää luovuttavaa valtiota.

Viimeksi mainittu puitepäättös on pantu Suomessa täytäntöön lailla rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (1286/2003). Lain 2 ja 3 §:ssä säädetään luovuttamisen yleisistä edellytyksistä. Lain 2 § edellyttää, että pyynnön perusteena oleva teko on Suomen lain mukaan rikos ja että siitä on pyynnön esittäneessä valtiossa säädetty vähintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Lain 3 §:n 1 momentin mukaan luovuttamiseen suostutaan riippumatta siitä, onko pyynnön perusteena oleva teko Suomen lain mukaan rikos, jos teko on pyynnön esittäneen jäsenvaltion lain mukaan saman pykälän 2 momentissa tarkoitettu teko ja kyseisen jäsenvaltion laissa säädetty ankarin rangaistus teosta on vähintään kolmen vuoden vapausrangaistus. Pykälän 2 momentti sisältää luettelon 32 rikoksesta tai rikostyyppistä. Luettelossa on mainittu myös ympäristörikollisuus.

Kyseiset luovuttamista koskevat säännökset ovat yhdenmukaisia kaikissa jäsenvaltioissa ja niiden nojalla ratkaistaan rikoksenteikijän luovuttamista koskevat asiat jäsenvaltioiden välillä. Puitepäättöksen tarkoittamista törkeistä ympäristöä vahingoittavista rikok-

sista rikoslaissa säädetty enimmäisrangaistukset ylittävät luovuttamispyynnön esittämiseen lain 2 §:ssä vaadittavan vähintään vuoden enimmäisrangaistuksen. Näihin rikoksiin syyllistyneen rikoksenteikijän luovuttaminen pyynnöstä Suomeen olisi siten muiden edellytysten täytyessä mahdollista. Toisen jäsenvaltion lainsäädännön täyttäessä puitepäättöksen enimmäisrangaistusta koskevan vaatimuksen, myös rikoksenteikijän luovuttaminen Suomesta tähän pyynnön esittäneeseen jäsenvaltioon olisi vastaisuudessa mahdollista.

Puitepäättöksen 5 artiklan 2 kohdassa mainituista rangaistuksiin liitettävistä seuraamuksista päättäminen on jätetty jäsenvaltion harkintaan. Mainitut seuraamukset muistuttavat liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) mukaista liiketoimintakielloa. Kyseisen lain 3 §:n mukaan liiketoimintakiellon määrääminen edellyttää liiketoimintaan olennaisesti liittyvien lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyöntiä tai rikollista menettelyä, jota ei voida pitää vähäisenä ja lisäksi sitä, että laitonta menettelyä on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojen, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena.

Lain esitöiden (HE 198/1996 vp) mukaan rikos voidaan katsoa tehdyksi liiketoiminnassa, kun se liittyy kiinteästi harjoitettuun taloudelliseen toimintaan. Tällaisia rikoksia ovat perinteisesti taloudellisiksi rikoksiksi luokiteltavat teot.

Rikollisena menettelynä liiketoiminnassa voidaan esitöiden mukaan pitää myös muita kuin tavanomaisia taloudellisiksi rikoksiksi luokiteltavia tekoja. Myös rikoslain 48 luvussa mainittuja ympäristörikoksia voidaan esitöiden mukaan tietyin edellytyksin pitää liiketoiminnassa tehtyinä. Jos esimerkiksi yritystoiminnan kannattavuuden parantamiseksi jätetään huolehtimatta ympäristön suojelovelvoitteista, voi kysymyksessä olla rikollinen menettely liiketoiminnassa. Tällainen toiminta murentaa liiketoimintaa kohtaan tunnettua yleistä luottamusta sekä aiheuttaa vahinkoa saman alan muille liiketoiminnan harjoittajille vääristäessään alan kilpailuasetelmaa.

Yleissopimuksen 6 artikla ja puitepäättök-

sen 5 artikla eivät anna aihetta lainsäädännön muuttamiseen.

1.7. Osallisuus ja yllytys

Yleissopimuksen 2 artiklan 2 kappale

Puitepäättöksen 4 artikla

Yleissopimuksen 2 artiklan 2 kappaleen mukaan sopimusvaltion on säädettävä rikoksiksi osallisuus saman artiklan 1 kappaleessa tarkoitettuihin rikoksiin.

Puitepäättöksen 4 artiklan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että osallisuus ja yllytys 2 artiklassa tarkoitettuun menettelyyn ovat rangaistavia. Osallisuuden ja yllytyksen tulee siis olla rangaistavaa ainoastaan, kun päärikos on tahallinen.

Rikoksen tekemisen muotoina erotetaan yleensä tekijävastuu ja varsinainen osallisuus. Tekijävastuu kattaa kolme tilannetta: välitön (varsinainen) yksin tekeminen, rikoskumppanuus ja välillinen tekeminen. Varsinainen osallisuus kattaa kaksi tilannetta, yllytyksen ja avunannon. Näistä kaikista säädetään rikoslaissa.

Vuoden 2004 alussa voimaan tulleessa rikoslain 5 luvun 3 §:ssä säädetään, että jos kaksi tai useammat ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen, rangaistaan kutakin rikoksen tekijänä. Sanamuoto vastaa jokseenkin sellaisenaan vuoden 2003 loppuun voimassa ollutta rikoslain 5 luvun 1 §:ää. Selvennyksenä aikaisempaan on kuitenkin lisäys, jonka mukaan rikoskumppanuus voi tulla kysymykseen vain tahallisten rikosten yhteydessä. Subjektiivisessa suhteessa yhdessä tekeminen merkitsee vaatimusta yhteisymmärryksestä. Yhteisymmärrys merkitsee tietoisuutta siitä, että oma toiminta yhdessä muiden kanssa toteuttaa tunnusmerkistön. Objektiviivisessa suhteessa edellytetään myös osallistumista itse rikoksen toteuttamiseen.

Yllytyksestä tuomitaan rikoslain 5 luvun 5 §:n mukaan se, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen. Avunannosta rikokseen tuomitaan rikoslain 5 luvun 6 §:n mukaan se, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoii, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa tois-

ta tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä. Rikoslain 9 luvun 2 §:n mukaan johdon osallisuus rikokseen voi synnyttää oikeushenkilön rangaistusvastuun.

Voimassa oleva lainsäädäntö täyttää yleissopimuksen 2 artiklan 2 kappaleen ja puitepäättöksen 4 artiklan vaatimukset.

1.8. Toimenpiteet menetetyksi tuomitsemisessa

Yleissopimuksen 7 artikla

Yleissopimuksen 7 artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin voidakseen tuomita menetetyksi sopimuksen 2 ja 3 artiklassa tarkoitettujen rikosten tekemisessä käytetyt välineet ja niiden tuoton tai omaisuutta, jonka arvo vastaa sellaista tuottoa. Yleissopimuksen selitysmuistiosta ilmenee, että artiklan taustalla on Strasbourgissa 8 päivänä marraskuuta 1990 tehty rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (SopS 53/1994).

Yleissopimuksen 7 artiklan 2 kappaleen mukaan sopimuspuoli voi 1 kappaleen osalta tehdä varauman ja selittää, ettei se sovelle 1 kappaletta tiettyihin rikoksiin, tiettyihin tekovälineisiin eikä rikoksen tuottoon tai omaisuuteen, jonka arvo vastaa sellaista tuottoa.

Artiklan 1 kappaleessa viitataan sekä 2 artiklassa tarkoitettuihin tahallisiin rikoksiin että 3 artiklan kattamiin tuottamuksellisiin rikoksiin. Esityksessä ehdotetaan, että Suomi ilmoittaisi 3 artiklan 2 kappaleen mukaisesti, että se soveltaa 3 artiklaa vain törkeän tuottamuksellisiin rikoksiin.

Puitepäättös ei sisällä menetetyksi tuomitsemista koskevia määräyksiä.

Kotimaiset säännökset menettämis seuraamuksista sisältyvät rikoslain 10 lukuun. Menettämis seuraamuksen määräämisen edellytyksenä on laissa rangaistavaksi säädetty teko (rikos). Rikoslain 10 luvun 2 §:n mukaan rikoksen tuottama taloudellinen hyöty on tuomittava valtiolle menetetyksi. Menettämiseen tuomitaan rikoksesta hyötynyt tekijä, osallinen tai se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Hyödyn menettämistä ei ole

sidottu tiettyyn omaisuusesineeseen, vaan menetetyksi tuomitaan hyödyn suuruuden osoittama rahamäärä. Toisaalta myös konkreettinen omaisuuseräkin voidaan tuomita menetetyksi rikoksen tuottamana hyötynä (KKO 1999:89).

Rikoslain 10 luvun 4 § sisältää säännökset rikoksentekovälineen menettämisestä. Rikoslain 10 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan menetetyksi on tuomittava rikoksen tekemiseen käytetty terä- tai ampuma-ase ja muu niihin rinnastettava hengenvaarallinen väline ja muu esine tai omaisuus, jonka hallussapito on rangaistavaa. Sen sijaan pykälän 2 momentissa mainituissa tapauksissa edellytetään, että rikos, jonka tekemiseen käytetyt rikoksentekovälineet voidaan tuomita menetetyksi, on tahallinen. Menetetyksi voidaan 2 momentin mukaan tuomita muun muassa esine tai omaisuus, jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemisessä ja oikeudenkäynnin kohteena olevaan tahalliseen rikokseen läheisesti liittyvä esine tai omaisuus, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tahallista rikosta varten hankittu tai valmistettu taikka ominaisuuksiltaan erityisen sovelias tällaisen rikoksen tekemiseen. Menetetyksi on mahdollista siten tuomita tuottamuksellisten ja törkeän tuottamuksellisen rikoksen tekemisessä käytetty rikoksentekoväline vain pykälän 1 momentissa mainituissa tapauksissa.

Rikoksella tuotettu, valmistettu tai aikaansaatua taikka rikoksen kohteena ollut esine tai omaisuus voidaan rikoslain 10 luvun 5 §:n mukaan tuomita valtiolle menetetyksi, jos menettämisseuraamus on tarpeen

1) esineen tai omaisuuden terveydelle tai ympäristölle haitallisten ominaisuuksien vuoksi;

2) uusien rikosten ehkäisemiseksi, ja esine on erityisen sovelias rikoksen kohteeksi tai rikolliseen käyttöön;

3) säännöstelyä taikka maahantuontia tai maastavienttiä koskevien säännösten tai määräysten tarkoituksen toteuttamiseksi; tai

4) luonnon tai ympäristön suojelemiseksi annettujen säännösten tai määräysten tarkoituksen toteuttamiseksi.

Luonnonsuojelulain 58 §:n mukaiseen luonnonsuojelurikkomukseen tai rikoslain 48 luvun 1—5 §:ssä tarkoitettuun rikokseen syyllistynyt henkilö on saman lain 59 §:n no-

jalla tuomittava menettämään valtiolle se, mikä on ollut rikoksen kohteena. Lisäksi on tuomittava menetetyksi se arvo, mikä rikoksen kohteena olleella rauhoitetulla eläimellä tai kasvilla on ollut lajinsa edustajana. Ympäristöministeriö on asetuksella (9/2002) vahvistanut ohjeelliset arvot rauhoitetuille eläimille ja kasveille. Lisäksi voivat tulla sovellettavaksi rikoslain 10 luvun säännökset.

Suomen tulee tehdä yleissopimuksen 7 artiklan 2 kappaleen mukainen varauma, jossa todetaan, että artiklan 1 kappaletta ei sovelleta tärkeän tuottamuksellisten rikosten tekemisessä käytettyihin rikoksentekovälineisiin. Tuottamuksellisten rikosten tekemisessä käytettyjen rikoksentekovälineiden menettämistä ei ole tarpeen erikseen rajata soveltamisalan ulkopuolelle, jos Suomi ehdotetulla tavalla rajoittaisi 3 artiklan soveltamista vain törkeän tuottamuksellisiin rikoksiin.

Muilta osin voimassa olevat menettämis-seuraamuksia koskevat säännökset täyttävät yleissopimuksen 7 artiklan vaatimukset.

1.9. Ympäristön palauttaminen entiseen tilaansa

Yleissopimuksen 8 artikla

Yleissopimuksen 8 artiklan mukaan kukin sopimuspuoli voi milloin tahansa selittää Euroopan neuvoston pääsihteerille, että se sääntää ympäristön ennallistamisesta seuraavasti:

a) toimivaltainen viranomainen voi määrätä ympäristön ennallistamisvelvoitteen yleissopimuksen mukaisesti rikokseksi säädetyn teon osalta. Määräykseen voidaan liittää ehtoja;

b) jos ympäristön ennallistamisvelvoitetta ei ole noudatettu, toimivaltainen viranomainen voi kansallisen lainsäädännön mukaisesti määrätä sen täytäntöönpantavaksi määräyksen kohteena olevan henkilön kustannuksella, tai kyseiseen henkilöön voidaan kohdistaa muita rikosoikeudellisia rangaistuksia määräyksen sijaan tai sen lisäksi.

Ympäristönsuojelulain 79 §:n ja 84 §:n perusteella viranomainen voi määrätä tarpeellisista toimista, joihin on ryhdyttävä ympäristön ennallistamiseksi tai aiheutuneen haitan vähentämiseksi tai poistamiseksi. Lain 88 §:n mukaan viranomaisen on tehostettava, jollei

se ole ilmeisen tarpeetonta, antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai uhallä, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään läminlyöjän kustannuksella tai toiminta keskeytetään. Kaikkiin yleissopimuksessa tarkoitettuihin rikoksiin ei kuitenkaan liity viranomaisen mahdollisuutta määrätä ennallistamistoimenpiteitä.

Voimassa oleva lainsäädäntö ei välttämättä täysin kattavasti täytä yleissopimuksen 8 artiklan määräyksiä. Koska artikla ei ole pakottava, tästä ei kuitenkaan aiheudu tarvetta lainsäädännön muuttamiseen tai varauman tekemiseen.

1.10. Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Yleissopimuksen 9 artikla

Puitepäättöksen 6 artikla

Puitepäättöksen 7 artikla

Yleissopimuksen 9 artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin voidakseen määrätä rikosoikeudellisia tai hallinnollisia rangaistuksia tai toimenpiteitä oikeushenkilöille, joiden puolesta niiden toimielimet, toimielinten jäsenet tai muut edustajat ovat tehneet 2 tai 3 artiklassa tarkoitettua rikoksen.

Yleissopimuksen 9 artiklan 2 kappaleen mukaan artiklan 1 kappaleen mukainen oikeushenkilön vastuu ei saa sulkea pois rikosoikeudenkäyntiä luonnollista henkilöä vastaan. Yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleen mukaan sopimukseen on 1 kappaleen osalta mahdollisuus tehdä varauma, jonka mukaan 1 kappaletta sovelletaan vain tiettyihin rikoksiin tai sitä ei sovelleta lainkaan.

Puitepäättöksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilöt voidaan saattaa vastuuseen 2 ja 3 artiklassa tarkoitettua menettelystä, johon on oikeushenkilön hyväksi syylistynyt joko yksin tai oikeushenkilön toimielimeen kuuluvana toimien henkilö, jonka johtava asema oikeushenkilössä perustuu

- a) toimivaltaan edustaa oikeushenkilöä, tai
- b) toimivaltaan tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta, tai

c) toimivaltaan harjoittaa valvontaa oikeushenkilön sisällä,

sekä osallisuudesta 2 artiklassa tarkoitettuun menettelyyn avunantajana tai yllyttäjänä.

Puitepäättöksen 6 artiklan 2 kohdan mukaan edellä 1 kohdassa tarkoitettujen tilanteiden lisäksi kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen, jos 1 kohdassa tarkoitettua henkilön harjoittaman ohjauksen tai valvonnan puutteellisuus on tehnyt mahdolliseksi oikeushenkilön alaisena toimivan henkilön 2 tai 3 artiklassa tarkoitettua menettelyn kyseisen oikeushenkilön hyväksi. Oikeushenkilön vastuun toteuttaminen ei puitepäättöksen 6 artiklan mukaan saa estää rikosoikeudenkäyntiä sellaisia luonnollisia henkilöitä vastaan, jotka ovat tekijöinä, yllyttäjinä tai avunantajina puitepäättöksen 2 ja 3 artiklassa tarkoitettua menettelyssä.

Yleissopimuksen ja puitepäättöksen sisältämät oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat määräykset ovat lähes samanlaisia kuin esimerkiksi terrorismia koskevassa puitepäättöksessä (EYVL L 164, 22.6.2002). Sen täytäntöönpanoon liittyvässä hallituksen esityksessä (HE 188/2002 vp, s 63—65) on tarkasteltu yksityiskohtaisesti puitepäättöksen määräyksiä suhteessa Suomen rikoslain sisältämiin oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeviin säännöksiin ja todettu, että oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat 9 luvun säännökset täyttävät puitepäättöksen asettamat vaatimukset. Sama johtopäätös voidaan toistaa myös tässä yhteydessä.

Yleissopimus ja puitepäättös eivät edellytä oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottamista yleissopimuksen 4 artiklassa tarkoitettuihin ja muihin vähäisiin tekoihin. Sen vuoksi on riittävää, että oikeushenkilön rangaistusvastuun laajuuden riittävyttä arvioitaessa kiinnitetään huomiota ainoastaan rikoslainsäädäntöön.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu koskee vain niitä rikoksia, joista niin on erikseen säädetty. Esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia koskevassa rikoslain 21 luvussa ei ole oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaa säännöstä. Perinteisesti on ajateltu, ettei ole mielekäästä liittää oikeus-

henkilön rangaistusvastuuta tekoihin, joissa käytännössä vain luonnollinen henkilö voi olla tekijänä. Vaikka henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset käytännössä useimmiten ovat luonnollisen henkilön suorittamia väkivallantekoja, voivat tunnusmerkistöt, kuten edellä on todettu, kuitenkin täytyä myös muilla tavoin — esimerkiksi vaarallisia aineita sisältävillä päästöillä. Terveyttä vahingoittavien tai vaarantavien päästöjen aiheuttaminen liittyykin monesti nimenomaan oikeushenkilön muodossa harjoitettuun yritys-toimintaan.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu ei nykyisin ulotu myöskään kaikkiin yleissopimuksen ja puitepäättöksen alaan kuuluviin rikoslain 34 luvun yleisvaarallisiin rikoksiin eikä rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin. Sen sijaan oikeushenkilö on mahdollista tuomita rangaistukseen rikoslain 48 luvussa tarkoitetuista ympäristö-rikoksista.

Yleissopimuksen ja puitepäättöksen velvoitteiden täyttämiseksi rikoslain 9 luvun mukainen oikeushenkilön rangaistusvastuu ehdotetaan ulotettavaksi koskemaan myös rikoslain 21 luvussa rangaistavaksi säädettyä tappoa, murhaa, surmaa, pahoinpitelyä, törkeää pahoinpitelyä, kuolemantuottamusta, törkeää kuolemantuottamusta, vammantuottamusta, törkeää vammantuottamusta ja vaaran aiheuttamista, kun rikos on tehty päästämällä ainetta, säteilyä tai muuta sellaista ympäristöön sekä 34 luvussa rangaistavaksi säädettyä terveyden vaarantamista, törkeää terveyden vaarantamista ja ydinräjähderikosta ja vielä 44 luvussa rangaistaviksi säädettyjä terveysrikosta, ydinenergian käyttörikosta, räjähdერიkosta, varomatonta käsittelyä ja vaarallisten aineiden kuljetusrikosta.

Siltä osin kuin kysymys on tuottamuksellisista rikoksista kuten vammantuottamus ja kuolemantuottamus, joissa rangaistavuuden edellyttämä tuottamustaso on huolimattomuus, ehdotus menee tuottamustason osalta pitemmälle kuin yleissopimus ja puitepäättös edellyttävät. Oikeushenkilön rangaistusvastuun rajoittaminen törkeään kuolemantuottamukseen ja törkeään vammantuottamukseen ei kuitenkaan voi tulla kysymykseen, koska teon törkeyden kokonaisarviointi riippuu myös muista seikoista kuin tuottamuksen

tasosta. Kaikki törkeällä tuottamuksella aiheutetut päästöt, joista seuraa esimerkiksi vakava vamma, eivät siis välttämättä täytä törkeän vammantuottamuksen tunnusmerkistöä. Sen vuoksi oikeushenkilön rangaistusvastuu tulee ulottaa myös kyseisten rikosten tuottamukselliseen perustekomuotoon.

Suomessa yhteisövastuun ulkopuolelle on vakiintuneesti jätetty rikosten lievät teko-
muodot. Myöskään tässä yhteydessä oikeushenkilön rangaistusvastuuta ei ehdoteta ulotettavaksi koskemaan esimerkiksi lievää pahoinpitelyä eikä rikoslain ulkopuolisia sakonuhkaisia kriminalisointeja.

Puitepäättöksen 7 artiklan mukaan jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 6 artiklan mukaisesti vastuussa olevaksi todetulle oikeushenkilölle voidaan tuomita tehokkaita, oikeasuhteisia ja vakuuttavia seuraamuksia, joihin kuuluu rikosoikeudellisia tai muita sakkoja ja joihin voi kuulua muita seuraamuksia. Yleissopimuksen 9 artiklassa mainitaan oikeushenkilöille koituvina seuraamuksina rikosoikeudelliset tai hallinnolliset rangaistukset. Rikoslain 9 luvun mukainen mahdollisuus määrätä oikeushenkilölle yhteisösakko täyttää sekä yleissopimuksen että puitepäättöksen asettamat vaatimukset.

Puitepäättöksessä mainitaan esimerkkinä oikeushenkilöille määrättävistä muista harkinnanvaraisista seuraamuksista: a) oikeuden menettäminen julkisista varoista suoritettaviin etuisuuksiin tai tukeen; b) väliaikainen tai pysyvä kielto harjoittaa teollista tai kaupallista toimintaa; c) oikeudelliseen valvontaan asettaminen; d) oikeudellinen määräys purkaa oikeushenkilö ja e) velvollisuus toteuttaa erityisiä toimenpiteitä. Tällaisia harkinnanvaraisia seuraamuksia ei ole Suomessa pidetty tarpeellisina eikä puitepäättös velvoita niitä säätämään.

Yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleen mukaan sopimukseen on 1 kappaleen osalta mahdollisuus tehdä varauma, jonka mukaan 1 kappaletta sovelletaan vain tiettyihin rikoksiin tai sitä ei sovelleta lainkaan. Kuten edellä 3 artiklan kohdalla on todettu, ehdotetaan, että Suomi tekee 3 artiklan 2 kappaleen mukaisen varauman, jonka mukaan saman artiklan 1 kappaletta sovelletaan vain törkeän tuottamuksellisiin rikoksiin. Tähän liittyen

Suomen tulisi 9 artiklan kohdalla tehdä vastaava rajausta oikeushenkilön rangaistusvastuuseen. Varaumassa todettaisiin, että 9 artiklan 1 kappaletta sovelletaan ainoastaan 2 artiklassa tarkoitettuihin tahallisiin rikoksiin sekä 3 artiklassa tarkoitettuihin törkeän tuotantuksellisiin rikoksiin. Muilta osin varauksen tekeminen ei ole aiheellista, koska puitepäättös on vastaavilta osiltaan ehdoton.

1.11. Viranomaisten välinen yhteistyö

Yleissopimuksen 10 artikla

Yleissopimuksen 10 artiklan 1 kappale edellyttää, että kukin sopimuspuoli ryhtyy toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että ympäristönsuojelusta vastaavat viranomaiset tekevät yhteistyötä rikosten tutkinnasta ja syytteen asettamisesta vastaavien viranomaisten kanssa:

a) ilmoittamalla viimeksi mainituille viranomaisille omasta aloitteestaan, jos on perusteltua syytä epäillä 2 artiklassa tarkoitettujen rikosten tapahtuneen;

b) antamalla pyynnöstä viimeksi mainituille viranomaisille kaikki tarvittavat tiedot kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Yleissopimuksen 10 artiklan 2 kappaleen mukaan sopimuspuoli voi tehdä 1 kappaleen kohdan soveltamisen suhteen varauksen ilmoittaen, ettei se sovelleta a kohtaa tai että sitä sovelletaan ainoastaan tiettyihin rikoksiin. Yleissopimuksen selitysmuistiossa on todettu, että artiklan 1 kappaleen a kohdassa olevalla viittauksella 2 artiklaan on ilmoitusvelvollisuuden piiristä haluttu rajata pois muut kuin vakavat teot.

Ympäristöministeriön alaisilla alueellisilla ympäristökeskuksilla on keskeinen asema ympäristölakien täytäntöönpanossa ja valvonnassa. Ne myöntävät ympäristönsuojelulain mukaisia lupia sekä valvovat niiden ja vesilain mukaisten lupien noudattamista. Lupa- ja valvonta-asiat on ympäristökeskusten työjärjestyksillä määrätty tietyn yksikön virkamiesten vastuulle.

Ympäristönsuojelulain mukaiset lupa-asiat käsitellään hallinnollisessa menettelyssä, jossa lupaviranomaisena on joko ympäristölupavirasto, kunnan ympäristölupaviranomainen tai alueellinen ympäristökeskus.

Laaja-alaisia ympäristövaikutuksia aiheuttavien laitosten lupa-asiat ratkaisee alueellinen ympäristökeskus. Lukumääräisesti suurin osa ympäristöluvista käsitellään kuitenkin kunnissa. Alueelliset ympäristökeskukset sekä kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset valvovat lupien noudattamista.

Kuntien ympäristöhallinnosta annetun lain (64/1986) mukaan kunnan tulee alueellaan valvoa ja edistää ympäristönsuojelua siten, että luontoa ja muuta ympäristöä suojelemalla, hoitamalla ja kehittämällä turvataan kunnan asukkaille terveellinen, viihtyisä ja virikkeellinen sekä luonnontaloudellisesti kestävä elinympäristö. Keskeisessä asemassa on kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Tällaisena toimii kunnan määräämä toimielin, jona ei voi kuitenkaan olla kunnanhallitus. Yleensä kunnan ympäristönsuojeluviranomaisena toimii lautakunta.

Ympäristölainsäädännössä on säädetty kunnille runsaasti erityyppisiä tehtäviä. Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen toimii ympäristönsuojelulaissa tarkoitettuna lupa- ja valvontaviranomaisena ja valvoo myös jätelain, kemikaalilain, terveydensuojelulain ja maa-aineslain noudattamista. Maankäyttö- ja rakennuslaissa tarkoitettuna kunnan lupa- ja valvontaviranomaisena toimii puolestaan rakennusvalvontaviranomainen. Metsälain mukaisesta valvonnasta vastaa metsäkeskus.

Ympäristöviranomaisen tekemät rikosilmoitukset ovat yksi keskeisimmistä ympäristörikosten ilmituloon liittyvistä tekijöistä. Ilmoituksen tekemiseen liittyvä harkintavalta ohjaa oleellisesti sitä, mitkä jutut seuloituvat rikosoikeudellisen järjestelmän piiriin. Ympäristöviranomaisen harkintavallan rajat on pääosin määritelty lainsäädännössä.

Viranomaisille ei ole kuitenkaan kaikissa yleissopimuksen kannalta merkityksellisissä erityislaeissa säädetty velvollisuutta ilmoittaa rikoksesta esitutkintaviranomaisille. Erityissäännöksen puuttuessa viranomaisten ilmoitusvelvollisuus voidaan kuitenkin osittain johtaa hyvän hallinnon periaatteesta, jonka mukaan viranomaisten tulee tarvittaessa omasta aloitteestaan siirtää niille tulleet mahdollisia rikoksia koskevat ilmoitukset toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle tai selvissä tapauksissa suoraan poliisille ja vastaavasti myös ilmoittaa omista mahdollisista

ympäristörikoksia koskevista havainnoistaan toimivaltaiselle viranomaiselle. Käytännössä tällaista sektoriviranomaisten välistä aktiivista yhteistyötä on voitava edellyttää ennen muuta ympäristöviranomaisilta, terveysviranomaisilta, rakennusvalvontaviranomaisilta ja metsäkeskuksilta.

Valvontaviranomaisen tulee ympäristönsuojelulain 94 §:n nojalla tehdä poliisille ilmoitus vastoin ympäristönsuojelulakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tehdystä ympäristön turmelemisesta. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista.

Vesilain 21 luvun 2 §:n mukaan viranomaisen on ilmoitettava asiasta poliisille esituskintaa varten, jos vesilakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä ei ole noudatettu, jollei tekoa ole olosuhteet huomioon ottaen pidettävä vähäisenä eikä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Myös metsälain 22 §:ssä, maa-aineslain 18 §:ssä ja maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:ssä veloitetaan tekemään ilmoitus poliisi- tai syyttäväviranomaiselle. Ilmoitus voidaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa tai laiminlyöntiä olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista.

Edellä mainituissa säännöksissä yleinen etu saattaa edellyttää ilmoituksen tekemistä siinäkin tapauksessa, että yksittäistä tekoa pidettäisiin lain säännöksissä tarkoitettulla tavalla vähäisenä. Velvollisuus yleisen edun huomioon ottamiseen siten kaventaa valvontaviranomaisen harkintavaltaa olla tekemättä ilmoitusta. Yleisen edun käsite on kuitenkin moniselitteinen ja sen sisältö ja käyttötarkoitus vaihtelevat asiayhteydestä riippuen. Ympäristölainsäädännössä yleisellä edulla on useita, joskus toistensa kanssa jopa osittain vastakkaisiakin merkityssisältöjä. Näin on ilmoitusvelvollisuudenkin kohdalla. Jos yleisellä edulla tarkoitetaan yhteiskunnallista kokonaisuhyötyä, voi harkinta irtaantua hyvin pitkälle tarkasteltavana olevasta teosta. Ilmoitusvelvollisuutta koskevien säännösten tulisi kuitenkin olla mahdollisimman yksiselitteisiä ja selkeitä, jotta niitä sovellettaisiin yhdenmukaisesti.

Edellä todetun johdosta ympäristönsuojelulain 94 §:ää, vesilain 21 luvun 2 §:ää, metsälain 22 §:ää, maa-aineslain 18 §:ää ja maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:ää ehdotetaan muutettaviksi niin, että säännöksistä poistetaan maininta yleisen edun vaatimuksista. Metsälain 22 § ei sinänsä suoranaisesti kuulu yleissopimuksen tai puitepäättöksen soveltamisalaan, mutta asiayhteyden vuoksi sekin on otettu mukaan ehdotukseen.

Kuten edellä on todettu, viranomaisille ei ole kaikissa yleissopimuksen kannalta merkityksellisissä erityislaeissa säädetty velvollisuutta ilmoittaa rikoksesta esitutkintaviranomaisille. Ilmoitusvelvollisuus ei siten kata kaikkia yleissopimuksen 2 artiklassa tarkoitettuja tekoja. Sen vuoksi yleissopimukseen on tehtävä varaus, jossa selitetään, että 10 artiklan 1 kappaleen a kohtaa ei sovelleta muihin kuin edellä mainituissa muutettaviksi ehdotetuissa säännöksissä tarkoitettuihin rikoksiin.

1.12. Ryhmien oikeus osallistua rikosoikeudenkäyntiin

Yleissopimuksen 11 artikla

Yleissopimuksen 11 artiklan mukaan kukin sopimuspuoli voi milloin tahansa ilmoittaa, että se myöntää kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti ryhmälle, säätiölle tai yhteisölle, jonka päämääränä sen perustamisasiakirjojen mukaan on ympäristönsuojelu, oikeuden osallistua tämän yleissopimuksen mukaisesti rikoksiksi säädettyjä tekoja koskevaan oikeudenkäyntiin.

Voimassa olevien säännösten mukaan yleissopimuksen 11 artiklassa tarkoitetuilla ryhmillä, säätiöillä tai yhteisöillä ei ole oikeutta kuultavina tai muutoin ulkopuolisina osallistua rikosoikeudenkäynteihin. Ympäristöä koskevan yleisen edun valvonta kuuluu Suomessa yleensä erityissäännösten nojalla ympäristörikosasioissa asianomistajana esiintyvälle alueelliselle ympäristökeskukselle.

Ympäristönsuojelulain 94 §:n mukaan alueellinen ympäristökeskus on ympäristönsuojelulain 116 §:ssä tarkoitettua rikosta koskevassa asiassa asianomistaja, jos yleistä etua on loukattu. Myös rikosasiassa, jossa on kysymys vesilain 13 luvussa rangaistavaksi

säädetyistä teosta, voi alueellinen ympäristökeskus vesilain 14 luvun 3 §:n nojalla käyttää asianomistajan puhevaltaa, jos yleistä etua on loukattu.

Ympäristöhallinnosta annetun lain (55/1995) 4 §:n mukaan alueellinen ympäristökeskus huolehtii toimialueellaan sille säädetyistä tai määrätyistä ympäristönsuojelua, alueiden käyttöä, luonnonsuojelua, kulttuuriympäristön hoitoa, rakentamisen ohjausta sekä vesivarojen käyttöä ja hoitoa koskevista tehtävistä. Lisäksi alueellinen ympäristökeskus toimialallaan edustaa valtiota, valvoo valtion etua ja oikeutta sekä kantaa ja vastaa tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa, jollei toisin säädetä tai määrätä.

Århusissa kesäkuussa 1998 allekirjoitetussa tiedon saannista, yleisön osallistumisoikeudesta sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeudesta ympäristöasioissa tehdyssä yleissopimuksessa on pidetty tärkeänä vireillepano-oikeuden laajentamista järjestöille ympäristöä koskevista hallinnollisista asioista. Sopimus on saatettu voimaan 30 päivänä marraskuuta 2004 (866/2004, SopS 122/2004). Yleissopimus sisältää määräyksiä, jotka voidaan ryhmitellä kolmeen ryhmään: ympäristöä koskevan tiedon saanti (4 ja 5 artikla), yleisön osallistumisoikeus ympäristöä koskevaan päätöksentekoon (6, 7 ja 8 artikla) sekä muutoksenhakuoikeus (9 artikla). Määräykset osallistumisoikeudesta koskevat toisaalta yksittäisiä hankkeita (6 artikla) ja toisaalta osallistumista yleisemmin päätöksentekoon eli erilaisten suunnitelmien ja lainsäädännön valmisteluun (7 ja 8 artikla). Sopimuksen 9 artiklan perusteella muutoksenhaku koskee itse sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia kysymyksiä eli oikeutta hakea muutosta ympäristöä koskevan tiedon saantiin sekä sopimuksessa määritellyjä toimintoja koskeviin päätöksiin. Viimeksi mainitussa artiklassa säännellään lisäksi yleisön oikeutta panna vireille joko hallinnollinen menettely tai kanne tuomioistuimessa lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin kieltämiseksi tai oikaisemiseksi. Muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeutta koskevia määräyksiä sovelletaan luonnollisten henkilöiden lisäksi ympäristöjärjestöihin. Sopimus ei kuitenkaan koske rikosprosessia.

Aatteellisen järjestön osallistuminen oi-

keudenkäyntiin merkitsisi perustavaa laatua olevaa muutosta kotimaiseen rikosprosessiin. Sen vuoksi yleissopimuksen 11 artikla, joka ei ole velvoittava, ei anna aihetta voimassa olevan lainsäädännön muuttamiseen.

1.13. Kansainvälinen yhteistyö

Yleissopimuksen 12 artikla

Yleissopimuksen 12 artiklan 1 kappaleen mukaan sopimuspuolet tekevät toistensa kanssa, asiaan liittyvien kansainvälistä yhteistyötä rikosoikeuden alalla koskevien kansainvälisten instrumenttien määräysten mukaisesti, mahdollisimman laajamittaista yhteistyötä yleissopimuksen mukaisesti rikoksiksi säädettyjen tekojen tutkinnassa ja niitä koskeissa oikeudenkäynneissä. Yleissopimuksen 12 artiklan 2 kappaleen mukaan sopimuspuolet voivat antaa toisilleen apua niiden sopimuksen 4 artiklassa tarkoitettujen tekojen tutkinnassa ja niitä koskeissa oikeudenkäynneissä, joita 12 artiklan 1 kappale ei kata.

Suomi toimii tiiviissä yhteistyössä eri maiden lainvalvontaviranomaisten kanssa muun muassa Europolin, Interpolin sekä pohjoismaisen yhteistyön puitteissa. Suomi on tehnyt kahdenkeskisiä rikostentorjuntasopimuksia Venäjän, Viron, Latvian, Liettuan, Puolan ja Unkarin kanssa. Yhteistyötä sääntelevien sopimusten muuttamiselle ei toistaiseksi ole havaittu tarvetta. Suomen lainsäädäntö mahdollistaa oikeusavun antamisen niissäkin tilanteissa, joissa valtiot eivät ole tästä erikseen sopineet. Käytännön tasolla esimerkiksi rajavartiolaitos on sopinut Ruotsin rannikkovartioston kanssa valvontayhteistyöstä niin, että toisen osapuolen vastuualueella havaitut öljypäästöt ilmoitetaan sen johtokeskukseen välittömästi havaittaessa.

Suomen lainsäädäntö mahdollistaa artiklassa mainitun yhteistyön, joten lainsäädännön muuttamiseen ei tältä osin ole aihetta.

1.14. Yleissopimuksen voimaantulo

Yleissopimuksen 13 artikla

Yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on

kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona kolme valtiota on ilmaissut suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomaksi.

Toistaiseksi ainoastaan Viro on ratifioinut sopimuksen.

1.15. Yleissopimukseen liittyminen

Yleissopimuksen 14 artikla

Yleissopimuksen voimaantulon jälkeen Euroopan neuvoston ministerikomitea, neuvoteltuaan sopimusvaltioiden kanssa, voi kutsua Euroopan neuvoston ulkopuolisen valtion liittymään yleissopimukseen. Liittyvän valtion osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona liittymiskirja on talletettu Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

1.16. Yleissopimuksen alueellinen soveltaminen

Yleissopimuksen 15 artikla

Sopimusvaltio voi tallettaessaan ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa tämentää alueen tai alueet, joihin yleissopimusta sovelletaan. Sopimusvaltio voi myöhemmin selityksellään laajentaa aluetta tai peruuttaa selityksensä.

1.17. Yleissopimuksen suhde muihin yleissopimuksiin ja sopimuksiin

Yleissopimuksen 16 artikla

Yleissopimus ei vaikuta oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka johtuvat kansainvälisistä erityisiä asioita koskevista monenvälisistä yleissopimuksista.

Sopimuspuolet voivat tehdä kahdenvälisiä tai monenvälisiä sopimuksia toistensa kanssa asioista, joita yleissopimus koskee, sen määräysten täydentämiseksi tai vahvistamiseksi tai siinä mainittujen periaatteiden soveltamisen helpottamiseksi. Tällaisia sopimuksia voidaan soveltaa yleissopimuksen sijasta, jos näin helpotetaan kansainvälistä yhteistyötä.

1.18. Yleissopimuksen varaumat

Yleissopimuksen 17 artikla

Valtio voi tallettaessaan yleissopimuksen ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa selittää, että se käyttää hyväkseen yhtä tai useampaa 3 artiklan 2 ja 3 kappaleen, 5 artiklan 4 kappaleen, 7 artiklan 2 kappaleen, 9 artiklan 3 kappaleen ja 10 artiklan 2 kappaleen varuamamahdollisuuksista. Muita varauksia ei voida tehdä.

Valtio voi milloin tahansa ilmoituksella peruuttaa tekemänsä varauksen. Peruuttaminen tulee voimaan sinä päivänä, jona sitä koskeva ilmoitus on vastaanotettu.

Sopimuspuoli, joka on tehnyt varauksen, ei voi vaatia muita sopimuspuolia soveltamaan yleissopimusta laajemmin kuin se itse tekee.

Yleissopimuksen 17 artiklassa luetelluissa artikloissa varuamista on käytetty nimitystä ”declaration”. Samoja varauksia koskevassa 17 artiklassa niistä on käytetty ilmaisua ”reservation”. Asiallisesti kysymys on nimenomaan varuamista.

1.19. Yleissopimuksen muuttaminen

Yleissopimuksen 18 artikla

Sopimuspuoli voi ehdottaa sopimukseen muutoksia, jotka käsitellään yleissopimuksen 18 artiklassa selostetussa menettelyssä.

1.20. Yleissopimusta koskevien riitojen ratkaiseminen

Yleissopimuksen 19 artikla

Yleissopimuksen 19 artiklassa on määräykset sopimuksesta aiheutuvien riitojen ratkaisusta. Artiklan mukaan sopimuspuolet pyrkivät ratkaisemaan mahdolliset riidat neuvotteluin tai muulla valitsemallaan rauhanomaisella tavalla. Artiklan määräys on suositusluonteinen eikä velvoita Suomea alistumaan mihinkään erityiseen riidanratkaisumenettelyyn.

1.21. Yleissopimuksen irtisanominen

Yleissopimuksen 20 artikla

Sopimuspuoli voi milloin tahansa irtisanoa yleissopimuksen kolmen kuukauden irtisanomisajoin.

1.22. Yleissopimuksesta johtuvat ilmoitukset

Yleissopimuksen 21 artikla

Euroopan neuvoston pääsihteeri ilmoittaa Euroopan neuvoston jäsenvaltioille ja yleissopimukseen liittyneille muille valtioille muun muassa yleissopimuksen allekirjoituksesta, ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjojen tallettamisista ja tehdyistä varauksista.

1.23. Rikoksen johdosta luovuttaminen ja syytteeseen paneminen

Puitepäätöksen 9 artikla

Niiden jäsenvaltioiden, jotka eivät lainsäädäntönsä perusteella luovuta omia kansalaisiaan, on puitepäätöksen 9 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan toteutettava tarvittavat toimenpiteet toimivaltansa ulottamiseksi omien kansalaistensa sen alueen ulkopuolella tekemiin 2 ja 3 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin.

Artiklan 1 kohdan b alakohdassa todetaan, että jos jonkin jäsenvaltion kansalaisen väitetään tehneen toisessa jäsenvaltiossa rikoksen, johon kuuluu 2 tai 3 artiklassa tarkoitettu menettely, eikä ensiksi mainittu jäsenvaltio luovuta häntä tuohon toiseen jäsenvaltioon yksinomaan henkilön kansalaisuuden perusteella, sen on saatettava asia omien toimivaltain viranomaisensa käsiteltäväksi tarvittaessa syytteeseen panemista varten. Syyte-toimien mahdollistamiseksi on rikokseen liittyvät asiakirjat, tiedot ja todistuskappaleet toimitettava rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan 13 päivänä joulukuuta 1957 tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 32/1971) 6 artiklan 2 kohdassa määrättyjä menettelyjä noudattaen. Pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle on ilmoitettava

syytetoimiin ryhtymisestä ja niiden tuloksista.

Artiklan 2 kohdassa todetaan, että artiklassa tarkoitetaan jäsenvaltion kansalaisella asianomaisen jäsenvaltion rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen 6 artiklan 1 kohdan b ja c alakohdan nojalla mahdollisesti antamassa ilmoituksessa tarkoitettuja henkilöitä.

Artiklan määräykset vastaavat niin sanotun korruptiosopimuksen (yleissopimus sellaisen lahjonnan torjumisesta, jossa on osallisena Euroopan yhteisöjen virkamiehiä tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden virkamiehiä, 97/C 195/01) 8 artiklan 1—3 kohdan määräyksiä. Vastaavat määräykset ovat myös niin sanotun yhteisöpetossopimuksen 5 artiklan 2 ja 4 kohdassa (Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella tehty yleissopimus yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta, SopS 84/2002). Kuten kyseisten yleissopimusten eräiden määräysten hyväksymistä koskevissa hallituksen esityksissä (HE 46/1998 vp ja HE 45/1998 vp) on todettu, Suomen lainsäädäntö täytti kyseiset velvoitteet jo ennen rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain voimaantuloa.

Edellä selostetut luovuttamista koskevat puitepäätöksen määräykset ovat käytännössä menettäneet merkityksensä, kun neuvoston puitepäätös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä on pantu kansallisesti täytäntöön kaikissa EU:n jäsenmaissa. Puitepäätös sisältää sekä aineelliset että menettelylliset säännökset rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä.

Puitepäätöksen 9 artikla ei edellytä voimassa olevan lainsäädännön muuttamista.

1.24. Puitepäätöksen täytäntöönpano

Puitepäätöksen 10 artikla

Jäsenvaltioiden on toteutettava puitepäätöksen noudattamisen edellyttämät toimenpiteet ennen 27 päivää tammikuuta 2005.

Jäsenvaltioiden on toimitettava Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristölle ja Eu-

roopan yhteisöjen komissiolle ennen 27 päivää huhtikuuta 2005 kirjallisina säännökset, jotka ne ovat antaneet puitepäättöksen mukaisten velvoitteidensa saattamiseksi osaksi kansallista lainsäädäntöään. Neuvosto arvioi viimeistään 27 päivänä tammikuuta 2006 näiden tietojen ja komission kirjallisen kertomuksen perusteella, missä määrin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tarpeelliset toimenpiteet tämän puitepäättöksen noudattamiseksi.

1.25. Puitepäättöksen alueellinen soveltaminen

Puitepäättöksen 11 artikla

Artiklan mukaan puitepäättöstä sovelletaan myös Gibraltariin.

2. Lakiehdotusten perustelut

2.1. Laki ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

1 §. Pykälä sisältää tavanomaisen blanketisäännöksen, jonka mukaan ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §. Lain säännöksistä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

3 §. Lain voimaantulosta säädetään tasavallan presidentin asetuksella. Tarkoituksena on, että laki saatetaan asetuksella voimaan samanaikaisesti kuin yleissopimus tulee kansainvälisesti voimaan.

2.2. Rikoslaki

Rikoslaki 21 luvun 19 §

Ehdotus oikeushenkilön rangaistuvastuun laajentamisesta myös rikoslain 21 luvussa rangaistavaksi säädettyihin tappoon, murhaan, surmaan, pahoinpitelyyn, kuolemantuottamukseen, törkeään kuolemantuotta-

mukseen, vammantuottamukseen ja vaaran aiheuttamiseen liittyy yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdassa ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdassa kuvattuihin hallintoakessorisuudesta irrotettuihin tekoihin sekä yleissopimuksen 9 artiklan ja puitepäättöksen 6 artiklan määräyksiin oikeushenkilön rangaistusvastuusta.

Yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleen mukaan sopimukseen on kyseisen artiklan 1 kappaleen osalta mahdollisuus tehdä varaus, jonka mukaan 1 kappaletta sovelletaan vain tiettyihin rikoksiin tai sitä ei sovelleta lainkaan. Kuten edellä 3 artiklan kohdalla on todettu ehdotetaan, että Suomi tekee 3 artiklan 2 kappaleen mukaisen varauksen, jonka mukaan saman artiklan 1 kappaletta sovelletaan vain törkeän tuottamuksellisiin rikoksiin. Tähän liittyen Suomen tulee 9 artiklan kohdalla tehdä vastaava rajausta oikeushenkilön rangaistusvastuuseen. Varaumassa todettaisiin, että 9 artiklan 1 kappaletta sovelletaan ainoastaan 2 artiklassa tarkoitettuihin tahallisiin rikoksiin sekä 3 artiklassa tarkoitettuihin törkeän tuottamuksellisiin rikoksiin. Muilta osin varauksen tekeminen ei ole aiheellista, koska puitepäättös on vastaavilta osiltaan ehdoton.

Yleissopimuksen ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan mukaan kuoleman tai vakavan vamman aiheuttamisen päästöllä tulee olla rangaistavaa riippumatta siitä, onko päästö ”laiton” myös hallinnollisin perustein arvioituna. Velvoite koskee tahallisia ja puitepäättöksen 3 artiklan perusteella myös törkeän tuottamuksellisia tekoja. Yleissopimuksen vastaavan kohdan mukaan jo kuoleman tai vakavan vamman vaaran aiheuttamisen tulee olla rangaistavaa, ellei sopimukseen tehdä tältä osin varauksia. Tällaisen varauksen tekemistä ei ehdoteta, koska voimassa oleva lainsäädäntö täyttää tältä osin yleissopimuksen vaatimuksen.

Puitepäättöksen 6 artikla edellyttää oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottamista 2 artiklassa lueteltuihin rikoksiin ainakin silloin, kun ne tehdään tahallisesti tai törkeän tuottamuksellisesti.

Koska hallinnollisin perustein arvioituna ”laillisena” pidettävä päästö voi tulla arvioiduksi esimerkiksi tappona tai kuolemantuotamukseksi siitä huolimatta, että kysymykses-

sä ei voi olla rikoslain 48 luvussa tarkoitettu rikos, johtavat oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat määräykset siihen, että oikeushenkilön rangaistusvastuu on näiden tekosten osalta ulotettava myös henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin. Kun yleissopimukseen ei ehdoteta tehtäväksi 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan ii alakohdasta koskevaa varaumaa, tulee oikeushenkilön rangaistusvastuu ulottaa myös rikoslain 21 luvussa tarkoitettuihin vaarantamiskrikkeihin.

Siltä osin kuin ehdotetussa lainkohdassa on kysymys tuottamuksellisista rikoksista kuten vammantuottamuksesta ja kuolemantuottamuksesta, joissa rangaistavuuden edellyttämä tuottamustaso on huolimattomuus, ehdotus menee tuottamustason osalta pitemmälle kuin yleissopimus ja puitepäättös edellyttävät. Oikeushenkilön rangaistusvastuun rajoittaminen törkeään kuolemantuottamukseen ja törkeään vammantuottamukseen ei kuitenkaan voi tulla kysymykseen, koska teon törkeyden kokonaisarviointi riippuu myös muista seikoista kuin tuottamuksen tasosta. Kaikki törkeälläkin tuottamuksella aiheutetut päästöt, joista seuraa esimerkiksi vakava vamma, eivät siis välttämättä täytä törkeän vammantuottamuksen tunnusmerkistöä. Sen vuoksi oikeushenkilön rangaistusvastuu tulee ulottaa myös kyseisten rikosten tuottamukselliseen perustekomuotoon.

Oikeushenkilö on nykyisin mahdollista tuomita rangaistusvastuuseen rikoslain 48 luvussa rangaistaviksi säädetyistä ympäristörikoksista. Tekoihin, joissa vaarallisia aineita sisältävällä päästöllä aiheutetaan henkilön kuolema tai vakava vamma, saattavat kuitenkin soveltua ympäristörikossäännösten lisäksi rikoslain 21 luvun henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia koskevat säännökset. Tapaukset, joissa kyseisellä kuoleman tai vakavan vamman tai niiden vaaran aiheuttavalla menettelyllä ei rikottaisi aineellista ympäristösäännöstä, lienevät Suomessa harvinaisia. Yleissopimus ja puitepäättös edellyttävät kuitenkin näidenkin hallintoakessorisuudesta irrotettujen tekemuotojen kriminalisointia ja oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottamista myös niihin.

Jos päästön aiheuttamisella täytetään sekä rikoslain 21 että 48 luvun mukaisen rikoksen tunnusmerkistön, on johdonmukaista, että oi-

keushenkilön rangaistusvastuukin toteutuu kummankin rikostyyppin osalta yhtäläisin edellytyksin. Tästäkin syystä oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottaminen tappoon, murhaan, surmaan, pahoinpitelyyn, törkeään pahoinpitelyyn, kuolemantuottamukseen, törkeään kuolemantuottamukseen, vammantuottamukseen, törkeään vammantuottamukseen ja vaaran aiheuttamiseen on sinänsä perusteltua

Tappoon, murhaan, surmaan, pahoinpitelyyn, törkeään pahoinpitelyyn, kuolemantuottamukseen, törkeään kuolemantuottamukseen, vammantuottamukseen, törkeään vammantuottamukseen ja vaaran aiheuttamiseen ehdotetaan sovellettavaksi, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään edellyttäen, että rikos on tehty saattamalla, päättämällä tai jättämällä ainetta, säteilyä tai muuta sellaista ympäristöön. Oikeushenkilön vastuu ehdotetaan siten rajoitettavaksi yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan mukaisella päästöllä aiheutettuun rikoslain 21 luvun mukaiseen tekoon.

Mainittujen sopimusmääräysten ja puitepäättöksen sisältö on käyty läpi edellä yleisperusteluissa. Päästön tekotavaksi ehdotettu saattaminen, päästäminen tai jättäminen vastaisi rikoslain 48 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuja päästön aiheuttamisen tapoja. Yleissopimuksen ja puitepäättöksen edellä mainituissa kohdissa puhutaan toisaalta vain aineesta tai ionisoivasta säteilystä eikä lainkaan esineen jättämisestä ympäristöön kuten rikoslaissa. Ehdotettu rikoslain 21 luvun säännös koskisi siten oikeushenkilön toiminnassa tehtyjä rikoksia, jotka olisi aiheutettu aineen, säteilyn tai muun sellaisen saattamisella, päästämisellä tai jättämisellä ympäristöön.

Ympäristölle aiheutettu vaara liittyy usein sellaiseen tuotannolliseen tai muuhun toimintaan, jota harjoitetaan tavalla tai toisella organisoitunein muodoin. Tällaisessa toiminnassa tehdyn ympäristörikoksen johdosta on yhteisösyöllisyyden ohella selvitettävä, kuka tai ketkä useista mahdollisesti vastuussa olevista luonnollisista henkilöistä on tuomittava rangaistukseen. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ei miltään osin sulje pois luonnollisen henkilön rikosoikeudellista vastuuta.

Rikoslaki 34 luku 13 §

Ehdotus oikeushenkilön rangaistuvastuun laajentamisesta rikoslain 34 luvussa rangaistavaksi säädettyihin terveyden vaarantamiseen ja törkeään terveyden vaarantamiseen liittyy yleissopimuksen 2 ja 3 artiklassa sekä puitepäättöksen 2 ja 3 artiklassa kuvattuihin tahallisiin ja törkeän tuottamuksellisiin tekoihin sekä yleissopimuksen 9 artiklan ja puitepäättöksen 6 artiklan määräyksiin oikeushenkilön rangaistusvastuusta.

Rikoslain 34 luvun 4 §:ssä tarkoitettuun terveyden vaarantamiseen tai saman luvun 5 §:ssä tarkoitettuun törkeään terveyden vaarantamiseen voi syyllistyä muun muassa se, joka käyttää säteilylähdettä säteilylain vastaisesti taikka toimii ydinenergiaa käytettäessä ydinenergialain vastaisesti. Nämä rikostyyppit kuuluvat yleissopimuksen ja puitepäättöksen 2 ja 3 artikloissa tarkoitettuihin ympäristörikkosiin.

Lokakuun alussa 2003 voimaan tulleella lainmuutoksella (833/2003) oikeushenkilön rangaistusvastuu on jo laajennettu rikoslain 34 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun ydinräjähdერიккеeseen ja 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuun yleisvaarallisen rikoksen valmisteluun.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu on toteutettava kattavasti kaikkien yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä tarkoitettujen ympäristön suojeluun liittyvien saman tyyppisten rikosten osalta.

Sekä säteilylähteen että ydinenergian käyttö liittyvät yleensä oikeushenkilön harjoittamaan toimintaan, joten on jo senkin vuoksi johdonmukaista, että niiden väärinkäyttöön liitetään oikeushenkilön rangaistusvastuu.

Rikoslaki 44 luku 17 §

Ehdotus oikeushenkilön rangaistuvastuun laajentamisesta rikoslain 44 luvussa rangaistavaksi säädettyihin terveysrikokseen, ydinenergian käyttörikokseen, räjähdერიккеeseen, varomattomaan käsittelyyn ja vaarallisten aineiden kuljetusrikokseen liittyy yleissopimuksen 2 ja 3 artiklassa sekä puitepäättöksen 2 ja 3 artiklassa kuvattuihin tekoihin sekä yleissopimuksen 9 artiklan ja puitepäättöksen 6 artiklan määräyksiin oikeushenkilön ran-

gaistusvastuusta.

Terveysrikokseen syyllistyy rikoslain 44 luvun 1 §:n mukaan se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta 1) torjunta-ainelain, 2) tuoteturvallisuuslain (914/1986), 3) kemikaalilain, 4) terveydensuojelulain, 5) elintarvikelain (361/1995) tai 6) eläimistä saatavien elintarvikkeiden elintarvikehygieniasta annetun lain (1195/1996) taikka niiden nojalla annetun säännöksen tai yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti valmistaa, käsittelee, tuo tai tahallaan yrittää tuoda maahan, pitää hallussaan, varastoi, kuljettaa, pitää myynnissä, välittää tai luovuttaa tavaraa tai ainetta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle.

Varomattomaan käsittelyyn syyllistyy rikoslain 44 luvun 12 §:n mukaan henkilö, joka tahallaan tai huolimattomuudesta lain tai lain nojalla annetun säännöksen tai yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti taikka muuten varomattomalla tavalla käyttää, käsittelee tai säilyttää 1) ampuma-asetta, tulta tai räjähdysvaarallista ainetta tai tuotetta, 2) terveydelle tai ympäristölle vaarallista taikka palo- ja räjähdysvaarallista kemikaalia tai muuta vastaavaa ainetta taikka 3) radioaktiivista ainetta tai säteilylaitetta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle taikka että siitä on vaaraa toisen omaisuudelle. Yleisperusteluissa viitatussa hallituksen esityksessä 279/2004 vp ehdotetaan, että pykälän 2 kohta ulotettaisiin koskemaan myös räjähdysvaarallisissa tiloissa käytettävän laitteen tai suojausjärjestelmän taikka muuta vaarallisten kemikaalien tai räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain 5 luvun tarkoitetun tuotteen käyttämistä, käsittelyä tai säilyttämistä. Mainitun hallituksen esityksen mukaan pykälään ei ehdoteta sisällöllisiä muutoksia, vaan käytettyjen käsitteiden tarkistamista.

Terveysrikoksen tunnusmerkistö koskee monilta osin tekoja, jotka kuuluvat yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä tarkoitettujen ympäristörikosten piiriin. Terveysrikoksen tekotavat ovat sellaiset, että säännöstä sovelletaan useimmiten elinkeinotoimintaan kun taas varomatonta käsittelyä koskevaa säännöstä sovelletaan myös muuhun, mitta-

kaavaltaan pienimuotoisempaan toimintaan kuten kotitalouksissa tapahtuvaan torjunta-aineiden säilyttämiseen. Laajamittainen torjunta-aineiden säilyttäminen liittyy sen sijaan yleensä elinkeinotoimintaan, jota harjoitetaan oikeushenkilön muodossa. Säännösten vastaisella torjunta-aineiden tai muiden vaarallisten aineiden säilyttämisellä ja käsittelyllä saattaa olla merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia. Sen vuoksi oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottaminen myös varomattomaan käsittelyyn ja terveysrikokseen on perusteltua.

Ydinenergian käyttörikokseen syyllistyy rikoslain 44 luvun 10 §:n mukaan muun muassa se, joka ydinenergiain lain taikka sen nojalla annetun säännöksen tai yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti tahallaan tai huolimattomuudesta ilman lupaa käyttää ydinenergiaa tai jättää noudattamatta ydinenergian käyttöön myönnetyn luvan ehtoja tai jättää noudattamatta ydinenergian käytön turvallisuutta koskevia säännöksiä tai yleisiä tai yksittäistapausta koskevia määräyksiä.

Ydinenergian käyttäminen edellyttää paitsi asiantuntemusta myös sellaisia aineellisia resursseja, joita yksityishenkilöillä harvoin on. Tästä johtuen toimintaa, jossa rikoslain 44 luvun 10 §:ssä tarkoitettuja säännöksiä tai määräyksiä ylipäättensä voidaan rikkoa, harjoittaa useimmiten suuri organisaatio. Oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottaminen tällaiseen toimintaan tehostaa mahdollisuuksia rikosvastuun kattavaan toteuttamiseen samassa henkilöpiirissä, jossa toimintaa harjoitetaan.

Varomaton käsittely ja ydinenergian käyttörikos ovat rangaistavia myös huolimattomuudesta tehtynä. Puitepäättös tai yleissopimus eivät sinänsä ehdottomasti velvoita oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottamista muihin kuin tahallisiin ja törkeän tuottamuksellisiin rikoksiin. Tarpeettoman hienojakoiseen ja kasuistiseen sääntelyyn ei kuitenkaan ole syytä. Jos tietty rikos otetaan oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin, on perusteltua, että se tapahtuu kyseisen rikosnimikkeen osalta tuottamustasosta riippumatta.

Rikoslain 44 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun räjähdeterikokseen syyllistyy se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta räjähdys-

vaarallisista aineista annetun lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti valmistaa, tuo maahan, käyttää, pitää hallussaan, varastoi, säilyttää, kuljettaa, pitää myynissä tai luovuttaa vaarallista ainetta tai tuotetta.

Hallituksen esityksessä 279/2004 vp ehdotetaan, että viittaus räjähdysvaarallisista aineista annettuun lakiin korvattaisiin pykälässä viittauksella ehdotettuun vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annettuun lakiin. Pykälän soveltamisala laajenisi hieman nykyisestä ja vastavasti rikoslain 44 luvun 1 §:n soveltamisala supistuisi, koska 1 §:ssä viitatuista kemikaaleista on tarkoitus kumota terveydelle ja ympäristölle vaarallisten kemikaalien teollista käsittelyä ja varastointia koskevat säännökset, joista säädettäisiin uudessa ehdotetussa laissa. Ehdotetuilla muutoksilla ei olisi vaikutusta nyt käsillä olevaan esitykseen, koska oikeushenkilön rangaistusvastuu ehdotetaan ulotettavaksi sekä terveysrikokseen että räjähdeterikokseen.

Rikoslain 44 luvun 13 §:ssä tarkoitettuun vaarallisten aineiden kuljetusrikokseen syyllistyy se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vaarallisten aineiden kuljetuksesta annetun lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti lähettää, antaa lastiksi, laivaa, kuljettaa, ajaa, kuormaa, lastaa, purkaa, käsittelee, pitää matkatavarana tai tilapäisesti säilyttää vaarallista ainetta siten, että menettely on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle taikka siitä on vaaraa toisen omaisuudelle.

Käytännössä toimintaa, jossa räjähdeterikokseen tai vaarallisten aineiden kuljetusrikoksen tunnusmerkistöt voivat täytyä, harjoitetaan oikeushenkilön muodossa.

Terveysrikos, ydinenergian käyttörikos, räjähdeterikok, varomaton käsittely ja vaarallisten aineiden kuljetusrikos ovat kaikki rikoksia, jotka monissa kysymyksen tulevaisuuden tekomuodoissaan kuuluvat yleissopimuksen ja puitepäättöksen 2 ja 3 artikloissa tarkoitettuihin ympäristörikoksiin. Niihin tulee sen vuoksi liittää oikeushenkilön rangaistusvastuu.

Rikoslaki 48 luku 1 §

Ehdotus rikoslain 48 luvun 1 §:n tunnusmerkistön täsmentämisestä liittyy yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleen b kohdan ja puitepäättöksen 2 artiklan 1 kappaleen b kohdan määräykseen suojeltujen muistomerkkien, muiden suojeltujen esineiden ja omaisuuden päästöllä tapahtuvan huomattavan vahingoittamisen kriminalisoinnista. Velvoite koskee tahallisia ja törkeän tuottamuksellisia tekoja.

Koska rikoslain 48 luvun 1 §:ssä käytetty ilmaisu ”ympäristö” ei edellä yleisperusteluissa todetuin tavoin kata kaikenlaista omaisuutta, jota laittomilla päästöillä voidaan turmella, on voimassa olevaa lakia tältä osin muutettava, jotta se vastaisi yleissopimuksen ja puitepäättöksen asettamia vaatimuksia.

Yleissopimuksen ja puitepäättöksen asettamien vaatimusten johdosta rikoslain 48 luvun 1 §:ssä tarkoitetun ympäristön turmelemisen tunnusmerkistöä ehdotetaan täsmennettäväksi niin, että se selvästi kattaa yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä tarkoitetun rangaistavan menettelyn piiriin. Ehdotuksen mukaan tämä tapahtuisi siten, että rikoslain 48 luvun 1 §:ssä mainittaisiin vaarantamista ja seurausta koskevana tunnusmerkistökijänä ympäristön pilaantumisen ja muun vastaavan ympäristön haitallisen muuttumisen ohella omaisuudelle aiheutettu huomattava vahinko tai haitta samaan tapaan kuin ympäristönsuojelulain 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Yleissopimuksessa ja puitepäättöksessä mainitut suojellut muistomerkit ja esineet kuuluisivat myös ehdotetussa pykälässä tarkoitetun omaisuuskäsitteen piiriin, vaikka esimerkiksi vanhojen hylkyjen omistussuhteet eivät olisi-kaan täysin selviä.

Yleissopimus ja puitepäättös eivät edellytä muun kuin huomattavan vahingon aiheuttamisen kriminalisointia. Koska vahinko ja haitta kuitenkin käytännössä vahingonkärsijän kannalta rinnastuvat toisiinsa ja koska kyseistä käsiteparia on käytetty myös ympäristönsuojelulain 3 § 1 momentin 1 kohdassa, ehdotetaan rikoslain 48 luvun 1 §:ssä säädetyn tunnusmerkistön täydentämistä molemmilla. Vahingon tai haitan tulisi kuitenkin ehdotuksen mukaan olla huomattava.

Omaisuukselle aiheutetun huomattava vahingon tai haitan mainitseminen ehdotetulla tavalla ympäristön turmelemisen tunnusmerkistössä laajentaisi säännöksen soveltamisalan koskemaan kaikenlaista omaisuutta kuten kulkuvälineitä, koneita, kalanpyydyksiä, viemäri- ja puhdistuslaitteita sekä erilaisia rakennelmia, joiden ei välttämättä ole voitu katsoa kuuluvan pykälässä tarkoitetun ympäristön käsitteen piiriin.

Päästöillä voidaan aiheuttaa omaisuudelle monenlaisia vahinkoja ja haittoja kuten korroosiota, maalipintojen vaurioitumista, metsän kasvutappioita ja muita taloudellisia vahinkoja, esimerkiksi kiinteistön arvon alenemista. Vahingon lisäksi omaisuudelle, kuten vapaa-ajan käytössä olevan kiinteistön käytölle, voi aiheutua haittaa esimerkiksi jätevesipäästöstä. Tällöin haitta usein ilmenee toisella kiinteistöllä kuin mihin varsinainen päästön seuraus, ympäristössä ilmenevä häiriö, kohdistuu. Haitta omaisuudelle voi ilmetä omaisuuden käytön vaikeutumisena. Esimerkiksi kulku kiinteistölle jäätietä myöten voi vaikeutua jäähdytys- ja lauhdeveden lämpövaikutuksen vuoksi.

Ehdotettu muutos jättäisi pykälän soveltamisalan ulkopuolelle muun kuin huomattavan omaisuudelle aiheutetun vahingon tai haitan. Se ei siten koskisi esimerkiksi esineen vähäistä ja ohimenevää pölyyntymistä tai pyyhkäisemällä poistettavaa lievää pinnan samentumista.

Ehdotettu rikoslain 48 luvun 1 §:n muutos selkeyttäisi myös sen arvioimista, keitä voidaan pitää rikoksen asianomistajina. Kun omaisuudelle aiheutunut vahinko tai haitta nimenomaisesti mainittaisiin tunnusmerkistössä, olisi entistä selvempää, että esimerkiksi saastuttavan päästön kohteeksi joutuneen järven rantojen omistajilla on asianomistajan asema. Rikoksen asianomistajiksi on oikeuskäytännössä hyväksytty ainakin ne, joita vastaan rikos on tehty tai joita rikoksella on loukattu taikka jotka välittömästi rikoksen johdosta ovat kärsineet vahinkoa. Asianomistajan asema on vakiintuneesti myönnetty myös sille, jonka oikeushyvää rikoksella on välittömästi vaarannettu. Jos omaisuus mainitaan suojattuna oikeushyvinä erikseen, helpottaa tämä käytännössä asianomistajien piirin selvittämistä.

Rikoslaki 48 luku 5 §

Washingtonissa 3 päivänä maaliskuuta 1973 tehty villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus, CITES-sopimus, tuli Suomen osalta voimaan 8 päivänä elokuuta 1976.

Euroopan yhteisö hyväksyi CITES-sopimuksen täytäntöön panemiseksi neuvoston asetuksen (ETY) N:o 3626/82 luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen soveltamisesta yhteisössä sekä komission asetuksen (ETY) N:o 3418/83 luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen soveltamiseksi yhteisössä vaadittujen yhdenmukaisten asiakirjojen myöntämistä ja käyttöä koskevista säännöksistä.

Joulukuun 9 päivänä 1996 Euroopan yhteisön neuvosto hyväksyi asetuksen luonnonvaraisen eläinten ja kasvien suojelusta niiden kauppaa sääntelemällä (ETY) N:o 338/97, jäljempänä neuvoston CITES-asetus. Neuvoston CITES-asetus tuli voimaan 1 päivänä kesäkuuta 1997.

Luonnonsuojelurikoksen tunnusmerkistössä ei ole erikseen mainittu CITES-asetuksen määräysten rikkomista. Kyseisen asetuksen 16 artiklan mukaan jäsenmaiden on toteutettava tarpeelliset toimenpiteet seuraamusten varmistamiseksi artiklassa luetelluista rikkomuksista. Siltä osin kuin CITES-asetuksessa luetellut teot eivät olleet Suomessa asetuksen voimaan tullessa rangaistavia, säädettiin ne luonnonsuojelulain 58 §:n muutoksella (492/1997) rangaistaviksi luonnonsuojelurikkomuksena.

Luonnonsuojelurikkomuksena rangaistavia tekoja ovat muun muassa CITES-asetuksen nojalla myönnettyssä luvassa tai todistuksessa määrättyjen ehtojen noudattamatta jättäminen, asetuksessa edellytetyn tuonti-ilmoituksen tekemättä jättäminen, asetuksessa tarkoitettujen lajien yksilöiden ostaminen, ostettavaksi tarjoaminen ja hankkiminen kaupallisiin tarkoituksiin, käyttö taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, julkinen näytteillepano kaupallisessa tarkoituksessa, myynti ja hallussapito myyntitarkoituksessa,

sekä myytäväksi tarjoaminen ja myytäväksi kuljettaminen.

On epä johdonmukaista, ettei CITES-asetusta ja siihen perustuvaa tunnusmerkistöä ole mainittu luonnonsuojelurikosta koskevassa rikoslain 48 luvun 5 §:ssä vastaavalla tavalla kuin luonnonsuojelurikkomusta koskevassa luonnonsuojelulain 58 §:ssä. Koska yleissopimus ja puitepäättös perustuvat tältä osin sekä CITES-sopimukseen että CITES-asetukseen, asia olisi tässä yhteydessä syytä korjata. Rikoslain 48 luvun 5 §:n uudessa 3 kohdassa ehdotetaankin säädettäväksi, että keskeisimmät CITES-asetuksen vastaiset, asetuksen liitteissä A ja B mainittujen eläinten ja kasvien kaupalliseen hyödyntämiseen liittyvät teot voisivat olla rangaistavia myös luonnonsuojelurikkoksena, mikäli kyseisen rikoksen tunnusmerkistö muuten täyttyy.

Sen sijaan luonnonsuojelulain 44 a §:ssä säädetyn CITES-asetuksessa tarkoitettujen lajien maahantuonnissa ja maastaviennissä hyväksyttyjen rajanylityspaikkojen noudattamisen rikkominen sekä tuonti-ilmoituksen antamisen laiminlyönti jäisivät edelleen vain luonnonsuojelurikkomuksina rangaistaviksi tekojen vähäisyydestä johtuen.

2.3. Lait ympäristönsuojelulain 94 §:n, vesilain 21 luvun 2 §:n, metsälain 22 §:n, maa-aineslain 18 §:n ja maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:n muuttamisesta

Ympäristöviranomaisen ilmoituskynnys havaitsemastaan rikoksesta on yksi keskeisimmistä ympäristörikosten ilmituloon liittyvistä tekijöistä. Ilmoituksen tekemiseen liittyvä harkintavalta ohjaa oleellisesti sitä, mitkä jutut seuloituvat rikosoikeudellisen järjestyksen piiriin. Eräiden arvioiden mukaan rikosilmoituksia tehdään liian vähän, käytäntö on kirjava ja alueellisesti vaihteleva.

Valvontaviranomaisen edellytetään usein rikosilmoituksen tekemistä harkitessaan ottavan huomioon paitsi rikoksen vähäisyyden myös yleisen edun vaatimukset. Yleisen edun käsite on kuitenkin moniselitteinen ja tulkinannavarainen. Sen sisältö ja käyttötarkoitus vaihtelevat asiayhteydestä riippuen. Ympäristölainsäädännössä yleisellä edulla on useita, joskus toistensa kanssa jopa osittain vas-

takkaisiakin merkityssisältöjä. Näin on ilmoitusvelvollisuudenkin kohdalla. Jos yleisellä edulla tarkoitetaan yhteiskunnallista kokonaisuhyötyä, voi harkinta irtaantua hyvin pitkälle tarkasteltavana olevasta teosta.

Edellä todetun johdosta ympäristönsuojelulain 94 §:ää, vesilain 21 luvun 2 §:ää, metsälain 22 §:ää, maa-aineslain 18 §:ää ja maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:ää ehdotetaan muutettaviksi niin, että säännöksistä poistetaan maininta yleisen edun vaatimuksista. Voimassa olevien säännösten mukaan teon, josta ilmoitusta ei tarvitse tehdä, tulee olla sekä vähäinen, että sellainen, ettei yleinen etu vaadi rikosoikeudelliseen menettelyyn ryhtymistä. Ehdotuksen mukaan ilmoituksen tekemättä jättämiseen riittäisi pelkkä vähäisyys eikä harkittavaksi enää tulisi vähäisyystapauksissa yleisen edun vaatimukset. Ehdotetulla muutoksella pyritään harkintakriteerien selkiyttämiseen.

Ehdotuksen tarkoituksena on tehdä viranomaiselle mahdollisimman helpoksi ratkaista, onko havainnosta syytä ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle. Harkintaedellytyksiä ei ole sidottu hankaliin ja monitulkintaisiin oikeudellisiin ilmauksiin. Ilmoituksen tekemisen tulisi olla pääsääntö. Viranomaiselle on silti pyritty jättämään riittävät mahdollisuudet järkevään tilannekohtaiseen harkintaan, jossa myös olosuhteet eli se ajallinen ja paikallinen yhteys, johon teko tai laiminlyönti sijoittuu, voidaan ottaa teon vähäisyyttä ja siten myös ilmoituksen tekemättä jättämistä arvioitaessa huomioon.

Ympäristösäännösten rikkomisen vähäisyyttä tietyissä olosuhteissa arvioitaessa voidaan ottaa huomioon suoranaisesti tekoon liittyviä seikkoja kuten esimerkiksi seurauksen tai vaaran laatu, laajuus, kesto ja pysyvyys. Myös laiminlyönnin tai teon tarkoitussellisuus sekä otetun riskin tietoisuus ja suuruus voidaan ottaa huomioon. Myös siihen, onko teolla tavoiteltu taloudellista hyötyä voidaan kiinnittää huomiota.

Vähäisyyden arviointiin liittyvinä olosuhteina voidaan kiinnittää huomiota myös siihen, onko kysymys ensimmäisestä kerrasta vai onko kysymyksessä tekijä, jonka toiminnassa on aikaisemminkin havaittu puutteita. Niskurointi epäkohtien korjaamisessa voi perustellusti johtaa ilmoituksen tekemiseen.

Myös siihen, onko kysymyksessä teko- tai laiminlyöntityyppi, joka on vähäisyydestään huolimatta yleistynyt tai yleistymässä ja johon siksi on syytä puuttua myös rikosilmoituksella, voidaan teon vähäisyyttä arvioitaessa kiinnittää huomiota, koska tällöin on kysymys juuri lainkohdissa tarkoitettujen ”olosuhteiden” huomioon ottamisesta.

Vähäisyyden arvioinnissa voidaan ottaa huomioon mitä tahansa tekoon johtaneita tai siitä ilmeneviä tai tekijään liittyviä valvontaviranomaisen tiedossa olevia seikkoja, joilla on asian arvioinnissa merkitystä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että valvontaviranomaiset alkaisivat ennen ilmoituksen tekemistä suorittaa omaa näitä seikkoja koskevaa tutkintaa. Ilmoitus voidaan tehdä jo pintapuolisten selvitysten ja havaintojen perusteella ja jättää varsinainen tutkinta esitutkintaviranomaisille.

Säännösten yksinkertaistamisella pyritään osaltaan rohkaisemaan valvontaviranomaisia ilmoitusten tekemiseen. Erityisesti akuuteissa päästötilanteissa ja muissa vastaavissa olosuhteissa, vaikka tiedossa ei olisi kuin seurauksia koskeva alustava havainto, ilmoitus poliisille on syytä tehdä viipymättä, ellei päästö ole selvästi vähäinen. Muussa tapauksessa mahdollisen rikoksen selvittäminen saattaa olennaisesti vaikeutua.

Säännöksiä ehdotetaan myös yhdenmukaistettaviksi siltä osin, että valvontaviranomaisen ilmoitus myös metsälain ja maa-aineslain mukaan tehtäisiin poliisille eikä viralliselle syyttäjälle kuten metsälain 22 §:ssä ja maa-aineslain 18 §:ssä nykyisin on säädetty. Muutos on perusteltu, koska käytännössä syyttäjä nykyisinkin suorittaa esitutkinnan poliisilla ennen syyteharkintaa, vaikka valvontaviranomaisen ilmoitus edellä mainituissa tapauksissa tehdäänkin suoraan hänelle. Turhien välivaiheiden välttämiseksi ilmoitus olisi metsälain ja maa-aineslain tarkoittamissa rikossissakin tarkoituksenmukaisinta toimittaa suoraan poliisille.

Ympäristönsuojelulain 94 §:n 1 momentin mukaan ilmoitus tehdään poliisille. Säännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, että ilmoitus tehtäisiin esitutkintaviranomaiselle. Ympäristönsuojelulain 22 §:n 3 momentin mukaan tullilaitos ja rajavartiolaitos valvovat ympäristönsuojelulain noudattamista omilla

toimialoillaan. Tullilaitoksen ja rajavartiolaitoksen oikeus suorittaa niiden toimialaan kuuluvan rikoksen esitutkinta määräytyy näitä laitoksia koskevan lainsäädännön mukaan.

Tullirikoksena pidetään tullilain (1466/1994) 3 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan rikosta, joka käsittää tullilain tai muun lain säännöksen rikkomisen, joiden valvonta on tullilaitoksen tehtävänä. Tullirikosasian esitutkinnan suorittaa tullilaitos. Tämän vuoksi tullivalvonnassa paljastuneista, tullirikoksina pidettävistä ympäristönsuojelulain rikkomisista on tarkoituksenmukaista tehdä ilmoitus poliisin sijasta tullin rikostutkintaa suorittavalle yksikölle.

Rajavartiolaitoksesta annetun lain (320/1999) 2 §:n 3 kohdan c kohdassa määritellään rajatarkastuksen tehtävät rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa sekä 4 §:ssä luetellaan rajavartiotehtävät. Lain 43 §:n mukaan rajavartiolaitos voi suorittaa näissä pykälissä mainittujen rikosten esitutkinnan.

Eduskunnan käsiteltävänä on parhaillaan hallituksen esitys 6/2005 vp rajavartiolaitosta ja rajavartiolaitoksen koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Esityksessä ehdotetun rajavartiolaiton 42 §:n 1 momentin mukaan rajavartiolaitos toimittaa esitutkinnan, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että on tehty rikos, joka koskee rajavartiolaitoksen valvottavaksi säädetyn muun säännöksen tai määräyksen noudattamatta jättämistä. Lakiehdotuksen 44 § mahdollistaisi kuitenkin esitutkinnan siirtämisen toiselle esitutkintaviranomaiselle eli tullille tai poliisille, jos asian tai sen edellyttämien esitutkintatoimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttävät tai asianomainen esitutkintaviranomainen sitä vaatii. Mikäli ympäristönsuojelulain valvonnassa havaitun rikoksen esitutkinta siten vastaisuudessa vaatisi erityisosaamista tai tutkimuksia, joihin rajavartiolaitoksen resurssit eivät riittäisi, asian esitutkinta siirrettäisiin poliisille tai tullirikosasiassa tullille.

Säännöksiä ehdotetaan yhdenmukaistettaviksi myös niin, että niissä kaikissa teko ja laiminlyönti mainittaisiin selvyyden vuoksi erikseen.

Metsälain 22 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että metsäkeskuk-

sella olisi mahdollisuus tulla kuulluksi alioikeuden lisäksi myös hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa asioissa, joissa se on tehnyt rikosilmoituksen. Korkeimman oikeuden osalta kuuleminen tulisi yleensä kysymykseen vain tilanteissa, joissa valituslupa on jo myönnetty.

2.4. Laki luonnonsuojelulain 58 §:n muuttamisesta

Luonnonsuojelulain 58 §:n 2 momentin 5 kohdassa säädetään luonnonsuojelurikkomuksena rangaistavaksi Euroopan yhteisön niin sanotun CITES-asetuksen liitteessä A ja B tarkoitetun eläimen tai kasvin kaupallinen hyödyntäminen asetuksen 8 artiklan vastaisesti. Mainitun 8 artiklan suomennoksen mukaan rangaistavaksi olisi muun muassa säädetty tällaisen eläimen tai kasvin tarjoaminen ostettavaksi sekä myytäväksi tarjoaminen. Molemmat ilmaisut tarkoittavat samaa eli myyjän toimintaa. Muissa kieliversioissa tarjoaminen ostettavaksi on ilmaistu tavalla, joka kuitenkin viittaa ostajan toimintaan eli siihen, että rangaistavaksi olisi säädetty se, että ostaja tarjoutuu ostamaan CITES-asetuksen tarkoittaman uhanalaisen eläimen tai kasvin (englanniksi ”offer to purchase”, ruotsiksi ”att erbjuda sig att köpa”). Kyseinen asetuksen käännösvirhe on toistettu luonnonsuojelulain 58 §:n 2 momentin 5 kohdassa.

Tämän vuoksi ehdotetaan, että luonnonsuojelulain 58 §:n 2 momentin 5 kohdassa teko tapa ”tarjoaa ostettavaksi” korjattaisiin muotoon ”tarjoutuu ostamaan”. Näin rangaistavaksi tulisi sekä ostoa edeltävä ostajan toiminta että myyjän kauppaa edeltävä toiminta, myytäväksi tarjoaminen, josta jo nykyisin on säännöksessä maininta.

3. Voimaantulo

Yleissopimus ei ole tullut vielä kansainvälisesti voimaan. Yleissopimus tulee kansainvälisesti voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona kolme valtiota on ilmaissut suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomaksi. Sellaisen allekirjoittajavaltion osalta, joka myöhemmin ilmaisee

suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomaksi, se tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona kyseinen valtio on ilmaissut suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomaksi. Laki yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta on tarkoitettu tulemaan voimaan tasavallan presidentin asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti kuin yleissopimus tulee kansainvälisesti voimaan. Jos sopimus tulee kansainvälisesti voimaan aikaisemmin eduskuntakäsittelyn aikana, laki tulisi voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti kuin sopimus tulisi Suomen osalta voimaan.

Jäsenvaltioiden olisi tullut toteuttaa puitepäättöksen noudattamisen edellyttämät toimenpiteet ennen 27 päivää tammikuuta 2005. Jäsenvaltioiden on toimitettava Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristölle ja Euroopan yhteisöjen komissiolle ennen 27 päivää huhtikuuta 2005 kirjallisina säännökset, jotka ne ovat antaneet tämän puitepäättöksen mukaisten velvoitteidensa saattamiseksi osaksi kansallista lainsäädäntöään. Neuvosto arvioi viimeistään 27 päivänä tammikuuta 2006 näiden tietojen ja komission kirjallisen kertomuksen perusteella, missä määrin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tarpeelliset toimenpiteet tämän puitepäättöksen noudattamiseksi.

Lait rikoslain, maa-aineslain, maankäyttö- ja rakennuslain, metsälain, vesilain, ympäristönsuojelulain ja luonnonsuojelulain muuttamisesta ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun ne on hyväksytty.

Yleissopimus sisältää ympäristönsuojeluun liittyviä kriminalisointivelvoitteita, jotka kuuluvat Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n mukaan maakunnan lainsäädäntövaltaan. Luonnon- ja ympäristönsuojelu on maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluva oikeudenala, johon liittyvistä rangaistavaksi säätämistä ja rangaistuksen määrää koskevista asioista päättäminen kuuluu maakunnan lainsäädäntövallan piiriin. Esitykseen sisältyvän voimaansaattamislakiehdotuksen voimaantulemiselle Ahvenanmaan maakunnassa on siten saatava itsehallintolain 59 §:n 2 momentin mukaan Ahvenanmaan maakun-

tapäivien hyväksyminen. Jos Ahvenanmaa hyväksyy voimaansaattamislain, on tästä otettava asianmukainen maininta lain voimaantuloa koskevaan asetukseen.

Muita esitykseen sisältyviä lakeja sovelletaan myös Ahvenanmaan maakunnassa sikäli kuin kysymys on valtakunnan lainsäädäntövaltaan Ahvenanmaan itsehallintolain nojalla kuuluvista asioista. Muilta osin esitystä vastaava lainsäädäntö on syytä saattaa maakunnallisin lainsäädäntötoimenpitein voimaan myös Ahvenanmaalla.

Itsehallintolain 59 b §:n mukaan maakunnan ja valtakunnan välinen toimivallan jako säilyy myös yhteisön oikeuden täytäntöönpanossa.

4. Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus

Esityksessä ehdotetaan, että yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan valtion sisäisesti voimaan niin sanotulla blankettimuotoisella lailla.

Yleissopimuksen 2—4 artikla koskevat rangaistavaksi säädettäviä tekoja ja hallinnollisia rikkomuksia, 5 artikla valtion lainkäyttövaltaa, 6 artikla ympäristörikoksista tuomittavia rangaistuksia, 7 artikla menettämisseuraamuksia, 8 artikla ympäristön ennallistamisvelvoitetta, 9 artikla oikeushenkilön rangaistusvastuuta ja 10 artikla ympäristöviranomaisten ilmoitusvelvollisuutta. Nämä artiklat kuuluvat lainsäädännön alaan.

Yleissopimuksen 11 artikla koskee rikosprosessia, jota koskevat kysymykset sinänsä kuuluvat lainsäädännön alaan. Koska kysymys kuitenkin on harkinnanvaraisesta velvoitteesta, joka ei anna aiheutta lainsäädäntötoimenpiteisiin, ei 11 artiklan voida katsoa kuuluvan yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten joukkoon.

Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan kansainvälisen sopimuksen määräys luetaan lainsäädännön alaan kuuluvaksi, jos määräys koskee jonkin perustuslaissa turvattua perusoikeuden käyttämistä tai rajoittamista, jos määräys muutoin koskee yksilön oikeuksia ja velvollisuuksien perusteita, jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on perustuslain mukaan säädettävä lailla tai jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on voimassa

lain säännöksiä taikka siitä on Suomessa valitsevan käsityksen mukaan säädettävä lailla. Kansainvälisen velvoitteen määräys kuuluu näiden perusteiden mukaan lainsäädännön alaan siitä riippumatta, onko määräys ristiriidassa vai sopusoinnussa Suomessa lailla säädetyn säännöksen kanssa (PeVL 11 ja 12/2000 vp).

Perustuslakivaliokunta on pitänyt asianmuokaisena, että eduskunta antaa nimenomaisella päätöksellään suostumuksensa myös eduskunnan toimivallan alaan kuuluvien sopimusmääräyksiä koskevien selitysten ja julistusten antamiseen (PeVL 2/1980 vp, PeVL 28/1997 vp ja PeVL 36/1997 vp). Lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä koskevien varaumien ja muiden ilmoitusten tekeminen ja niiden peruuttaminen vaikuttavat blankettimuotoisen voimaansaattamislain välityksellä Suomessa lain tasolla voimassa olevan oikeuden sisältöön, joten tässä suhteessa varauksen ja muun ilmoituksen tekeminen tai sellaisen peruuttaminen on asiallisesti lainsäädäntövallan käyttämistä.

Eduskunnan suostumus tarvitaan seuraavien varaumien (reservations) tekemiseen:

Todetaan, että yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaletta sovelletaan vain rikoksiin, jotka tehdään törkeän tuottamuksellisesti (gross negligence).

Mikäli varaumaa ei tehtäisi, tulisi lukuisten ympäristön tai terveyden vahingoittamiseen liittyvien rikossäännösten syyksiluettavuuden astetta muuttaa. Nykyisin teot ovat lähes poikkeuksetta rangaistavia vain tahallisin tai törkeän tuottamuksellisin. Kysymys on pääosin viimeisen kymmenen vuoden aikana säädetystä ajanmukaisesta ja järkevän kokonaisuuden muodostavasta normistosta, jonka muuttamiseen ei ole ilmennyt syytä.

Todetaan, että Suomi ei sovelle yleissopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen c kohtaa kokonaisuudessaan, koska niissä tapauksissa, joissa rikos on tehty millekään valtiolle kuulumatolla alueella, rangaistavuus edellyttää rikoslain 1 luvun 6 §:n mukaan, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Todetaan, että Suomi ei sovelle menettämisseuraamuksia koskevan yleissopimuksen 7 artiklan 1 kappaletta törkeän tuottamuksellisten rikosten tekemisessä käytettyihin ri-

koksentekevälaineisiin. Tuottamuksellisten rikosten tekemisessä käytettyjen rikoksentekevälaineiden menettämistä ei sen sijaan ole tarpeen erikseen rajata soveltamisen ulkopuolelle, jos Suomi edellä mainitulle tavalle rajoitaisi 3 artiklan soveltamisen vain törkeän tuottamuksellisiin rikoksiin.

Todetaan, että Suomi tekee yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleen mukaisen varauksen, jonka mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaa 1 kappaletta sovelletaan ainoastaan 2 artiklassa tarkoitettuihin tahallisiin rikoksiin sekä 3 artiklassa tarkoitettuihin törkeän tuottamuksellisiin rikoksiin. Varauma liittyy olennaisesti varaumaan, jonka mukaan yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaletta sovelletaan vain rikoksiin, jotka tehdään törkeän tuottamuksellisesti (gross negligence).

Todetaan, että yleissopimuksen 10 artiklan 1 kappaleen a kohtaa sovelletaan vain maaineslain 18 §:ssä, maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:ssä, ympäristönsuojelulain 94 §:ssä ja vesilain 21 luvun 2 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin. Metsälain 22 §:ää ei ole syytä tässä yhteydessä mainita, koska se ei kuulu yleissopimuksen ja puitepäätöksen soveltamisalaan.

5. Käsittelyjärjestys

Menettämisseuraamuksia koskeva yleissopimuksen 7 artikla saattaisi aiheeltaan olla säätämisyjärjestyksen kannalta merkityksellinen, koska se liittyy perustuslain 15 §:n mukaiseen omaisuuden suojaan. Artikla kuitenkin vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä eikä laajenna menettämisseuraamusten piiriä. Tämän vuoksi määräys ei ole omaisuuden suojan kannalta ongelmallinen.

Yleissopimus voidaan hyväksyä äänen enemmistöllä ja lakiehdotukset tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä olevan perusteella ja perustuslain 94 §:n mukaisesti esitetään, että

Eduskunta hyväksyisi Strasbourgissa 4 päivänä marraskuuta 1998 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin,

että Eduskunta antaisi suostumuksensa siihen, että Suomi tekee yleissopimuksen 3 artiklan 2 kappaleen mukaisen varauksen, jon-

ka mukaan saman artiklan 1 kappaletta sovelletaan vain törkeän tuottamuksellisiin rikoksiin,

että Suomi tekisi yleissopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen mukaisen varauman, jonka mukaan saman artiklan 1 kappaleen c kohtaa ei sovelleta kokonaisuudessaan, koska niissä tapauksissa, joissa rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuus edellyttää rikoslain 1 luvun 6 §:n mukaan, että teosta Suomen lain mukaan saatetaan seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus,

että Suomi tekisi yleissopimuksen 7 artiklan 2 kappaleen mukaisen varauman, jonka mukaan saman artiklan 1 kappaletta ei sovelleta törkeän tuottamuksellisten rikosten tekemisessä käytettyihin rikoksentekovälineisiin,

että Suomi tekisi yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleen mukaisen varauman, jonka mukaan saman artiklan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaa 1 kappaletta sovelletaan ainoastaan 2 artiklassa tarkoitettuihin tahallisiin rikoksiin sekä 3 artiklassa tarkoitettuihin törkeän tuottamuksellisiin rikoksiin ja

että Suomi tekisi yleissopimuksen 10 artiklan 2 kappaleen mukaisen varauman, jonka mukaan saman artiklan 1 kappaleen a kohtaa sovelletaan vain maa-aineslain 18 §:ssä, maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:ssä, ympäristönsuojelulain 94 §:ssä ja vesilain 21 luvun 2 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin.

Koska yleissopimus sisältää lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä, annetaan samalla Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Strasbourgissa 4 päivänä marraskuuta 1998 ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

3 §

Tämän lain voimaantulosta säädetään tasavallan presidentin asetuksella.

2.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 34 luvun 13 §, 48 luvun 1 §:n 1 momentti sekä 5 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 34 luvun 13 § laissa 833/2003, 48 luvun 1 §:n 1 momentti laissa 579/2004 ja 5 §:n 1 momentti laissa 578/1995 ja 1108/1996, sekä *lisätään* 21 lukuun uusi 19 § ja 44 lukuun uusi 17 § seuraavasti:

21 luku

Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista

19 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Tappoon, murhaan, surmaan, pahoinpitelyyn, törkeään pahoinpitelyyn, kuolemantuottamukseen, törkeään kuolemantuottamukseen, vammantuottamukseen, törkeään vammantuottamukseen ja vaaran aiheuttamiseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään, kun rikos on tehty saattamalla, päästämällä tai jättämällä ainetta, säteilyä tai muuta sellaista ympäristöön.

34 luku

Yleisvaarallisista rikoksista

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Terveyden vaarantamiseen, törkeään terveyden vaarantamiseen, ydi nräjähderikokseen ja 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuun yleisvaarallisen rikoksen valmisteluun sovel-

letaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

44 luku

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavista rikoksista

17 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Terveysrikokseen, ydinenergian käyttörikokseen, räjähdერიkokseen, varomattomaan käsittelyyn ja vaarallisten aineiden kuljetusrikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

48 luku

Ympäristörikoksista

1 §

Ympäristön turmeleminen

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

1) saattaa, päästää tai jättää ympäristöön esineen, ainetta, säteilyä tai muuta sellaista lain tai sen nojalla annetun säännöksen taikka yleisen tai yksittäistapausta koskevan määrä-

yxksen vastaisesti taikka ilman laissa edellytettyä lupaa tai lupaehtojen vastaisesti,

2) valmistaa, luovuttaa, kuljettaa, käyttää, käsittelee tai säilyttää ainetta, valmistetta tai tuotetta taikka käyttää laitetta kemikaalilain taikka sen tai ympäristönsuojelulain (86/2000) nojalla annetun säännöksen vastaisesti tai otsonikerrosta heikentävistä aineista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2037/2000 vastaisesti taikka jätelain (1072/1993) 60 §:n 1 momentissa mainitun säännöksen tai jätelain nojalla annetun säännöksen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen tai kiellon vastaisesti taikka laiminlyö jätelain mukaisen jätehuollon järjestämisvelvollisuutensa taikka

3) tuo maahan, vie maasta tai siirtää Suomen alueen kautta jätettä jätelain tai sen nojalla annetun säännöksen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti tai jätelain 45 §:n 1 momentissa mainitun jätteen siirtoasetuksen 26 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla taikka tuo maahan tai vie maasta ainetta, valmistetta tai tuotetta vastoin ympäristönsuojelulain nojalla annettua asetusta tai vastoin 2 kohdassa mainittua otsonikerrosta heikentävistä aineista annettua asetusta taikka vastoin vaarallisten kemikaalien viennistä ja tuonnista annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 304/2003 taikka vie maasta muuntogeenisiä organismeja, niitä sisältäviä elintarvikkeita tai rehuja vastoin muuntogeenisten organismien valtioiden rajat ylittävistä siirroista annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1946/2003

siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista, huomattavaa vahinkoa tai haittaa omaisuudelle, roskaantumista taikka vaaraa terveydelle, on tuomittava *ympäristön turmelemisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

5 §

Luonnonsuojelurikos

Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta

1) oikeudettomasti hävittää tai turmelee luonnonsuojelulaissa (1096/1996) tai sen nojalla suojeltavaksi tai rauhoitetuksi säädetyn tai määrätyn taikka toimenpiderajoituksen alaisen tai toimenpidekieltoon määrätyn luonnonalueen, eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen,

2) luonnonsuojelulain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen vastaisesti erottaa ympäristöstään taikka tuo maahan, vie maasta tai kuljettaa Suomen alueen kautta kohteen taikka myy, luovuttaa, ostaa tai ottaa vastaan kohteen, joka on mainitulla tavalla erotettu ympäristöstään, tuotu maahan tai viety maasta taikka

3) luonnonvaraisten kasvien ja eläinten suojelusta niiden kauppaa sääntelemällä annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 338/97 vastaisesti tuo maahan, vie maasta tai kuljettaa Suomen alueen kautta edellä mainitun asetuksen liitteissä A ja B tarkoitettua kohteen ilman asetuksessa tarkoitettua lupaa tai todistusta tai vastoin luvan tai todistuksen ehtoja, taikka ostaa, tarjoutuu ostamaan, hankkii kaupallisiin tarkoituksiin, esittelee julkisesti kaupallisessa tarkoituksessa, käyttää taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, myy, pitää hallussa myyntitarkoituksessa, tarjoaa tai kuljettaa myytäväksi mainitun asetuksen liitteissä A tai B tarkoitettua kohteen,

on tuomittava *luonnonsuojelurikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

—————
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

3.**Laki****ympäristönsuojelulain 94 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 4 päivänä helmikuuta 2000 annetun ympäristönsuojelulain (86/2000) 94 § seuraavasti:

94 §

Toiminta rikosasiassa

Valvontaviranomaisen tulee tehdä ilmoitus 116 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta teosta tai laiminlyönnistä esitutkintaviranomaiselle. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää teke-

mättä, jos tekoa tai laiminlyöntiä on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä.

Alueellinen ympäristökeskus on rikosasiassa asianomistaja, jos yleistä etua on loukattu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

4.

Laki**vesilain 21 luvun 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä toukokuuta 1961 annetun vesilain (264/1961) 21 luvun 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 88/2000, seuraavasti:

21 luku

Erityisiä määräyksiä

2 §

Jos tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä ei ole noudatettu, valvontaviranomaisen on ottaen huomioon asian laatu:

1) kehotettava lopettamaan säännösten tai määräysten vastainen menettely;

2) pantava vireille ympäristölupavirastossa 3 §:ssä tarkoitettu hallintopakkoasia; tai

3) ilmoitettava asiasta poliisille esitutkintaa varten, jollei tekoa tai laiminlyöntiä ole ob-
 suhteet huomioon ottaen pidettävä vähäisenä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .

5.

Laki**metsälain 22 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 12 päivänä joulukuuta 1996 annetun metsälain (1093/1996) 22 § seuraavasti:

22 §

Toiminta rikosasiassa

Metsäkeskuksen on 18 §:ssä tarkoitetun teon tai laiminlyönnin todettuaan ilmoitettava asiasta poliisille esitutinnan toimittamista varten. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa tai laiminlyöntiä olosuh-

teet huomioon ottaen on pidettävä vähäisenä.

Metsäkeskukselle on varattava tilaisuus tulla esitutkinnassa ja oikeudessa kuulluksi asiassa, josta metsäkeskus on tehnyt 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

6.

Laki**maa-aineslain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 24 päivänä heinäkuuta 1981 annetun maa-aineslain (555/1981) 18 §, sellaisena
 kuin se on osaksi laissa 463/1997, seuraavasti:

18 §

Toiminta rikosasiassa

Valvontaviranomaisen on 17 §:ssä tarkoite-
 tun teon tai laiminlyönnin todettuaan ilmoi-
 tettava asiasta poliisille esitutkinnan toimit-
 tamista varten.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus
 saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa
 tai laiminlyöntiä olosuhteet huomioon ottaen
 on pidettävä vähäisenä.

_____ päivä
 Tämä laki tulee voimaan _____
 kuuta 20 .

7.

Laki**maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 5 päivänä helmikuuta 1999 annetun maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 186 § seuraavasti:

186 §

Toiminta rikosasiassa

Kunnan rakennusvalvontaviranomaisen on rakennustyön keskeyttämistä taikka uhkasekon tai teettämisen käyttämistä edellyttävän teon tai laiminlyönnin todettuaan ilmoi-

tettava asiasta poliisille esitutkintaa varten.

Ilmoitus saadaan jättää tekemättä, jos tekoa tai laiminlyöntiä olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä vähäisenä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

8.

Laki**luonnonsuojelulain 58 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä joulukuuta 1996 annetun luonnonsuojelulain (1096/1996) 58 §:n 2 momentin 5 kohta, sellaisena kuin se on laissa 492/1997, seuraavasti:

58 §

Rangaistukset

5) ostaa, tarjoutuu ostamaan, hankkii kaupallisiin tarkoituksiin, esittelee julkisesti kaupallisessa tarkoituksessa, käyttää taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, myy, pitää hallussa myyntiä varten, tarjoaa tai kuljettaa

myytäväksi 44 §:n 1 momentissa tarkoitettua Euroopan yhteisön asetuksen liitteessä A tai B tarkoitettua eläimen tai kasvin taikka sen osan tai johdannaisen mainitun asetuksen 8 artiklan 8 vastaisesti,

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Helsingissä 29 päivänä huhtikuuta 2005

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

1.

Laki**ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

1 §

Strasbourgissa 4 päivänä marraskuuta 1998 ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

(uusi)

2 §

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

(uusi)

3 §

Tämän lain voimaantulosta säädetään tavallan presidentin asetuksella.

2.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 34 luvun 13 §, 48 luvun 1 §:n 1 momentti sekä 5 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 34 luvun 13 § laissa 833/2003, 48 luvun 1 §:n 1 momentti laissa 579/2004 ja 5 §:n 1 momentti laissa 578/1995 ja 1108/1996, sekä *lisätään* 21 lukuun uusi 19 § ja 44 lukuun uusi 17 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

21 luku

Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista

19 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

(uusi)

Tappoon, murhaan, surmaan, pahoinpitelyyn, törkeään pahoinpitelyyn, kuolemantuottamukseen, törkeään kuolemantuottamukseen, vammantuottamukseen, törkeään vammantuottamukseen ja vaaran aiheuttamiseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään, kun rikos on tehty saattamalla, päästämällä tai jättämällä ainetta, säteilyä tai muuta sellaista ympäristöön.

34 luku

Yleisvaarallisista rikoksista

13 §

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Ydinräjähderikokseen ja 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuun yleisvaarallisen rikoksen valmisteluun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Terveiden vaarantamiseen, törkeään terveyden vaarantamiseen, ydinräjähderikokseen ja 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuun yleisvaarallisen rikoksen valmisteluun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

44 luku

Terveystta ja turvallisuutta vaarantavista rikoksista

17 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

(uusi)

Terveysrikokseen, ydineenergian käyttörikokseen, räjähdერიkokseen, varomattomaan käsittelyyn ja vaarallisten aineiden kuljetusrikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

48 luku

Ympäristörikoksista

1 §

Ympäristön turmeleminen

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta

1) saattaa, päästää tai jättää ympäristöön esineen, ainetta, säteilyä tai muuta sellaista lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai ka yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti taikka ilman laissa edellytettyä lupaa tai lupaehtojen vastaisesti,

2) valmistaa, luovuttaa, kuljettaa, käyttää, käsittelee tai säilyttää ainetta, valmistetta tai tuotetta taikka käyttää laitetta kemikaalilain taikka sen tai ympäristönsuojelulain (86/2000) nojalla annetun säännöksen vastaisesti tai otsonikerrosta heikentävistä aineista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2037/2000 vastaisesti taikka jätelain (1072/1993) 60 §:n 1 momentissa mainitun säännöksen tai jätelain nojalla annetun säännöksen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen tai kiellon vastaisesti taikka laiminlyö jätelain mukaisen jätehuollon järjestämisvelvollisuutensa taikka

3) tuo maahan, vie maasta tai siirtää Suomen alueen kautta jätettä jätelain tai sen nojalla annetun säännöksen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti tai jätelain 45 §:n 1 momentissa mainitun jätteen-

1 §

Ympäristön turmeleminen

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta

1) saattaa, päästää tai jättää ympäristöön esineen, ainetta, säteilyä tai muuta sellaista lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai ka yleisen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti taikka ilman laissa edellytettyä lupaa tai lupaehtojen vastaisesti,

2) valmistaa, luovuttaa, kuljettaa, käyttää, käsittelee tai säilyttää ainetta, valmistetta tai tuotetta taikka käyttää laitetta kemikaalilain taikka sen tai ympäristönsuojelulain (86/2000) nojalla annetun säännöksen vastaisesti tai otsonikerrosta heikentävistä aineista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2037/2000 vastaisesti taikka jätelain (1072/1993) 60 §:n 1 momentissa mainitun säännöksen tai jätelain nojalla annetun säännöksen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen tai kiellon vastaisesti taikka laiminlyö jätelain mukaisen jätehuollon järjestämisvelvollisuutensa taikka

3) tuo maahan, vie maasta tai siirtää Suomen alueen kautta jätettä jätelain tai sen nojalla annetun säännöksen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen vastaisesti tai jätelain 45 §:n 1 momentissa mainitun jätteen-

siirtoasetuksen 26 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla taikka tuo maahan tai vie maasta ainetta, valmistetta tai tuotetta vastoin ympäristönsuojelulain nojalla annettua asetusta tai vastoin 2 kohdassa mainittua otsonikerrosta heikentävistä aineista annettua asetusta taikka vastoin vaarallisten kemikaalien viennistä ja tuonnista annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 304/2003 taikka vie maasta muuntogeenisiä organismeja, niitä sisältäviä elintarvikkeita tai rehuja vastoin muuntogeenisten organismien valtioiden rajat ylittävistä siirroista annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1946/2003

siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista, tai roskaantumista taikka vaaraa terveydelle, on tuomittava *ympäristön turmelemisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

5 §

Luonnonsuojelurikos

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta

1) oikeudettomasti hävittää tai turmelee luonnonsuojelulaissa (1096/1996) tai sen nojalla suojeltavaksi tai rauhoitetuksi säädetyn tai määrätyn taikka toimenpiderajoituksen alaisen tai toimenpidekieltoon määrätyn luonnonalueen, eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen *taikka*,

2) luonnonsuojelulain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen vastaisesti erottaa ympäristöstään taikka tuo maahan, vie maasta tai kuljettaa Suomen alueen kautta kohteen taikka myy, luovuttaa, ostaa tai ottaa vastaan kohteen, joka on mainitulla tavalla erotettu ympäristöstään, tuotu maahan tai viety maasta,

siirtoasetuksen 26 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla taikka tuo maahan tai vie maasta ainetta, valmistetta tai tuotetta vastoin ympäristönsuojelulain nojalla annettua asetusta tai vastoin 2 kohdassa mainittua otsonikerrosta heikentävistä aineista annettua asetusta taikka vastoin vaarallisten kemikaalien viennistä ja tuonnista annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 304/2003 taikka vie maasta muuntogeenisiä organismeja, niitä sisältäviä elintarvikkeita tai rehuja vastoin muuntogeenisten organismien valtioiden rajat ylittävistä siirroista annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1946/2003

siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista, *huomattavaa vahinkoa tai haittaa omaisuudelle*, roskaantumista taikka vaaraa terveydelle, on tuomittava *ympäristön turmelemisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

5 §

Luonnonsuojelurikos

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta

1) oikeudettomasti hävittää tai turmelee luonnonsuojelulaissa (1096/1996) tai sen nojalla suojeltavaksi tai rauhoitetuksi säädetyn tai määrätyn taikka toimenpiderajoituksen alaisen tai toimenpidekieltoon määrätyn luonnonalueen, eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen,

2) luonnonsuojelulain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen vastaisesti erottaa ympäristöstään taikka tuo maahan, vie maasta tai kuljettaa Suomen alueen kautta kohteen taikka myy, luovuttaa, ostaa tai ottaa vastaan kohteen, joka on mainitulla tavalla erotettu ympäristöstään, tuotu maahan tai viety maasta *taikka*,

3) *luonnonvaraisten kasvien ja eläinten suojelusta niiden kauppaa sääntelemällä annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 338/97 vastaisesti tuo maahan, vie maasta tai kuljettaa Suomen alueen kautta edellä mainitun asetuksen liitteissä A ja B tarkoite-*

on tuomittava *luonnonsuojelurikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

tun kohteen ilman asetuksessa tarkoitettua lupaa tai todistusta tai vastoin luvan tai todistuksen ehtoja, taikka ostaa, tarjoutuu ostamaan, hankkii kaupallisiin tarkoituksiin, esittelee julkisesti kaupallisessa tarkoituksessa, käyttää taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, myy, pitää hallussa myyntitarkoituksessa, tarjoaa tai kuljettaa myytäväksi mainitun asetuksen liitteissä A tai B tarkoitettua kohteen,

on tuomittava *luonnonsuojelurikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

3.

Laki**ympäristönsuojelulain 94 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 4 päivänä helmikuuta 2000 annetun ympäristönsuojelulain (86/2000) 94 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

94 §

94 §

Toiminta rikosasiassa

Toiminta rikosasiassa

Valvontaviranomaisen tulee tehdä ilmoitus 116 §:ssä tarkoitettusta teosta tai laiminlyönnistä poliisille esitutkintaa varten. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä *eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista.*

Alueellinen ympäristökeskus on rikosasiassa asianomistaja, jos yleistä etua on loukattu.

Valvontaviranomaisen tulee tehdä ilmoitus 116 §:n *1 ja 2 momentissa* tarkoitettusta teosta tai laiminlyönnistä *esitutkintaviranomaiselle.* Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa *tai laiminlyöntiä* on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä.

Alueellinen ympäristökeskus on rikosasiassa asianomistaja, jos yleistä etua on loukattu.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

4.

Laki**vesilain 21 luvun 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä toukokuuta 1961 annetun vesilain (264/1961) 21 luvun 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 88/2000, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

21 luku

Erityisiä määräyksiä

2 §

Jos tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä ei ole noudatettu, valvontaviranomaisen on ottaen huomioon asian laatu

- 1) kehotettava lopettamaan säännösten tai määräysten vastainen menettely;
- 2) pantava vireille ympäristölupavirastossa 3 §:ssä tarkoitettu hallintopakkoasia; tai
- 3) ilmoitettava asiasta poliisille esitutkitta varten, jollei tekoa ole olosuhteet huomioon ottaen pidettävä vähäisenä *eikä yleinen etu vaadi syytteen nostamista*.

2 §

Jos tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä ei ole noudatettu, valvontaviranomaisen on ottaen huomioon asian laatu:

- 1) kehotettava lopettamaan säännösten tai määräysten vastainen menettely;
- 2) pantava vireille ympäristölupavirastossa 3 §:ssä tarkoitettu hallintopakkoasia; tai
- 3) ilmoitettava asiasta poliisille esitutkitta varten, jollei tekoa tai laiminlyöntiä ole olosuhteet huomioon ottaen pidettävä vähäisenä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

5.

Laki**metsälain 22 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 12 päivänä joulukuuta 1996 annetun metsälain (1093/1996) 22 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

22 §

22 §

Ilmoitus syytteen nostamiseksi

Toiminta rikosasiassa

Metsäkeskuksen on 18 §:ssä tarkoitetun teon tai laiminlyönnin todettuaan ilmoitettava asiasta syyttäjälle syytteen nostamista varten. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa tai laiminlyöntiä olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä vähäisenä *eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista.*

Metsäkeskukselle on varattava tilaisuus tulla esitutkinnassa ja *alioikeudessa* kuulluksi asiassa, josta metsäkeskus on tehnyt syyteilmoituksen.

Metsäkeskuksen on 18 §:ssä tarkoitetun teon tai laiminlyönnin todettuaan ilmoitettava asiasta *poliisille esitutkinnan toimittamista* varten. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa tai laiminlyöntiä olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä vähäisenä.

Metsäkeskukselle on varattava tilaisuus tulla esitutkinnassa ja oikeudessa kuulluksi asiassa, josta metsäkeskus on tehnyt *1 momentissa tarkoitetun* ilmoituksen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

6.

Laki**maa-aineslain 18 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 24 päivänä heinäkuuta 1981 annetun maa-aineslain (555/1981) 18 §, sellaisena
 kuin se on osaksi laissa 463/1997, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

18 §

18 §

Ilmoitus syytteen nostamiseksi

Toiminta rikosasiassa

Valvontaviranomaisen on 17 §:ssä tarkoitetun teon tai laiminlyönnin todettuaan ilmoitettava asiasta syyttäv viranomaiselle syytteen nostamista varten.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä vähäisenä *eikä yleisen edun ole katsottava vaativan viranomaisen toimenpiteitä.*

Valvontaviranomaisen on 17 §:ssä tarkoitetun teon tai laiminlyönnin todettuaan ilmoitettava asiasta *poliisille esitutkinnan toimittamista* varten.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa tai laiminlyöntiä olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä vähäisenä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 . _____

7.

Laki**maankäyttö- ja rakennuslain 186 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 5 päivänä helmikuuta 1999 annetun maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 186 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

186 §

186 §

Ilmoitus syytteen nostamiseksi

Toiminta rikosasiassa

Kunnan rakennusvalvontaviranomaisen on rakennustyön keskeyttämistä taikka uhkasakon tai teettämisuhan käyttämistä edellyttävän teon tai laiminlyönnin todettuaan ilmoitettava asiasta poliisille esitutkintaa varten.

Ilmoitus saadaan jättää tekemättä, jos tekoa tai laiminlyöntiä olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä vähäisenä, *eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista.*

Kunnan rakennusvalvontaviranomaisen on rakennustyön keskeyttämistä taikka uhkasakon tai teettämisuhan käyttämistä edellyttävän teon tai laiminlyönnin todettuaan ilmoitettava asiasta poliisille esitutkintaa varten.

Ilmoitus saadaan jättää tekemättä, jos tekoa tai laiminlyöntiä olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä vähäisenä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

8.

Laki**luonnonsuojelulain 58 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä joulukuuta 1996 annetun luonnonsuojelulain (1096/1996) 58 §:n
 2 momentin 5 kohta, sellaisena kuin se on laissa 492/1997, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

58 §

58 §

Rangaistukset

Rangaistukset

5) ostaa, tarjoaa ostettavaksi, hankkii kaupallisiin tarkoituksiin, esittelee julkisesti kaupallisessa tarkoituksessa, käyttää taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, myy, pitää hallussa myyntiä varten, tarjoaa tai kuljettaa myytäväksi 44 §:n 1 momentissa tarkoitettun Euroopan yhteisön asetuksen liitteessä A tai B tarkoitettun eläimen tai kasvin taikka sen osan tai johdannaisen mainitun asetuksen artiklan 8 vastaisesti,

5) ostaa, *tarjoutuu ostamaan*, hankkii kaupallisiin tarkoituksiin, esittelee julkisesti kaupallisessa tarkoituksessa, käyttää taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, myy, pitää hallussa myyntiä varten, tarjoaa tai kuljettaa myytäväksi 44 §:n 1 momentissa tarkoitettun Euroopan yhteisön asetuksen liitteessä A tai B tarkoitettun eläimen tai kasvin taikka sen osan tai johdannaisen mainitun asetuksen artiklan 8 vastaisesti,

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 . _____

Liite 1

NEUVOSTON PUITEPÄÄTÖS
tehty 27 päivänä tammikuuta 2003,
ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin
2003/80/YOS

EUROOPAN UNIONIN NEUVOSTO, joka

ottaa huomioon Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja erityisesti sen 29 artiklan, 31 artiklan e kohdan ja 34 artiklan 2 kohdan b alakohdan,

ottaa huomioon Tanskan kuningaskunnan aloitteen (1),

ottaa huomioon Euroopan parlamentin lausunnon (2),

sekä katsoo seuraavaa:

(1) Unioni on huolestunut ympäristörikosten lisääntymisestä ja niiden vaikutuksista, jotka ulottuvat yhä useammin niiden valtioiden rajojen ulkopuolelle, joissa rikokset tehdään.

(2) Tällaiset rikokset ovat uhka ympäristölle, ja niihin on sen vuoksi puututtava lujasti.

(3) Ympäristörikokset ovat jäsenvaltioiden yhteinen ongelma, ja niiden olisi sen vuoksi toteutettava yhteisiä toimia ympäristön suojelemiseksi rikosoikeudellisin keinoin. (3)

(4) Euroopan komissio esitti maaliskuussa 2001 ehdotuksen Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 175 artiklan 1 kohtaan perustuvaksi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin (4).

(5) Neuvosto katsoi aiheelliseksi sisällyttää tähän puitepäätökseen eräitä direktiiviehdotukseen sisältyneitä aineellisia säännöksiä, erityisesti niitä, joissa määritellään, minkälainen menettely jäsenvaltioiden on säädettävä rikokseksi kansallisen lainsäädäntönsä nojalla.

(6) Euroopan parlamentti antoi direktiiviehdotusta koskevan lausuntonsa 9 päivänä huhtikuuta 2002. Euroopan komissio antoi lokakuussa 2002 muutetun direktiiviehdotuksen Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 250 artiklan 2 kohdan mukaisesti. Neuvosto ei katsonut, että sen perusteella olisi syytä muuttaa tätä puitepäätöstä.

(1) EYVL C 39, 11.2.2000, s. 4.

(2) Lausunnot annettu 7. heinäkuuta 2000 (EYVL C 121, 24.4.2001, s. 494) ja 9. huhtikuuta 2002 (ei vielä julkaistu virallisessa lehdessä).

(3) Katso myös liite.

(4) EYVL C 180 E, 26.6.2001, s. 238.

(7) Neuvosto on tarkastellut tätä direktiiviehdotusta, mutta on tullut siihen tulokseen, ettei se saa neuvostossa hyväksymisen edellyttämää enemmistön kannatusta. Neuvoston enemmistö katsoi, että ehdotus ylittää Euroopan yhteisön perustamissopimuksella yhteisölle annetun toimivallan ja että sen tavoitteet voidaan saavuttaa tekemällä puitepäättös Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osaston nojalla. Lisäksi neuvosto katsoi, että tämä Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklaan perustuva puitepäättös on oikea väline jäsenvaltioiden velvoittamiseksi säätämään rikosoikeudellisista seuraamuksista. Komission antama muutettu ehdotus ei ole luonteeltaan sellainen, että se sallisi neuvoston muuttavan kantaansa tältä osin.

(8) Luonnollisten henkilöiden lisäksi myös oikeushenkilöt olisi asetettava vastuuseen ympäristörikoksista.

(9) Jäsenvaltioiden olisi ulotettava lainkäyttövaltansa laajalti tällaisiin rikoksiin, jotta luonnolliset tai oikeushenkilöt eivät välttyisi syytteenpanolta pelkästään siksi, ettei rikosta ole tehty niiden alueella.

(10) Euroopan neuvosto hyväksyi 4 päivänä marraskuuta 1998 yleissopimuksen ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin. Tämä yleissopimus on otettu tämän säädöksen säännöksiä huomioon,

ON TEHNYT TÄMÄN PUITEPÄÄTÖKSEN:

2 artikla

Tahalliset rikokset

1 artikla

Määritelmät

Tässä puitepääöksessä tarkoitetaan

a) 'laittomalla menettelyllä' ympäristön-suojelua koskevan lain, hallinnollisen määräyksen tai toimivaltaisen viranomaisen tekemän päätöksen, myös niiden, joilla saatetaan voimaan yhteisön oikeuden sitovia säännöksiä, rikkomista;

b) 'vedellä' kaikenlaista pohjavettä ja pintavettä, mukaan lukien järvien, jokien, valtiamerien ja merien vedet;

c) 'oikeushenkilöllä' oikeudellista kokonaisuutta, jolla on oikeushenkilön asema sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaan, lukuun ottamatta valtioita tai muita julkisyhteisöjä niiden käyttäessä julkiseen valtaan liittyviä oikeuksiaan sekä julkisoikeudellisia kansainvälisiä järjestöjä.

Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet säätääkseen seuraavat teot rikoksiksi kansallisen lainsäädäntönsä nojalla:

a) sellainen aineen tai ionisoivan säteilyn saattaminen, päästäminen tai johtaminen ilmaan, maaperään tai veteen, joka aiheuttaa henkilölle kuoleman tai vakavan vamman;

b) sellainen aineen tai ionisoivan säteilyn laitton saattaminen, päästäminen tai johtaminen ilmaan, maaperään tai veteen, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa ilman, maaperän tai veden laadun pysyvän tai huomattavan heikentymisen tai kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa suojelluille muistomerkeille, muille suojelluille esineille, omaisuudelle, eläimille tai kasveille;

c) sellainen jätteen, mukaan lukien ongelmajätteen, laitton hävittäminen, käsittely, varastointi, kuljettaminen, vienti tai tuonti, joka

aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa ilman, maaperän tai veden laadulle, eläimille tai kasveille;

d) sellainen vaarallista toimintaa harjoittavan laitoksen laiton käyttäminen, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa laitoksen ulkopuolella kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa ilman, maaperän tai veden laadulle, eläimille tai kasveille;

e) sellainen ydinmateriaalin tai muun vaarallisen radioaktiivisen aineen laiton valmistaminen, käsittely, varastointi, käyttö, kuljetaminen, vienti tai tuonti, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa ilman, maaperän tai veden laadulle, eläimille tai kasveille;

f) suojeltujen luonnonvaraisten eläin- ja kasvilajien tai niiden osien laiton hallussapito, ottaminen, vahingoittaminen, tappaminen tai kauppaaminen ainakin siinä tapauksessa, että niitä uhkaa sukupuuttoon kuoleminen kansallisen lainsäädännön mukaisesti määriteltynä;

g) laiton otsonikerrosta heikentävien aineiden kauppa; jos ne tehdään tahallisesti.

3 artikla

Tuottamukselliset rikokset

Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet säätääkseen rikoksiksi kansallisen lainsäädäntönsä nojalla 2 artiklassa luetellut rikokset, jos ne tehdään tuottamuksellisesti tai ainakin törkeän tuottamuksellisesti.

4 artikla

Osallisuus ja yllytys

Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että osallisuus ja yllytys 2 artiklassa tarkoitettuun menettelyyn ovat rangaistavia.

5 artikla

Rangaistukset

1. Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 2 ja 3 artiklassa tarkoitettu menettely voidaan rangaista tehokkain, oikeasuhteisin ja vakuuttavin rangaistuksin, mukaan lukien ainakin törkeissä tapauksissa vapausrangaistukset, jotka voivat johtaa rikoksen johdosta luovuttamiseen.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettuihin rangaistuksiin voidaan liittää muita rangaistuksia tai toimenpiteitä, erityisesti luonnolliselle henkilölle annettava kielto harjoittaa toimintaa, johon vaaditaan virallinen lupa tai hyväksyntä, tai kielto perustaa tai johtaa yhtiötä tai säätiötä taikka olla sellaisen hallituksen jäsen, jos niiden seikkojen perusteella, jotka ovat johtaneet henkilön tuomitsemiseen, on ilmeisen selvästi olemassa vaara, että hän saattaa jatkaa samanlaista rikollista toimintaa.

6 artikla

Oikeushenkilöiden vastuu

1. Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilöt voidaan saattaa vastuuseen 2 ja 3 artiklassa tarkoitettu menettely, johon on oikeushenkilön hyväksi syyllistynyt joko yksin tai oikeushenkilön toimitukseen kuuluvana toimien henkilö, jonka johtava asema oikeushenkilössä perustuu

a) toimivaltaan edustaa oikeushenkilöä, tai
b) toimivaltaan tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta, tai

c) toimivaltaan harjoittaa valvontaa oikeushenkilön sisällä,

sekä osallisuudesta 2 artiklassa tarkoitettuun menettelyyn avunantajana tai yllyttäjänä.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettujen tilanteiden lisäksi kunkin jäsenvaltion on toteutetta-

va tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen, jos 1 kohdassa tarkoitetun henkilön harjoittaman ohjauksen tai valvonnan puutteellisuus on tehnyt mahdolliseksi oikeushenkilön alaisena toimivan henkilön 2 tai 3 artiklassa tarkoitetun menettelyn kyseisen oikeushenkilön hyväksi.

Mitä 1 ja 2 kohdassa säädetään oikeushenkilön vastuusta, ei estä rikosoikeudenkäyntiä sellaisia luonnollisia henkilöitä vastaan, jotka ovat tekijöinä, yllyttäjinä tai avunantajina 2 ja 3 artiklassa tarkoitetussa menettelyssä.

7 artikla

Oikeushenkilöille koituvat seuraamukset

Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 6 artiklan mukaisesti vastuussa olevaksi todetulle oikeushenkilölle voidaan tuomita tehokkaita, oikeasuhteisia ja vakuuttavia seuraamuksia, joihin kuuluu rikosoikeudellisia tai muita sakkoja ja joihin voi kuulua muita seuraamuksia, kuten

a) oikeuden menettäminen julkisista varoista suoritettaviin etuisuuksiin tai tukeen;

b) väliaikainen tai pysyvä kielto harjoittaa teollista tai kaupallista toimintaa;

c) oikeudelliseen valvontaan asettaminen;

d) oikeudellinen määräys purkaa oikeushenkilö;

e) velvollisuus toteuttaa erityisiä toimenpiteitä sellaisen menettelyn seurausten välttämiseksi, johon rikosoikeudellinen vastuu on perustunut.

8 artikla

Lainkäyttövalta

1. Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet ulottaakseen lainkäyttövaltansa 2 ja 3 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin, kun

a) rikos on tehty kokonaan tai osittain sen

alueella, vaikka rikoksen vaikutukset ilmenevät kokonaisuudessaan muualla;

b) rikos on tehty aluksella tai ilma-aluksessa, joka on rekisteröity sen alueella tai käyttää sen lippua;

c) rikos on tehty sellaisen oikeushenkilön hyväksi, jonka sääntömääräinen kotipaikka on sen alueella;

d) rikoksen on tehnyt sen kansalainen, jos rikos on rangaistava tekopaikan rikoslainsäädännön nojalla tai jos tekopaikka ei ole minään alueellisen lainkäyttövallan alainen.

2. Jollei 9 artiklan säännöksistä muuta johdu, jäsenvaltio voi päättää, ettei se sovelle:

a) 1 kohdan c alakohdassa,

b) 1 kohdan d alakohdassa

vahvistettua lainkäyttövaltaa koskevaa sääntöä tai että se soveltaa sitä vain erityisissä tapauksissa tai tilanteissa.

9 artikla

Rikoksen johdosta luovuttaminen ja syytteen paneminen

1. a) Jäsenvaltion, joka ei kansallisen lainsäädäntönsä nojalla vielä luovuta omia kansalaisiaan, on toteutettava tarpeelliset toimenpiteet ulottaakseen lainkäyttövaltansa 2 ja 3 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin silloin, kun ne on tehnyt kyseisen jäsenvaltion kansalainen sen alueen ulkopuolella.

b) Kunkin jäsenvaltion on, kun sen kansalaisen väitetään tehneen toisessa jäsenvaltiossa rikoksen, joka käsittää 2 tai 3 artiklassa kuvaillun menettelyn, eikä se vielä luovuta häntä tuohon toiseen jäsenvaltioon yksinomaan henkilön kansalaisuuden perusteella, saatettava asia omien toimivaltaisten viranomaistensa käsiteltäväksi syytteen nostamista varten, mikäli siihen on aihetta. Syytteeseen panon mahdollistamiseksi on rikokseen liittyvät asiakirjat, tiedot ja esineet toimitettava rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista

koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen 6 artiklan 2 kohdassa määrättyjä menettelyjä noudattaen. Pyynnön esittäneelle jäsenvaltiolle on ilmoitettava syytetoimiin ryhtymisestä ja niiden tuloksista.

2. Tässä artiklassa tarkoitetaan jäsenvaltion kansalaisella rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan 13 päivänä joulukuuta 1957 tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen 6 artiklan 1 kohdan b ja c alakohdan mukaisessa kyseisen jäsenvaltion antamassa ilmoituksessa tarkoitettua kansalaista.

10 artikla

Täytäntöönpano

1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tämän puitepäättöksen noudattamisen edellyttämät toimenpiteet ennen 27 päivää tammikuuta 2005.

2. Jäsenvaltioiden on toimitettava neuvoston pääsihteeristölle ja Euroopan yhteisöjen komissiolle ennen 27 päivää huhtikuuta 2005 kirjallisina säännökset, jotka ne ovat antaneet tämän puitepäättöksen mukaisten velvoit-

teidensa saattamiseksi osaksi kansallista lainsäädäntöään. Neuvosto arvioi viimeistään 27 päivänä tammikuuta 2006 näiden tietojen ja komission kirjallisen kertomuksen perusteella, missä määrin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tarpeelliset toimenpiteet tämän puitepäättöksen noudattamiseksi.

11 artikla

Alueellinen soveltaminen

Tätä puitepäättöä sovelletaan Gibraltariin.

12 artikla

Voimaantulo

Tämä puitepäättö tulee voimaan päivänä, jona se julkaistaan *Euroopan unionin virallisessa lehdessä*.

Tehty Brysselissä 27 päivänä tammikuuta 2003.

Neuvoston puolesta
Puheenjohtaja
G. PAPANDREOU

LIITE

Neuvosto panee merkille, että Itävalta aikoo noudattaa 2 artiklan f ja g alakohtaa vähäisten tapausten osalta sekä 3 artiklaa säätämällä tehokkaat, oikeasuhteiset ja vakuuttavat seuraamukset hallinnollisen rikosoikeuden nojalla.

**YLEISSOPIMUS YMPÄRISTÖN SUO-
JELUSTA RIKOSOIKEUDELLISIN
KEINAIN**

Johdanto-osa

Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ja muut tämän yleissopimuksen allekirjoittaneet valtiot, jotka

ottavat huomioon, että Euroopan neuvoston päämääränä on lisätä sen jäsenten välistä yhtenäisyyttä;

ovat vakuuttuneita tarpeesta harjoittaa yhteistä rikosoikeuspolitiikkaa, jonka päämääränä on ympäristönsuojelu;

katsovat, että sääntelemätön teollinen kehitys voi aiheuttaa saastumista siinä määrin, että se aiheuttaa vaaraa ympäristölle;

katsovat, että ihmisten elämää ja terveyttä, luontoa sekä eläin- ja kasvikuntaa on suojeltava kaikin mahdollisin keinoin;

katsovat, että teknologian valvomaton käyttö ja luonnonvarojen liiallinen hyväksikäyttö tuo mukanaan vakavia ympäristöhaittoja, joista on päästävä eroon asianmukaisin ja keskitetyin toimenpitein;

ovat tietoisia siitä, että rikosoikeudella on merkittävä osa ympäristönsuojelussa, vaikka ympäristön tilan heikentymistä tuleekin ensisijaisesti ehkäistä muilla toimenpiteillä;

palauttavat mieleen, että sellaiset ympäristön turmelemiset, joilla on vakavia seurauksia, tulee säätää rikoksiksi, joista voidaan määrätä asianmukaiset rangaistukset;

haluavat ryhtyä tehokkaiisiin toimenpiteisiin varmistukseksi, että edellä tarkoitettuihin rikoksiin syyllistyneet henkilöt eivät vältty syytteeltä ja rangaistukselta, ja haluavat edistää kansainvälistä yhteistyötä tässä tarkoituksessa;

ovat vakuuttuneita siitä, että rikosoikeudellisten ja hallinnollisten rangaistuksien määrääminen oikeushenkilöille voi olla tehokas keino ehkäistä ympäristön turmelemista, ja toteavat, että tällainen suuntaus on lisääntymässä kansainvälisesti;

**CONVENTION ON THE PROTECTION
OF THE ENVIRONMENT THROUGH
CRIMINAL LAW**

Preamble

The member States of the Council of Europe and the other States signatory hereto,

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members;

Convinced of the need to pursue a common criminal policy aimed at the protection of the environment;

Considering that unregulated industrial development may give rise to a degree of pollution which poses risks to the environment;

Considering that the life and health of human beings, the environmental media and fauna and flora must be protected by all possible means;

Considering that the uncontrolled use of technology and the excessive exploitation of natural resources entail serious environmental hazards which must be overcome by appropriate and concerted measures;

Recognising that, whilst the prevention of the impairment of the environment must be achieved primarily through other measures, criminal law has an important part to play in protecting the environment;

Recalling that environmental violations having serious consequences must be established as criminal offences subject to appropriate sanctions;

Wishing to take effective measures to ensure that the perpetrators of such acts do not escape prosecution and punishment and desirous of fostering international co-operation to this end;

Convinced that imposing criminal or administrative sanctions on legal persons can play an effective role in the prevention of environmental violations and noting the growing international trend in this regard;

pitävät mielessä olemassa olevat kansainväliset sopimukset, joissa jo on määräyksiä, joiden päämääränä on ympäristönsuojelu rikosoikeudellisin keinoin;

ottavat huomioon Baselissa vuonna 1972 pidetyn seitsemännen, ja Istanbulissa vuonna 1990 pidetyn seitsemännentoista Euroopan oikeusministerien konferenssin päätelmät, sekä parlamentaarisen yleiskokouksen suosituksen 1192 (1992),

ovat sopineet seuraavasta:

1 OSASTO

KÄSITTEIDEN KÄYTTÖ

1 artikla

Määritelmät

Tässä yleissopimuksessa:

a) ”laiton” tarkoittaa ympäristönsuojelua varten tarkoitetun lain, hallinnollisen määräyksen tai toimivaltaisen viranomaisen tekemän päätöksen rikkomista;

b) ”vesi” tarkoittaa kaikenlaista pohjavettä ja pintavettä, mukaan lukien järvien, jokien, valtamerien ja merien vedet.

II OSASTO

KANSALLISET TOIMENPITEET

2 artikla

Tahalliset rikokset

1. Kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen seuraavat teot rikoksiksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti:

a) sellainen aineen tai ionisoivan säteilyn saattaminen, päästäminen tai johtaminen ilmaan, maaperään tai veteen, joka:

i) aiheuttaa henkilölle kuoleman tai vakavan vamman, tai

ii) aiheuttaa henkilölle merkittävän kuoleman tai vakavan vamman vaaran;

b) sellainen aineen tai ionisoivan säteilyn laiton saattaminen, päästäminen tai johtaminen ilmaan, maaperään tai veteen, joka ai-

Mindful of the existing international conventions which already contain provisions aiming at the protection of the environment through criminal law;

Having regard to the conclusions of the 7th and 17th Conferences of European Ministers of Justice held in Basle in 1972 and in Istanbul in 1990, and to Recommendation 1192 (1992) of the Parliamentary Assembly,

Have agreed as follows:

SECTION I

USE OF TERMS

Article 1

Definitions

For the purposes of this Convention:

a) “unlawful” means infringing a law, an administrative regulation or a decision taken by a competent authority, aiming at the protection of the environment;

b) “water” means all kinds of groundwater and surface water including the water of lakes, rivers, oceans and seas.

SECTION II

MEASURES TO BE TAKEN AT NATIONAL LEVEL

Article 2

Intentional offences

1. Each Party shall adopt such appropriate measures as may be necessary to establish as criminal offences under its domestic law:

a) the discharge, emission or introduction of a quantity of substances or ionising radiation into air, soil or water which:

i) causes death or serious injury to any person, or

ii) creates a significant risk of causing death or serious injury to any person;

b) the unlawful discharge, emission or introduction of a quantity of substances or ionising radiation into air, soil or water

heuttaa tai saattaa aiheuttaa ilman, maaperän tai veden laadun pysyvän heikentymisen, kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa suojelluille muistomerkeille, muille suojelluille esineille, omaisuudelle, eläimille tai kasveille;

c) sellainen ongelmajätteen laitton hävittäminen, käsittely, varastointi, kuljettaminen, vienti tai tuonti, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa ilman, maaperän tai veden laadulle, taikka eläimille tai kasveille;

d) sellainen vaarallista toimintaa harjoittavan laitoksen laitton käyttäminen, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa ilman, maaperän tai veden laadulle, taikka eläimille tai kasveille;

e) sellainen ydinmateriaalin tai muun haitallisen radioaktiivisen aineen laitton valmistaminen, käsittely, varastointi, käyttö, kuljettaminen, vienti tai tuonti, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa kuoleman tai vakavan vamman henkilölle tai huomattavaa vahinkoa ilman, maaperän tai veden laadulle, taikka eläimille tai kasveille;

kun teko on tahallinen.

2. Kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen rikoksiksi osallisuuden tekoihin, jotka on tämän artiklan 1 kappaleen mukaisesti säädetty rikoksiksi.

3 artikla

Tuottamukselliset rikokset

1. Kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen rikoksiksi 2 artiklan 1 kappaleen a—e kohdassa tarkoitettut teot, kun ne tehdään huolimattomuudesta.

2. Valtio voi allekirjoittaessaan tämän yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa antaa Euroopan neuvoston pääsihteerille selityksen, jonka mukaan tämän artiklan 1 kappaletta sovelletaan kokonaisuudessaan tai osittain ainoastaan rikoksiin, jotka tehdään tör-

which causes or is likely to cause their lasting deterioration or death or serious injury to any person or substantial damage to protected monuments, other protected objects, property, animals or plants;

c) the unlawful disposal, treatment, storage, transport, export or import of hazardous waste which causes or is likely to cause death or serious injury to any person or substantial damage to the quality of air, soil, water, animals or plants;

d) the unlawful operation of a plant in which a dangerous activity is carried out and which causes or is likely to cause death or serious injury to any person or substantial damage to the quality of air, soil, water, animals or plants;

e) the unlawful manufacture, treatment, storage, use, transport, export or import of nuclear materials or other hazardous radioactive substances which causes or is likely to cause death or serious injury to any person or substantial damage to the quality of air, soil, water, animals or plants,

when committed intentionally.

2. Each Party shall adopt such appropriate measures as may be necessary to establish as criminal offences under its domestic law aiding or abetting the commission of any of the offences established in accordance with paragraph 1 of this article.

Article 3

Negligent offences

1. Each Party shall adopt such appropriate measures as may be necessary to establish as criminal offences under its domestic law, when committed with negligence, the offences enumerated in Article 2, paragraph 1 a to e.

2. Any State may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that paragraph 1 of this article, in part or in whole, shall only apply to offences which

keästä huolimattomuudesta.

3. Valtio voi allekirjoittaessaan tämän yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifiomis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa antaa Euroopan neuvoston pääsihteerille selityksen, jonka mukaan tämän artiklan 1 kappaletta ei sovelleta kokonaisuudessaan tai osittain:

— 2 artiklan 1 kappaleen a kohdan ii alakohtaan,

— 2 artiklan 1 kappaleen b kohtaan, kun rikos liittyy suojeltuihin muisto-merkkeihin, muihin suojeltuihin esineisiin tai omaisuuteen.

were committed with gross negligence.

3. Any State may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that paragraph 1 of this article, in part or in whole, shall not apply to:

— subparagraph 1 a ii of Article 2,

— subparagraph 1 b of Article 2, insofar as the offence relates to protect monuments, to other protected objects or to property.

4 artikla

Muut rikokset tai hallinnolliset rikkomukset

Mikäli 2 ja 3 artiklan määräyksiä ei sovelleta seuraaviin tekoihin, kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen ne rikoksiksi tai hallinnollisten määräysten rikkomiseksi, joista voidaan määrätä rangaistus tai muu toimenpide kansallisen lain nojalla, kun ne tehdään tahallaan tai huolimattomuudesta:

a) laitton aineen tai ionisoivan säteilyn saattaminen, päästäminen tai johtaminen ilmaan, maaperään tai veteen;

b) laitton melun aiheuttaminen;

c) laitton jätteen hävittäminen, käsittely, varastointi, kuljettaminen, tuonti tai vienti;

d) laitton laitoksen käyttäminen;

e) laitton ydinmateriaalin, muun radioaktiivisen aineen tai vaarallisten kemikaalien valmistaminen, käsittely, käyttö, kuljettaminen, tuonti tai vienti;

f) laitton vahingollisten muutosten aiheuttaminen kansallispuiston, luonnonsuojelualueen, vesien suojelualueen tai muun suojelun kohteena olevan alueen luonnon aineosille;

g) laitton suojelun kohteena olevien luonnonvaraisten kasvi- ja eläinlajien hallussapito, kiinnittäminen, vahingoittaminen, tappaminen tai kauppa.

Article 4

Other criminal offences or administrative offences

Insofar as these are not covered by the provisions of Articles 2 and 3, each Party shall adopt such appropriate measures as may be necessary to establish as criminal offences or administrative offences, liable to sanctions or other measures under its domestic law, when committed intentionally or with negligence:

a) the unlawful discharge, emission or introduction of a quantity of substances or ionising radiation into air, soil or water;

b) the unlawful causing of noise;

c) the unlawful disposal, treatment, storage, transport, export or import of waste;

d) the unlawful operation of a plant;

e) the unlawful manufacture, treatment, use, transport, export or import of nuclear materials, other radioactive substances or hazardous chemicals;

f) the unlawful causing of changes detrimental to natural components of a national park, nature reserve, water conservation area or other protected areas;

g) the unlawful possession, taking, damaging, killing or trading of or in protected wild flora and fauna species.

*5 artikla***Lainkäyttövalta**

1. Kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin ulottaakseen lainkäyttövaltansa tämän yleissopimuksen mukaisesti rikoksiksi säädettyihin tekoihin, kun rikos tehdään:

- a) kyseisen sopimusvaltion alueella; tai
- b) kyseisen sopimusvaltion alueella rekisteröidyssä tai sen lippua käyttävässä aluksessa tai ilma-aluksessa; tai
- c) rikoksen tekee kyseisen sopimusvaltion kansalainen, jos rikos on tekopaikan rikoslain mukaan rangaistava teko tai jos tekopaikka ei ole minkään alueellisen lainkäyttövallan alainen.

2. Kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin ulottaakseen lainkäyttövaltansa tämän yleissopimuksen mukaisesti rikoksiksi säädettyihin tekoihin, kun väitetty rikoksenteijä on sen alueella eikä se luovuta rikoksenteijää toiselle sopimuspuolelle rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan pyynnön seurauksena.

3. Tämä yleissopimus ei sulje pois kansallisen lainsäädännön mukaisesti käytettyä rikosoikeudellista lainkäyttövaltaa.

4. Kukin sopimuspuoli voi allekirjoittaessaan tämän yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa antaa Euroopan neuvoston pääsihteerille selityksen, jonka mukaan se ei sovel-la tämän artiklan 1 kappaleen c kohtaa ja 2 kappaletta osittain tai kokonaisuudessaan.

*Article 5***Jurisdiction**

1. Each Party shall adopt such appropriate measures as may be necessary to establish jurisdiction over a criminal offence established in accordance with this Convention when the offence is committed:

- a) in its territory; or
- b) on board a ship or an aircraft registered in it or flying its flag; or

c) by one of its nationals if the offence is punishable under criminal law where it was committed or if the place where it was committed does not fall under any territorial jurisdiction.

2. Each Party shall adopt such appropriate measures as may be necessary to establish jurisdiction over a criminal offence established in accordance with this Convention, in cases where an alleged offender is present in its territory and it does not extradite him to another Party after a request for extradition.

3. This Convention does not exclude any criminal jurisdiction exercised by a Party in accordance with its domestic law.

4. Each Party may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that paragraphs 1 c and 2 of this article, in part or in whole, shall not apply.

*6 artikla***Rangaistukset ympäristörikoksista**

Kukin sopimuspuoli ryhtyy sovellettavien kansainvälisten asiakirjojen mukaisesti tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen 2 ja 3 artiklan mukaisesti rikoksiksi säädettyistä teoista sellaiset rangaistukset, joissa otetaan huomioon rikosten vakava luonne. Käytettävissä oleviin rangaistuksiin kuuluvat vankeusrangaistus ja taloudelliset rangaistukset,

*Article 6***Sanctions for environmental offences**

Each Party shall adopt, in accordance with the relevant international instruments, such appropriate measures as may be necessary to enable it to make the offences established in accordance with Articles 2 and 3 punishable by criminal sanctions which take into account the serious nature of these offences. The sanctions available shall include im-

ja niihin voi kuulua velvollisuus ympäristön ennallistamiseen.

7 artikla

Toimenpiteet menetetyksi tuomitsemisessa

1. Kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin voidakseen tuomita menetyksi 2 ja 3 artiklassa tarkoitettujen rikosten tekoon käytetyt välineet ja rikosten tuoton taikka omaisuutta, jonka arvo vastaa sellaista tuottoa.

2. Kukin sopimuspuoli voi allekirjoittaessaan tämän yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa antaa Euroopan neuvoston pääsihteerille selityksen, jonka mukaan se ei sovel-la tämän artiklan 1 kappaletta joko selityksessä täsmennettyihin rikoksiin tai tiettyihin rikosten tekoon käytettyihin välineisiin tai rikosten tuottoon taikka omaisuuteen, jonka arvo vastaa sellaista tuottoa.

8 artikla

Ympäristön palauttaminen entiseen tilaansa

Kukin sopimuspuoli voi milloin tahansa antaa Euroopan neuvoston pääsihteerille selityksen, jonka mukaan se säätää ympäristön ennallistamisvelvoitteesta tämän artiklan seuraavien määräysten mukaisesti:

a) toimivaltainen viranomainen voi määrätä ympäristön ennallistamisvelvoitteen tämän yleissopimuksen mukaisesti rikokseksi säädetyn teon osalta. Tällaiseen määräykseen voidaan liittää ehtoja;

b) jos ympäristön ennallistamisvelvoitetta ei ole noudatettu, toimivaltainen viranomainen voi kansallisen lainsäädännön mukaisesti määrätä sen täytäntöönpanosta määräyksen kohteena olevan henkilön kustannuksella, tai kyseiseen henkilöön voidaan kohdistaa muita rikosoikeudellisia rangaistuksia määräyksen sijaan tai sen lisäksi.

prisonment and pecuniary sanctions and may include reinstatement of the environment.

Article 7

Confiscation measures

1. Each Party shall adopt such appropriate measures as may be necessary to enable it to confiscate instrumentalities and proceeds, or property the value of which corresponds to such proceeds, in respect of offences enumerated in Articles 2 and 3.

2. Each Party may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it will not apply paragraph 1 of this Article either in respect of offences specified in such declaration or in respect of certain categories of instrumentalities or of proceeds, or property the value of which corresponds to such proceeds.

Article 8

Reinstatement of the environment

Each Party may, at any time, in a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it will provide for reinstatement of the environment according to the following provisions of this article:

a) the competent authority may order the reinstatement of the environment in relation to an offence established in accordance with this Convention. Such an order may be made subject to certain conditions;

b) where an order for the reinstatement of the environment has not been complied with, the competent authority may, in accordance with domestic law, make it executable at the expense of the person subject to the order or that person may be liable to other criminal sanctions instead of or in addition to it.

*9 artikla***Oikeushenkilön vastuu**

1. Kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin voidakseen määrätä rikosoikeudellisia tai hallinnollisia rangaistuksia tai toimenpiteitä oikeushenkilöille, joiden puolesta niiden toimielimet tai jäsenet tai muut edustajat ovat tehneet 2 tai 3 artiklassa tarkoitettua rikoksen.

2. Tämän artiklan 1 kappaleen mukainen oikeushenkilön vastuu ei sulje pois mahdollisuutta rikosoikeudenkäyntiin luonnollista henkilöä vastaan.

3. Kukin sopimuspuoli voi allekirjoittaessaan tämän yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa antaa Euroopan neuvoston pääsihteerille selityksen, jonka mukaan se varaa itselleen oikeuden olla soveltamatta tämän artiklan 1 kappaletta tai sen osaa tai että sitä sovelletaan ainoastaan kyseisessä selityksessä mainittuihin rikoksiin.

*10 artikla***Viranomaisten välinen yhteistyö**

1. Kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että ympäristönsuojelusta vastaavat viranomaiset tekevät yhteistyötä rikosten tutkinnasta ja syytteen asettamisesta vastaavien viranomaisten kanssa:

a) siten, että ensin mainitut viranomaiset ilmoittavat omasta aloitteestaan viimeksi mainituille viranomaisille, jos niillä on perusteltua syytä epäillä 2 artiklassa tarkoitettua rikoksen tapahtuneen;

b) siten, että ensin mainitut viranomaiset antavat pyynnöstä viimeksi mainituille viranomaisille kaikki tarvittavat tiedot kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

2. Valtio voi allekirjoittaessaan tämän yleissopimuksen tai tallettaessaan ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa antaa Euroopan neuvoston pääsihteerille selityksen, jonka mukaan se varaa itselleen oikeuden olla soveltamatta tämän artiklan 1 kap-

*Article 9***Corporate liability**

1. Each Party shall adopt such appropriate measures as may be necessary to enable it to impose criminal or administrative sanctions or measures on legal persons on whose behalf an offence referred to in Articles 2 or 3 has been committed by their organs or by members thereof or by another representative.

2. Corporate liability under paragraph 1 of this article shall not exclude criminal proceedings against a natural person.

3. Any State may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it reserves the right not to apply paragraph 1 of this article or any part thereof or that it applies only to offences specified in such declaration.

*Article 10***Co-operation between authorities**

1. Each Party shall adopt such appropriate measures as may be necessary to ensure that the authorities responsible for environmental protection co-operate with the authorities responsible for investigating and prosecuting criminal offences:

a) by informing the latter authorities, on their own initiative, where there are reasonable grounds to believe that an offence under Article 2 has been committed;

b) by providing, upon request, all necessary information to the latter authorities, in accordance with domestic law.

2. Any State may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it reserves the right not to apply paragraph 1 a

paleen a kohtaa tai sitä sovelletaan ainoastaan sellaisessa selityksessä mainittuihin rikoksiin.

of this article or that it applies only to offences specified in such declaration.

11 artikla

Ryhmien oikeus osallistua rikosoikeudenkäyntiin

Kukin sopimuspuoli voi milloin tahansa antaa Euroopan neuvoston pääsihteerille selityksen, jonka mukaan se antaa kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti ryhmälle, säätiölle tai yhteisölle, jonka päämääränä sen perustamisasiakirjojen mukaan on ympäristönsuojelu, oikeuden osallistua tämän yleissopimuksen mukaisesti rikoksiksi säädettyjä tekoja koskeviin oikeudenkäynteihin.

Article 11

Rights for groups to participate in proceedings

Each Party may, at any time, in a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it will, in accordance with domestic law, grant any group, foundation or association which, according to its statutes, aims at the protection of the environment, the right to participate in criminal proceedings concerning offences established in accordance with this Convention.

III OSASTO

KANSAINVÄLISET TOIMENPITEET

12 artikla

Kansainvälinen yhteistyö

1. Sopimuspuolet tekevät toistensa kanssa mahdollisimman laajamittaista yhteistyötä soveltuvien kansainvälistä yhteistyötä rikosoikeuden alalla koskevien kansainvälisten asiakirjojen määräysten ja kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti, tämän yleissopimuksen mukaisesti rikoksiksi säädettyjen tekojen tutkinnassa ja niitä koskeissa oikeudenkäynneissä.

2. Sopimuspuolet voivat antaa toisilleen apua niiden tämän yleissopimuksen 4 artiklassa tarkoitettujen tekojen tutkinnassa, joita tämän artiklan 1 kappale ei koske, sekä niitä koskeissa oikeudenkäynneissä.

SECTION III

MEASURES TO BE TAKEN AT INTERNATIONAL LEVEL

Article 12

International co-operation

1. The Parties shall afford each other, in accordance with the provisions of relevant international instruments on international co-operation in criminal matters and with their domestic law, the widest measure of co-operation in investigations and judicial proceedings relating to criminal offences established in accordance with this Convention.

2. The Parties may afford each other assistance in investigations and proceedings relating to those acts defined in Article 4 of this Convention which are not covered by paragraph 1 of this article.

IV OSASTO

LOPPUMÄÄRÄYKSET

13 artikla

Allekirjoitus ja voimaantulo

1. Tämä yleissopimus on avoinna allekirjoittamista varten Euroopan neuvoston jäsen-valtioille ja sen ulkopuolisille valtioille, jotka ovat osallistuneet sen tekemiseen. Tällaiset valtiot voivat ilmaista suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomaksi:

a) allekirjoittamalla sen ilman ratifioimista tai hyväksymisvaraamaa; tai

b) allekirjoittamalla sen ratifioimis- tai hyväksymisvarauksin, mitä seuraa ratifioiminen tai hyväksyminen.

2. Ratifioimis- tai hyväksymiskirjat talletetaan Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

3. Tämä yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona kolme valtiota on ilmaissut suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomaksi 1 kappaleen määräysten mukaisesti.

4. Sellaisen allekirjoittajavaltion osalta, joka myöhemmin ilmaisee suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomaksi, se tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona kyseinen valtio on ilmaissut suostumuksensa tulla yleissopimuksen sitomaksi 1 kappaleen määräysten mukaisesti.

14 artikla

Yleissopimukseen liittyminen

1. Tämän yleissopimuksen voimaantulon jälkeen Euroopan neuvoston ministerikomitea, neuvoteltuaan yleissopimuksen sopimusvaltioiden kanssa, voi kutsua Euroopan neuvoston ulkopuolisen valtion liittymään tähän yleissopimukseen Euroopan neuvoston peruskirjan 20 artiklan d kohdan määräysten mukaisella enemmistöpäätöksellä sekä niiden sopimusvaltioiden yksimielisel-

SECTION IV

FINAL CLAUSES

Article 13

Signature and entry into force

1. This Convention shall be open for signature by the member States of the Council of Europe and non-member States which have participated in its elaboration. Such States may express their consent to be bound by:

a) signature without reservation as to ratification, acceptance or approval; or

b) signature subject to ratification, acceptance or approval, followed by ratification, acceptance or approval.

2. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

3. This Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date on which three States have expressed their consent to be bound by the Convention in accordance with the provisions of paragraph 1.

4. In respect of any signatory State which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of the expression of its consent to be bound by the Convention in accordance with the provisions of paragraph 1.

Article 14

Accession to the Convention

1. After the entry into force of this Convention, the Committee of Ministers of the Council of Europe, after consulting the Contracting States to the Convention, may invite any State not a member of the Council of Europe to accede to this Convention, by a decision taken by the majority provided for in Article 20.d of the Statute of the Council of Europe and by the unanimous vote of the

lä päätöksellä, joilla on oikeus osallistua ministerikomitean kokouksiin.

2. Liittyvän valtion osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona liittymiskirja on talletettu Euroopan neuvoston pääsihteerin huostaan.

15 artikla

Alueellinen soveltaminen

1. Valtio voi tämän yleissopimuksen allekirjoittaessaan tai ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa tallettaessaan ilmoittaa alueen tai alueet, joihin tätä yleissopimusta sovelletaan.

2. Valtio voi myöhemmin Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla selityksellä laajentaa tämän yleissopimuksen soveltamisen muuhun selityksessä mainittuun alueeseen. Sellaisen alueen osalta yleissopimus tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona pääsihteeri on vastaanottanut selityksen.

3. Kahden edeltävän kappaleen mukaisesti annettu selitys voidaan peruuttaa minkä tahansa selityksessä mainitun alueen osalta pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella. Peruuttaminen tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona pääsihteeri on vastaanottanut ilmoituksen.

16 artikla

Suhde muihin yleissopimuksiin ja sopimuksiin

1. Tämä yleissopimus ei vaikuta oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka johtuvat erityisiä asioita koskevista monenvälisistä kansainvälisistä yleissopimuksista.

2. Yleissopimuksen sopimuspuolet voivat tehdä keskenään kahdenvälisiä tai monenvälisiä sopimuksia tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvista asioista sen mää-

representatives of the Contracting States entitled to sit on the Committee.

2. In respect of any acceding State, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of deposit of the instrument of accession with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 15

Territorial application

1. Any State may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, specify the territory or territories to which this Convention shall apply.

2. Any State may, at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Convention to any other territory specified in the declaration. In respect of such territory the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such declaration by the Secretary General.

3. Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn by a notification addressed to the Secretary General. The withdrawal shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 16

Relationship with other conventions and agreements

1. This Convention does not affect the rights and undertakings derived from international multilateral conventions concerning special matters.

2. The Parties to the Convention may conclude bilateral or multilateral agreements with one another on the matters dealt with in this Convention, for purposes of supple-

räysten täydentämiseksi tai vahvistamiseksi tai siinä mainittujen periaatteiden soveltamisen helpottamiseksi.

3. Jos kaksi tai useampi sopimuspuoli on jo tehnyt sopimuksen tämän yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvasta asiasta tai on muutoin järjestänyt keskinäiset suhteensa siltä osin, näillä sopimuspuolilla on oikeus soveltaa kyseistä sopimusta tai kyseistä järjestelyä tämän yleissopimuksen sijaan, jos se helpottaa kansainvälistä yhteistyötä.

17 artikla

Varaumat

1. Valtio voi tämän yleissopimuksen allekirjoittaessaan tai ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa tallettaessaan antaa selityksen, jonka mukaan se käyttää hyväkseen yhtä tai useampaa 3 artiklan 2 ja 3 kappaleen, 5 artiklan 4 kappaleen, 7 artiklan 2 kappaleen, 9 artiklan 3 kappaleen ja 10 artiklan 2 kappaleen määräyksistä. Tähän yleissopimukseen ei saa tehdä muita varauksia.

2. Valtio, joka on tehnyt edeltävän kappaleen mukaisen varauksen, voi kokonaan tai osittain peruuttaa sen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoituksella. Peruuttaminen tulee voimaan sinä päivänä, jona pääsihteerillä on vastaanottanut ilmoituksen.

3. Sopimuspuoli, joka on tehnyt tämän yleissopimuksen määräystä koskevan varauksen, ei voi vaatia muita sopimuspuolia soveltamaan kyseistä määräystä; se voi kuitenkin vaatia kyseisen määräyksen soveltamista siltä osin kuin se on itse hyväksynyt määräyksen, jos sen varaus on osittainen tai ehdollinen.

18 artikla

Muutokset

1. Sopimuspuoli voi ehdottaa muutoksia tähän yleissopimukseen, ja Euroopan neuvoston pääsihteerillä on annettavien ehdotukset tiedoksi Euroopan neuvoston jäsenvaltioille sekä jokaiselle sen ulkopuoliselle valtiolle, joka on

menting or strengthening its provisions or facilitating the application of the principles embodied in it.

3. If two or more Parties have already concluded an agreement or treaty in respect of a subject which is dealt with in this Convention or otherwise have established their relations in respect of that subject, they shall be entitled to apply that agreement or treaty or to regulate those relations accordingly, in lieu of the present Convention, if it facilitates international co-operation.

Article 17

Reservations

1. Any State may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, declare that it avails itself of one or more of the reservations provided for in Article 3, paragraphs 2 and 3, Article 5, paragraph 4, Article 7, paragraph 2, Article 9, paragraph 3 and Article 10, paragraph 2. No other reservation may be made.

2. Any State which has made a reservation under the preceding paragraph may wholly or partly withdraw it by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe. The withdrawal shall take effect on the date of receipt of such notification by the Secretary General.

3. A Party which has made a reservation in respect of a provision of this Convention may not claim the application of that provision by any other Party; it may, however, if its reservation is partial or conditional, claim the application of that provision in so far as it has itself accepted it.

Article 18

Amendments

1. Amendments to this Convention may be proposed by any Party, and shall be communicated by the Secretary General of the Council of Europe to the member States of the Council of Europe and to every non-

liittynyt tai joka on kutsuttu liittymään tähän yleissopimukseen 14 artiklan määräysten mukaisesti.

2. Sopimuspuolen muutosehdotus annetaan tiedoksi Euroopan neuvoston rikosasioiden yhteistyökomitealle, joka antaa ministerikomitealle mielipiteensä kyseisestä ehdotetusta muutoksesta.

3. Ministerikomitea käsittelee ehdotetun muutoksen ja Euroopan neuvoston rikosasioiden yhteistyökomitean lausunnon, ja voi hyväksyä muutoksen.

4. Ministerikomitean tämän artiklan 3 kappaleen mukaisesti hyväksymän muutoksen teksti toimitetaan sopimuspuolille hyväksymistä varten.

5. Tämän artiklan 3 kappaleen mukaisesti hyväksytty muutos tulee voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä siitä, kun kaikki sopimuspuolet ovat ilmoittaneet pääsihteerille hyväksyneensä sen.

19 artikla

Riitojen ratkaisu

1. Euroopan neuvoston Euroopan neuvoston rikosasioiden yhteistyökomitea pidetään ajan tasalla tämän yleissopimuksen tulkinnasta ja soveltamisesta.

2. Mikäli sopimuspuolten välillä ilmenee riita tämän yleissopimuksen tulkinnasta tai soveltamisesta, he pyrkivät ratkaisemaan riidan neuvottelemalla tai muulla valitsemallaan rauhanomaisella keinolla, mukaan luettuna riidan saattaminen Euroopan neuvoston rikosasioiden yhteistyökomitean käsiteltäväksi, välitystuomioistuimeen, jonka päätökset sitovat sopimuspuolia, tai kansainväliseen tuomioistuimeen sen mukaisesti, mitä kyseiset sopimuspuolet ovat sopineet.

20 artikla

Irtisanominen

1. Sopimuspuoli voi milloin tahansa irtisanoa tämän yleissopimuksen Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitetulla ilmoi-

member State which has acceded to or has been invited to accede to this Convention in accordance with the provisions of Article 14.

2. Any amendment proposed by a Party shall be communicated to the European Committee on Crime Problems which shall submit to the Committee of Ministers its opinion on that proposed amendment.

3. The Committee of Ministers shall consider the proposed amendment and the opinion submitted by the European Committee on Crime Problems and may adopt the amendment.

4. The text of any amendment adopted by the Committee of Ministers in accordance with paragraph 3 of this article shall be forwarded to the Parties for acceptance.

5. Any amendment adopted in accordance with paragraph 3 of this article shall come into force on the thirtieth day after all Parties have informed the Secretary General of their acceptance thereof.

Article 19

Settlement of disputes

1. The European Committee on Crime Problems of the Council of Europe shall be kept informed regarding the interpretation and application of this Convention.

2. In case of a dispute between Parties as to the interpretation or application of this Convention, they shall seek a settlement of the dispute through negotiation or any other peaceful means of their choice, including submission of the dispute to the European Committee on Crime Problems, to an arbitral tribunal whose decisions shall be binding upon the Parties, or to the International Court of Justice, as agreed upon by the Parties concerned.

Article 20

Denunciation

1. Any Party may, at any time, denounce this Convention by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.

tuksella.

2. Irtisanominen tulee voimaan seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, kun on kulunut kolme kuukautta siitä päivästä, jona pääsihteeri on vastaanottanut ilmoituksen.

21 artikla

Ilmoitukset

Euroopan neuvoston pääsihteeri ilmoittaa Euroopan neuvoston jäsenvaltioille ja tähän yleissopimukseen liittyneille valtioille:

- a) jokaisesta allekirjoituksesta;
- b) jokaisen ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjan tallettamisesta;
- c) jokaisesta tämän yleissopimuksen 13 ja 14 artiklan mukaisesta voimaantulopäivästä;
- d) jokaisesta 17 artiklan 1 kappaleen mukaisesti tehdystä varaumasta;
- e) jokaisesta 18 artiklan 1 kappaleen mukaisesti tehdystä muutosehdotuksesta;
- f) jokaisesta muusta tähän yleissopimukseen liittyvästä toimesta, ilmoituksesta tai tiedonannosta.

Tämän vakuudeksi allekirjoittaneet, siihen asianmukaisesti valtuutettuina, ovat allekirjoittaneet tämän yleissopimuksen.

Tehty Strasbourgissa 4 päivänä marraskuuta 1998 yhtenä englannin- ja ranskankielisenä kappaleena, jonka molemmat tekstit ovat yhtä todistusvoimaiset, ja joka talletetaan Euroopan neuvoston arkistoon. Euroopan neuvoston pääsihteeri toimittaa oikeaksi todistetut jäljennökset kullekin Euroopan neuvoston jäsenvaltiolle sekä valtioille, jotka on kutsuttu liittymään yleissopimukseen.

2. Such denunciation shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of the notification by the Secretary General.

Article 21

Notifications

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of Europe and any State which has acceded to this Convention of:

- a) any signature;
- b) the deposit of any instrument of ratification, acceptance, approval or accession;
- c) any date of entry into force of this Convention in accordance with Articles 13 and 14;
- d) any reservation made under Article 17, paragraph 1;
- e) any proposal for amendment made under Article 18, paragraph 1;
- f) any other act, notification or communication relating to this Convention.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Convention.

Done at Strasbourg, the 4th day of November 1998, in English and in French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe and to any State invited to accede to it.